

Intervju: Miroslav Aleksić ČEKA SE “JOVANJICA 3”

Zlatan Ibrahimović: Ibrakadabra **DRAGO MI JE ZBOG MOG STAROG**

BiH 4,70 BAM; Hrvatska 25 HRK; Makedonija 175 MKD; Crna Gora 2,50 EUR; Slovenija 3,50 EUR

cena 250 RSD

broj
1575

11. mart 2021.

VREME

Država i mafija: Anatomija slučaja

PRIJATELJE DRŽITE BLIZU, A NEPRIJATELJE JOŠ BLIŽE

**ONO ŠTO ZNAMO
ZAVISI OD NJIH**

**NEZAVISNI MEDIJI
ZAVISI OD TEBE !**

podrzimediije.rs

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorićević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Radoslav Čebić,
Sonja Čirić (mozaik), Zora Drčelić,
Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,
Radmilo Marković, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Marija Janković (foto), Milan Milošević,
Uroš Mitrović, Vukašin Obradović,
Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić,
Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Bojan Stekić, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.),
Tanja Stanković, Slobodan Tasić,
lektori: Olga Babić, Živana Rašković,
Ivana Stanković,

korektori: Nikola Dragomirović,
Ana Čuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno.

Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 **Država i mafija:** Anatomija slučaja

08 **Spinovanje bezbednosti:**

Politika snajpera

12 **Intervju:** Miroslav Aleksić

16 **Portret savremenika:** Miloš Vučević

20 **Martovski legati: Istorijski sud sa preletačkom porotom**

23 **Lični stav:**

Pitanje promena je pitanje opstanka

24 **Korona, godina prva: Najstrašnijih 365 dana naših burnih života**

28 **40 godina od prvih masovnih**

demonstracija na Kosovu (2):

Tukli ste nam decu

31 **Intervju:** Aleksandar Pavlović

34 **Zlatan Ibrahimović:**

Ibrakadabra i priče za laku noć

37 **TV Manijak:** Šokovi

KULTURA

38 **In memoriam:**

Boris Komnenić (1957–2021)

41 **Pozorište:** Nepodnošljivo prisustvo neispunjenih želja

43 **Novi album:** Bračna ceremonija

44 **Berlin:** Aleksanderplac i Duša

46 **Proza:**

Poniženja i pristanci, samovolje i otpori

SVET

48 **Francuska i NATO:**

Prevelika šapka Šarla de Gola

52 **Krah globalne muzičke industrije:**

Odsvirali i za pojas zadenuli

MOZAIK

54 **Iz arhiva:** Na Torlaku,

ispovest jednog vojnog sudca

61 **Navigators:** Kako da znam da je original

62 **Vreme uživanja:** Telefon

Foto: Goranka Matić

Svi se u martu sete tragičnog ubistva Zorana Đinđića i haške smrti Slobodana Miloševića, analiziraju se njihove politike, postupci, ideologije i modeli vlasti, zapravo u pokušaju da se razume ovo u čemu sad živimo

ZORA DRČELIĆ

Foto: Rade Prelić

Vakcine imamo, ali krivu zaražavanja nikako da zaravnamo. Godinu dana proveli smo u anksioznosti i strahu, a mnogi su bez nekoga ostali... Kraj još nije na vidiku, prete novim merama. Predsednik se ne menja, za razliku od virusa koji uporno mutira

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Foto: V. Danilov

Njegova filmografija i teatarski opus ostaju naša zajednička kultura sećanja, pa je tako i ovaj lament tek nešto više nego pokušaj da Borisa Komnenića ne svedemo na Bolji život, jer svih prethodnih trideset godina nipošto nije bilo tako

ZLATKO CRNOGORAC

Fotografija na naslovnoj strani: Marija Janković

PRIJATELJE DRŽ A NEPRIJATELJE

ITE BLIZU, E JOŠ BLIŽE

Zašto su građani morali sklanjati decu od televizora? U kakvu poziciju je dospeo Nebojša Stefanović posle hapšenja svog kuma Gorana Papića, bivšeg zamenika načelnika SBPOK-a? Šta su visoki policijski funkcioneri tražili u stenogramima prisluškivanih razgovora Aleksandra Vučića i članova njegove porodice sa “bezbednosno interesantnim osobama”? Zbog čega istaknuti naprednjaci govore o zaveri unutar svojih redova protiv predsednika Republike? I kakve će političke posledice imati borba protiv organizovanog kriminala

KO JE KO I ŠTA JE ŠTA U SLUČAJU
BELIVUK: Zaverenici, stranke,
uhapšeni, saslušani, osumnjičeni...

Foto: Marija Janković

Da čovjek ne zna baš ništa o Srbiji, što li bi pomislio o prilikama u njoj na osnovu pisanja medija od početka godine? Najvjerojatnije – da je riječ o državi nalik na Meksiko ili Kolumbiju. Taj dojam bi posebno potvrdila konferencija za štampu nakon sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost, konačno održane 6. marta poslije dva odlaganja. Kako i zašto, najlakše je sagledati kroz zamišljenu situacionu sobu po uzoru na one iz kriminalističkih filmova i televizijskih serija.

Krenimo redom.

“SKLONITE DECU OD TELEVIZORA”

Kao prvo, neizbježan je zaključak da su u posljednje vrijeme narko-klanovi stekli ogromnu moć. Kolika je ona, svjedoči i to što je borba protiv njih jedan od najvažnijih prioriteta predsjednika Srbije, slično njegovim kolegama u Meksiku ili Kolumbiju. A da “narodu bude jasno” s čim se on to nosi, Aleksandar Vučić najprije je reklamirao i, potom, prikazao fotografije obezglavljenih žrtava klana Veljka Belivuka; asocijacija na zlikovački rukopis latinoameričkih narko-kartela savršeno je jasna.

Kako ovo doprinosi borbi protiv mafije? Nije moguće reći. Ono što jeste moguće je da će svako koga aktualna vlast i njena medijska mašinerija dovedu u vezu sa Belivukovim “glavosječama” biti dezavuiran u političkom i javnom životu. Ovo nipošto ne znači da je dotična kriminalna grupa bila bez zaštite. Naprotiv, nastala je kao “državni posao” političkih i bezbjednosnih struktura, o čemu je “Vreme” u više navrata podrobno pisalo.

PRLJAVE ZNAČKE

Sve to ne bi bilo ni po jada da – pod dva – policija nije potpuno podivljala. Naime, javnost je od predsjednika Srbije saznala da je izvjesni broj policajaca direktno radio za Belivukov i druge klanove. Također i da istraga ukazuje kako pohapšeni mafijaši raspolažu fotografijama i drugim podacima poštenih pripadnika MUP-a, očito viđenim za likvidaciju.

Kada se ovo prevede na normalni jezik, ispada da u policiji nema niti može biti kohezije i uzajamnog povjerenja. No, izuzev Dijane Hrkalović u tabloidima, niko drugi nije potencijalno označen odgovor-

nim za ovaj bezbjednosni kolaps. A onda je 9. marta kao grom iz vedra neba odjeknula vijest da je pod sumnjom za povezanost sa Belivukom uhapšen Goran Papić, bivši zamenik načelnika SBPOK-a i kum Nebojše Stefanovića.

Ovim se ionako krajnje složena situacija bivšeg ministra unutrašnjih poslova dodatno zakomplicirala. Papića je, inače, svojevremeno hvalio sam Vučić rekavši da je kao jedan od najbližih Stefanovićevih ljudi “lično iz automobila izvukao narko zlikovca koji je imao tri kilograma droge oko vrata”. Da li je tada predsjednik Srbije bio u zabludi? Ukoliko jeste, tko ga je u nju doveo ako ne baš Stefanović? Pitanjima za njega ovdje nema kraja: kakva je, zapravo, bila Stefanovićeva uloga na čelu MUP-a; što li je radio da mu se mafija penetrirala u MUP Srbije u gotovo istoj mjeri kao u Meksiku; kako je moguće da je među tim kriminalcima i čovjek od njegovog najvećeg povjerenja? Najblaže rečeno, komandna odgovornost – znao ili morao znati – sada se nameće sama po sebi.

BRIONI SKLONOSTI NA NAPREDNAČKI NAČIN

Ali ni ovo nije najgore. Tri – i to posebno podvučeno – predstavlja prisluškivanje Aleksandra Vučića, njegovog sina Danila, brata Andreja i oca Anđelka. Kako je Aleksandar Vulin obnarodovao, oni su iz MUP-a ilegalno prisluškivani 1572 puta u periodu od više godina. Aktualni ministar unutrašnjih poslova posebno naglašava da u tim razgovorima nema ničeg inkriminirajućeg. Ipak, transkripti su odneseni višim policijskim funkcionerima, a ispitani policajci po ovom pitanju nisu prošli poligraf. Iz Vulinovog iskaza zaključak je da se prisluškivanje predsjednika Srbije i članova njegove porodice odnosi na telefonske razgovore sa trećim licima: “Ni protiv jednog od ljudi koji su bili na merama nije podneta ni jedna krivična prijava, niti su ikada bili osuđeni. Njihov jedni greh je bila blizina s Vučićem i članovima njegove porodice”.

Hm... Ovdje se stvari prilično zapetljavaju. Po svemu sudeći, Vučići “padaju” kao “odvojci” pošto ispada da su ljudi o kojima govori Vulin legalno prisluškivani. Ako je njihov “jedini greh” bliskost sa familijom predsjednika Srbije, tko onda

KONFERENCIJA ZA MEDIJE ZBOG KOJE JE TREBALO SKLANJATI DECU OD TELEVIZORA: A. Brnabić, A. Vučić, A. Vulin
Foto: Rade Prelić / Tanjug

stoji iza odobravanja naloga o stavljanju na mjere? I na osnovu čega? Kako – dalje – Vulin zna da nikada do toga nije trebalo doći? Što su ti transkripti govorili policijskim funkcionerima? Ukazivali na veze “bezbjednosno interesantnih osoba” sa porodicom Vučić ili služili kao materijal za kompromitaciju i pokušaje ucjenjivanja? Predsjednik Srbije je uvjeren da je ovo drugo u pitanju. A kako se, opet, prisluškivanje odvijalo u Stefanovićevu vrijeme, mnogi već dva mjeseca iščekuju ozbiljan politički zemljotres sa epicentrom u samom srcu Srpske napredne stranke. Da li je hapšenje Gorana Papića u tom smislu uvodno podrhtavanje zemlje?

ZAVJERA IZ DUBOKE DRŽAVE

Istina, manjim intenzitetom – pod četiri – to već traje. Miloš Vučević, gradonačelnik Novog Sada i potpredsjednik SNS-a ponavlja da u stranci postoji klika protiv Vučića sačinjena od “ministara i direktora”. Za premijerku Anu Brnabić sve ima za cilj da predsjednika Republike “fizički ukloni ili da izludi od napada na porodicu”. I tako od jednog do drugog naprednjačkog funkcionera ukруг i nedogled... Iako niko od njih ne izgovara ime Nebojše

vještava sam državni vrh. Što zatim slijedi, iskusio je proteklih dana Slaviša Kokeza. Uglavnom, nakon što ga je Aleksandar Kajmaković zvaní Aca Bosanac povezaó sa Belivukom, predsjednik Fudbalskog saveza Srbije je na ispitivanju u policiji odbio da na poligrafu odgovori na razna pitanja, uključujući i ono o umješanosti/ obavještenosti da se priprema atentat na Vučića. Ovim je Kokeza slomio srce svom dojučerašnjem prijatelju, postavši istovremeno za naprednjake i tabloide "veći lopov čak i od Dragana Đilasa". Ali kako je predsjednik FSS-a uopće dospio na poligraf pošto njegovo naprasno i enormno bogaćenje ni za koga nisu tajna, uključujući Vučića "koji ga je stvorio"? Razlog su – kruži priča – Kokezino bahaćenje, obećanja bez pokrića, pogrešna druženja i, prvenstveno, povezivanje sa pogrešnom frakcijom SNS-a; čitalac lako pogađa da se misli na onu Stefanovićevu.

Uz poligraf, popularnost je stekla i snajperska puška zaplijenjena kod Belivukove ekipe (vidi tekst "Politika snajpera" na sledećoj strani). Vulin i ostali nosioci režima govore kako ovo oružje kriminalci ne koriste za reketiranje, već da su ga nabavili u sklopu zavjere sa odmetnutom klikom unutar SNS protiv predsjednika Republike. Ovo je najbolje sažeo Darko Glišić, predsjednik Izvršnog odbora SNS-a. Umjesto rezultatima, kaže on, ljudi koje je na najviše pozicije u državi postavio Vučić "pokušali su da mu se zahvale snajperom".

TABLOIDNI SWAT TIM

Sedam: prije hapšenja Belivukovog klana, tabloidi su sedmicama bili stjecište operativnih saznanja policije. Potom, kako istraga odmiče, djeluje da umjesto pravosudnih organa iskazima osumnjičenih prvi raspolažu urednici ovih medija. Kako je to već red, na osnovu njihovog izvještavanja čitav slučaj se pažljivo usmjerava i tempira, a javnost saznaje kako se kotira neko od naprednjačkih kadrova i što vlast želi posebno naglasiti. Valjda u namjeri da naglase koliko je bila široka Belivukova mreža i dokle je išao njegov uticaj, ogromna pažnja je posvećena saslušavanju opskurnih starleta Mimi Oro i Tijane Ajfon. Bizarnosti tu nije kraj: u svojim istupima Dragan J. Vučićević više djeluje poput komandira

Stefanovića, jasno je da je baš on označen kao čovjek na samom vrhu "zavjere". Latinoamerički kliše je jasan: u slučaju "fizičkog uklanjanja ili izlučivanja" Vučića (A. Brnabić), njemu bi kao doskorašnjem ministru policije i aktualnom obrane, a uz to i koordinatoru tajnih službi, preuzimanje vlasti samo od sebe palo u krilo. Možda u tom kontekstu i Stefanovićeve slike sa naoružanim specijalcima u pozadini postanu osnov za sumnju, a da se o slučaju Papić i ne govori...

Za razliku od svojih najbližih suradnika, predsjednik Srbije o ovom paklenom scenariju još ne govori eksplicitno. Najdalje dokle je otišao jeste izjava da će odgovarati svako tko prekrši zakon – pa bio to on lično, Vulin ili Stefanović. Ovo je samo produbilo spekulacije. Dok jedni smatraju da se radi o tipičnom Vučićevom prepariranju javnosti kroz podizanje iščekivanja, drugi tvrde kako Stefanović još nije odigrao sve adute. Zavisno od afiniteta, oni se vide u saznanjima prikupljenim tokom šestogodišnjeg staža na čelu MUP-a, snazi njegove frakcije unutar SNS pošto vodi najveći i najuticajniji Beogradski odbor, te nadasve, podrške izvan granica Srbije.

POZIV IZ LENGILIJA

Pet – nema zavjere bez CIA ili makar MI6 (FSB se u Srbiji ne računa). U tom

smislu, tabloidi odavno pišu kako je "jedan od najistaknutijih funkcionera stranke, svojevremeno među najuticajnijim, na jednom sastanku u SAD razgovarao o budućnosti stranke bez Aleksandra Vučića". Za Vojislava Šešelja nema dileme: Stefanović je zavrbovan u Americi i kako sada izvršava naređenja iz Vašingtona, "treba ga gurnuti pod led".

Na stranu radikalni i neoradikalni teoretičari zavjere – dobar dio političke čaršije smatra da je ministar obrane u izvrsnim odnosima sa partnerima na Zapadu. U tom smislu je, navodno, nekoliko značajnih ličnosti iz Evropske unije i Amerike interveniralo kod Vučića u korist Stefanovića. Piju li ovi aberi vodu? Nije moguće procijeniti, pogotovo ako ga hapšenje Gorana Papića kriminalizira. Izvjesno je da Stefanović napadno obavlja svoje dužnosti ministra obrane sa inostranim elementima, te da stalno isticanje suvjerenosti i nezavisnosti ukazuje da dotična država i te kako osjeća pritiske "svjetskih moćnika". Meksički i srpski političari, na primjer, imali bi što reći jedni drugima na osnovu bogatog iskustva.

SNAJPER NA POLIGRAFU

Odavno u Srbiji – što je pod šest – poligraf predstavlja majku svake afere. Iako nije dokaz na sudu, odbijanje se smatra za priznanje krivice, o čemu javnost oba-

Politika snajpera

U Srbiji nema mnogo specijalista-snajperista koji bi pristali da rade za kriminalne krugove, sve su to bivši vojnici i policajci, koji imaju neki kodeks. Da neko živi u okolini Beograda i poćini ubistvo snajperom, odmah bi sebi natovario sve službe na vrat

“U sferi visoke politike, najefikasnije sredstvo za zaštitu nacionalnih interesa je snajper”, napisao je svojevremeno u svom delu *Anatomija globalističkog smrada* magistar istorije Dragan M. Filipović. Naučna javnost za njega nije čula, stručna jeste, a da mu se pomene nadimak (Major Fića), znala bi i šira javnost, ali to, međutim, nije bitno za ovu priču.

“Kapitalno delo” magistra Filipovića, koji je već dugo u egzilu, malo ko je osim njegovih kolega i prijatelja pročitao, ali jesu očigledno “spin doktori” koji rade u mašineriji predsednika Srpske napredne stranke Aleksandra Vučića; pa su odlučili da preko svojih “glasnogovornika” puste u javnost priču da je snajper pronađen u nekom od “štekova” gospodina Veljka Belivuka, zvanog “Velja Nevolja”, namenjen za likvidaciju Vučića.

Zašto, kako, ko, nebitno je, u javnost je pušteno samo da je to trebalo da bude urađeno na otvaranju spomenika Stefanu Nemanji 27. januara, na Svetog Savu, iz jedne od zgrada na gradilištu “Beograda na vodi”.

ODBRANA I ZAŠTITA

Vučić ima sreću da ga štite vrhunski profesionalci iz vojske, iz jedinice za posebne namene “Kobra”, koji ozbiljno rade i shvataju svoj posao, pa se takvo nešto ni u snu ne bi moglo desiti. Ali, ima i nesreću da mu o marketingu brinu “vrhunski srpski balističar iz Železnika” Dragan J. Vučićević, a saslužuju mu “bezbednjaci opšte prakse”, rijaliti zvezde jutarnjih programa televizija Pink i Hepi – Božidar Spasić, svojevremeno isteran iz Državne bezbednosti, i samoproklamovani “potpukovnik KOS-a” Ljuban Karan iz Vojne. Vučićević je, naravno ne svojom voljom, sebe stavio na čelo “antisnajperskog tima” koji razotkriva sve detalje nikad pokušanog atentata, sve govoreći “mi”, kad priča o akcijama MUP-a, potvrđujući time da je u tesnoj koordinaciji sa svojim prijateljem Vučićem.

Svim tim “opštebezbednosnim analitičarima”, koji verovatno nikad nisu uzeli snajper u ruku, pogotovo ne pucali iz njega, nije palo na pamet da objasne da se radi o opasnom oružju, koje u rukama kriminalaca znači da hoće nekog da likvidiraju. Likvidacija snajperom je, inače, crnogorski “recept”; u Beogradu su se desile svega dve-tri likvidacije tim oružjem, i policija zna da su izvršioci i naručioci iz susedne države. U Srbiji nema mnogo specijalista-snajperista koji bi pristali da rade za kriminalne krugove, sve su to bivši vojnici i policajci, koji imaju neki kodeks. Da neko živi u okolini Beograda i poćini ubistvo snajperom, odmah bi sebi natovario sve službe na vrat.

REČ “STRUČNJAKA”

Šta se desilo u slučaju snajpera prikazanog na “TV istražnom postupku”, kojim je rukovodio vrhovni tužilac Vučić, a pomoćnik bio Aleksandar Vulin, osoba trenutno na mestu ministra unutrašnjih poslova? Pre početka prikazivanja “jezovitih scena”, snimak ide na snajper, i potom sledi objašnjenje kako je to opasno oružje kojim su hteli da likvidiraju “najviše predstavnike vlasti”.

Vulin prethodno, a i sutradan, tvrdi da je to bio snajper za likvidaciju Vučića. U tome mu “tercira” i podržava ga pomenuta trojka, Vučićević–Spasić–Karan. U svom nepoznavanju svega, pogotovo realnosti, Vučićević se najviše “proslavlja” objašnjavajući, prvo u gostovanju na televiziji Pink, a sutradan na Hepiju, kako je to vojni snajper, jedan od najskupljih u svetu, sa kojim se na “par hiljada metara” ubija meta, a njegovim “blindirano-pancirnim mecima” buši i oklop na automobilu, a košta više desetina hiljada evra.

I sad se dolazi do poente priče – prikazano oružje (na slici) je lovački karabin Steyer Mannlicher Pro hunter, verzija Mountain, kalibar 7,62 milimetra (za čitaoca je nebitno da li je .308 W, odnosno lovački, ili 30-06, koji koristi vojnu municiju).

»

SWAT tima nego kao urednik “Informera”. Ljudi se mogu smijati ili zgražati zbog ovih i sličnih postupaka tabloida, a onda ih poput šake u lice udari njihova poslušnička malignost.

POTPREDSJEDNIK I SEKRE TAR NA TRIBINI

Možda je – pod osam – bivši potpredsjednik “Partizana”, profesor Vladimir Vuletić vjerovao da brani klub kada je rekao da je navijačku grupu “Janjićari” na tribine doveo sekretar vlade Novak Nedić. Ništa tu ne bi bilo strašno da iz ovog kopa nije proizašao Veljko Beli-

vuk, što čitav slučaj vraća baš na ono što režim po svaku cijenu želi pokopati. Naime, Vuletićeva izjava ponovo ukazuje da u preuzimanju tribine i “zavođenju reda” preko kriminalne bande nije učestvovala samo Dijana Hrkalo vić i dio prljavih policajaca, već da je u pitanju postupak sa punim odobrenjem i blagoslovom režima. Bivši potpredsjednik “Partizana” nije novinar neke istraživačke mreže ili politički oponent, već svjedok iz prve ruke: sa Nedićem ga spajaju mutna savezništva i još mutnije izdaje i sukobi prilikom borbe za poziciju u upravi ovog fudbalskog kluba.

Vuletiću je svanulo tokom konferencije za štampu poslije sjednice Savjeta za nacionalnu bezbjednost da neće dobro proći zbog svoje izjave. Vučić je tu potpuno zaštitio Novaka Nedića, a onda je zajedno sa Vulinom nagovijestio da će javnost uskoro saznati kakav je zapravo bivši čelnik Partizana. I saznala je. Tabloidi su odmah objavili ne samo prisluški-vani razgovor Belivuka i Vuletića (prvi hoće nećim da se oduži drugom za izvješnu uslugu), već i seksualnu orijentaciju ovog profesora Pravnog fakulteta, njegovu intimnu prepisku na društvenoj mreži sa navodno maloljetnim mladićem, sklo-

U svakom slučaju, vrlo ozbiljno oružje, zbog čega bi državni organi trebalo da se zabrinu, bez obzira koga su hteli njime da ubiju. Da li predsednika države (što je malo verovatno jer ga čuvaju profesionalci, koji imaju i tzv. dubinsko obezbeđenje, u šta se autor ovog teksta više puta uverio i pohvalno se izrazio), ili nekog od drugih vođa navijača.

Taj karabin, "čedo" austrijske kompanije koja proizvodi razne vrste naoružanja za civilnu upotrebu, ali i za vojnu, našao se kod kriminalaca. Kako – to nek istraga i suđenje utvrde. Brodovima se u Crnu Goru iz Kolumbije švercuju tone droge, što ne bi moglo i nekoliko karabina. To je situacija nad kojom bi nadležne službe trebalo da se zamisle, ali ovde je problem Vučićevih "spinovatelja", koji jednostavno lažu javnost.

nost "rekreativnom" uzimanju kokaina... Naravno da ga sve to nimalo ne prikazuje u povoljnom svetlu, ali i dalje ostaje otvoreno pitanje uloge Novaka Nedića u instaliranju Belivuka. Ako su Mimi Oro i Tijana Ajfon mogle biti saslušane, zašto onda nije i sekretar Vlade Srbije?

KADROVI SVE RJEŠAVAJU

Broj devet: kako je Vučić najavio, pod lupom se našla i Uprava carine. Zašto baš sad? Odgovor može glasiti: zbog Kokeze. Kada je zglajzao, to je ostavilo posledice na čitav njegov spektar poslova i suradnika. Također, Uprava Carina važi

i za uporište Stefanovićevih kadrova od kojih su neki s njim još od lokalnih izbora na Voždovcu 2009, a njihovo zgrtanje novca daje specifičnu težinu ovoj frakciji. Sada se govori o pljačkama i zloupotrebama više desetina miliona evra i uz Kokezu spominju ljudi Dejana Stojanovića Keke, mafijaša sa mjestom boravka negdje u Južnoj Americi.

No, dojam je da "organi" neće previše kopati i, naročito, razmontirati sistem ustanovljen u Upravi carine. Naprosto, poput već navođenih latinoameričkih država, i Srbijom se vlada kroz sistemsku korupciju.

REČ STRUČNJAKA

Autor ovog teksta je razgovarao sa čovekom koji je lovac, poznavalac oružja, i skoro dve decenije ima tu pušku. Kako je objasnio, ona jeste lepa i precizna, ali nije za udaljenosti veće od 200 metara, eventualno 300 metara ako meta, na primer, jelen ili divlja svinja, miruje. Na 500 metara je nedostižan san pogoditi nešto.

Puška, inače, kada je nova, košta oko 1500 evra, zavisno od načina "bruniranja" cevi; luksuznije varijante, po narudžbini, idu do 2000 evra. Nova optika, a na "Vučićevom snajperu" je Digex Pulsar, košta između 1100 i 1200 dolara, i to je ona sa noćnim, pasivnim nišanom. Polovne se kreću, zavisno od modela, starosti i istrošenosti, od 600 do 1200 evra.

Bivši snajperista policije za "Vreme" objašnjava: "Sa takvom puškom, moraš da budeš vrhunski da pogodiš na 500 metara. Sa ovom optikom nema ni teoretske šanse, ni na 500 ni na 700. Noću, ni na 200 metara, pad zrna je nenormalan na toj daljini." Onda objašnjava olučanje cevi dugačke 508 milimetara, temperaturu vazduha, vetra. "Previše ste vi novinari gledali američke filmove – dođe čovek, iz kofera izvadi rasklopljenu pušku, sklopi je, na nju samo 'škljocne' optiku i pogodi u srce čoveka na 500 metara. To je vaš problem", prekorno kaže, objašnjavajući koliko treba da se "upuca" snajper. I sprda se na račun ekipe "gospodina Nevolje", koja je to kao "upucavala".

Što se tiče snajpera, bivši specijalac MUP-a objašnjava da je ovo, iako pouzdana puška nekad, a i danas, nula u odnosu na ono šta se prodaje, čak i u prodavnicama lovačke opreme u Srbiji. "U svakoj lovačkoj radnji imaš mnogo boljih lovačkih karabina, cena 5000-15.000 evra, na njima Svarovski optika 7000-8000 evra, sa kompjuterom koji automatski pome-ra končanicu i analizira sve parametre – temperatura, vlažnost, brzina vetra."

Posle ovakvih informacija, vredi se zapitati – ako su ti ljudi "gospodina Nevolje" imali desetina miliona evra (zakopane u teglama u zemlji, tvrdi "sveznajući" Spasić, ne objašnjavajući odakle mu to saznanje), kako onda nisu kupili neku od takvih pušaka?

A ni Vučićević se, kao vodeći srpski "balističar", nije o tome izjasnio.

DAVOR LUKAČ

EPILOG U MEKSIČKOM TROUGLU

Na kraju, pod deset. Aleksandar Vučić vodi Srpsku naprednu stranku poput paravojnog komandanta: za strah i slije-pu poslušnost slijedi materijalno-finan-cijska kompenzacija i osjećaj povlašte-ne nedodirljivosti spram svih izvan formacije. Nakon devet godina apsolutne vlasti, unutrašnja kohezija nužno mora popustiti, hedonizam i bahatost zamijeniti borbenost i zajedničke ciljeve, a razni prljavi veš isplivati.

U tom pravcu, Jovanjica, Krušik, Beograd i Novi Sad na vodi uz razne druge korupcionaške afere, prijetе da ogole

Analiza šahovske partije sa naslovne strane

Pretpostavljajući da su oba igrača makar prosečni šahisti, partija se može poprilično precizno rekonstruisati. Naravno da su manje varijacije moguće (u redosledu poteza), ali one nisu toliko bitne za odnos snaga do devetog poteza kada Aleksandar Vučić pravi veliku rokadu.

Dr Nebojša Stefanović otvara najčešćim otvaranjem, tzv. *King's pawn opening* e4. Aleksandar Vučić uzvraća slično, e5. Dr Neša nastavlja vrlo uobičajeno, Nf3. Vučić odgovara školski, Nc6. Dr Neša nudi prvu razmenu, d4. Vučić prihvata, exd4. Dr Neša vraća izgubljeni i uzima piona, Nxd4. Ovde imamo

i prvi interesantan potez. AV ne žuri u razmenu skakača, već strpljivo, školski gradi poziciju. Drugi skakač izlazi u polje, Nf6.

Iako u skladu sa teorijom, ovo daje priliku Dr Neši da zada prvi mali udarac. Dr Neša razmenjuje skakače i time remeti strukturu pešaka svog protivnika. AV odgovara na bolji od dva moguća načina, exc6. Da je AV odigrao dxc6, Dr Neša bi bio u prilici da razmeni kraljice i time onemogući Vučićevu rokadu u daljem toku partije.

Ovde je momenat kada su moguće tri, ne preterano dobre, varijacije. Pretpostavićemo da je Dr Neša iskoristio skakača da zaštiti piona na e4. Bolja opcija je bila grunuti piona na e5 i tako naterati AV u povlačenje. Ipak, prilika je propuštena.

AV pravi prvu grešku, izbacuje lovca na b7. Ovaj potez je jednostavno loš, u bilo kojoj varijaciji. Razlog za ovaj potez,

» Vučićev sistem autoritarnog populizma. Osim toga, on i te kako pazi da ni jedna ličnost ne stekne podršku višu od deset posto, bilo u opoziciji, bilo u njegovoj stranci.

Nebojša Stefanović se, sumnje nema, sasvim uklapa u projicirani rejting kada je javnost u pitanju. Međutim, stvari su sigurno drugačije u samoj stranci – tu je kao njen potpredsednik i šef Beogradskog odbora SNS-a mnoge zadužio. Može li se partijska popularnost preliti u javnu, pogotovo kada je Stefanović pao u Vučićevu nemilost, a opozicija i brojne javne ličnosti naprasno ga prestale napadati? To je vjerovatno trebalo utvrditi izvjesno skorašnje istraživanje u kome je gotovo pola pitanja bilo posvećeno aktualnom ministru obrane. Naime, kada je u pita-

**ČEREČENJE PO
TABLOIDIMA I
VUČIĆEVO UZIMANJE
U ZAŠTITU: prof.
Vladimir Vuletić
i sekretar vlade
Novak Nedić**

Foto: Rade Prelić / Tanjug

pokazaće se, želja je AV da napravi rokadu na kraljičinoj strani. Ovo liči na potcenjivanje protivnika, s obzirom na to da je struktura piona na toj strani oštećena.

Dr Neša pinuje skakača na f6, kao da želi dalju razmenu figura. Lovac g5. AV nema ništa protiv i primorava ga na izbor, razmena ili povlačenje. Pion h6. Dr Neša bira razmenu i uzima skakača, Bxf6. Insistiranje na razmenama je karakteristično za partije u kojima se želi što brže doći do remija.

Ipak ovo je bila greška i AV izlazi kraljicom u polje, moglo bi se reći pravovremeno.

Sada Dr Neša želi da se zaštiti (malom rokadom), ali pre toga mora napraviti jedan potez. Nema mnogo izbora, Bd3.

I ovde dolazimo do možda i malo potcenjivačkog poteza, ali sada već i neophodnog. Velika rokada Aleksandra.

Velika rokada je i poslednje što je ostalo zabeleženo na fotografiji objavljenoj 17. mara 2019. u toku protesta ispred zgra-

de Predsedništva Srbije. Iako je krajnja pozicija potpuno egal, opšti utisak je da šah ipak nije Stefanovićev teren. Prilike koje su se ukazale u prvih devet poteza ove partije nije znao da iskoristi. Takođe, pokazao je preteranu agresivnost. Videćemo uskoro da li na nekim drugim poljima igra bolje.

Sa druge strane, Vučić je prepoznao preteranu agresivnost protivnika, a onda čak počeo i malo da ga potcenjuje. Ne sumnjam da je ovu partiju ipak dobio. No ovo je samo šah.

Pozicija nakon 9. poteza ne postoji u bazi podataka koja uključuje ne samo profesionalne, već i amaterske mečeve. Poređenja radi, profesionalci ulaze u potpuno nove partije oko/nakon 15. poteza (naravno ima mnogo izuzetaka). To možda ponajviše govori o kvalitetu oba igrača.

Za kraj, otvaranje je bilo *Scotch Game*, *Schmidt variation*.

Mada, moram priznati "Sicilijanka" mnogo bolje odgovara.

@MLADENME

Foto: Zoran Jovanović Mačak

nju unutrašnja politika i vlast, Vučić ništa ne radi napamet.

Kako će se sve odraziti na Stefanovića? Do sada su bila moguća dva ishoda. Prvi je tiho povlačenje i ćutanje uz obilnu kompenzaciju po modelu Tome Nikolića, a drugi čerečenje u tabloidima a la Dijana Hrkalović. Da li je poslije hapšenja Gorana Papića otvoren i treći ishod? Ne treba brzati sa zaključcima: politički pad Nebojše Stefanovića prijeti da otvori Pandorinu kutiju sa nesagledivim posljedicama.

Veljko Belivuk je dopao s one strane brave zbog svojih zločina i to zaista jeste policijski uspjeh. Da ne bi odgovarao kako je njegov klan nastao i toliko dugo trajao, režim sada maksi-

malno nastoji politički kapitalizirati ovo hapšenje. Ono će se ogledati kroz čistku unutar SNS-a, slom Stefanovićeve frakcije, upozorenje naprednjačkim baronima što ih čeka ukoliko i sami krenu tim putem i potvrdu dominacije partijske struje Andreja Vučića. Također, borba protiv mafije i njenih slugu na tabloidni način biće glavni adut predsjednika Srbije na predstojećim izborima; on već najavljuje nova hapšenja širom Srbije, uz neizbježno spominjanje zaplijenjenih tovara dugih cijevi i snajperskih nišana.

Ako se uzmu u obzir predstojeće pročešljavanje SNS-a i aktualna borba protiv kriminala, Vučićev izborni slogan zato bi 'ladno mogao glasiti – budi blizak sa prijateljima, a sa neprijateljima još bliži.

FILIP ŠVARM

Čeka se “Jovanjica 3”

“Aleksandar Vučić je toliko nervozan jer nema odgovor na slučaj Jovanjica i sada pokušava da na sve moguće načine opere tragove koji vode do vrha države i do njegovog brata”

“Predsednik Srbije Aleksandar Vučić je, kako bi zaštitio svog brata Andreja od umešanosti u aferu ‘Jovanjica’, direktno napao Nebojšu Stefanovića”. Iako deluje kao da je ovaj citat izrečen ovih dana, Miroslav Aleksić ga je zapravo izgovorio još u januaru 2020. godine.

On je bio prvi koji je zapitao nadležne o vezi države i uzgajanja marihuane, o ulozi naoružanih policajaca koji su čuvali gazdinstvo, povezanosti vlasnika ‘Jovanjice’ Predraga Koluvije sa bezbednosnim službama.

Skoro godinu i po kasnije suđenje Koluviji i njegovim saradnicima je u toku (tzv. slučaj “Jovanjica 1”), optužnica za pripadnike MUP-a i službi bezbednosti osumnjičene da su učestvovali u obezbeđivanju gazdinstva uskoro bi trebalo da stupi na snagu (“Jovanjica 2”), a Aleksić u razgovoru za “Vreme” kaže kako bi morala da bude pokrenuta i “Jovanjica 3” koja bi obuhvatila političare povezane sa gazdinstvom “Jovanjica”.

Pre nekoliko dana Aleksić je izjavio da bi i ministar poljoprivrede Branislav Nedimović “mogao nešto da kaže oko Jovanjice”. U domen njegovog ministarstva spadala je i proizvodnja “organske hrane” na “Jovanjici”. Nedimović je sutradan sve negirao i rekao da je sa ljudima sa kojima ga Aleksić dovodi u vezu neka da igrao fudbal i da je to sve.

“Nedimović vrlo blizak sa Andrejem Vučićem. On je, prema mojim informacijama, i preko drugih ljudi takođe imao neke odnose sa Koluvijom”, insistira Aleksić.

“VREME”: U kom smislu?

MIROSLAV ALEKSIĆ: U smislu poznanstva. U smislu toga da je Koluvija kao poljoprivredni proizvođač, predstavljajući se kao proizvođač organske hrane, bio vrlo blizak i sa svim drugim funkcionerima SNS-a. Nisu to samo ovi koji su na fotografijama – Vulin, Babić ima i mnogo drugih koji se nisu slikali,

a koji su takođe komunicirali sa Koluvijom, i ja verujem da je Nedimović jedan od njih.

Da je Ministarstvo poljoprivrede moralo da kontroliše sve što se radi u Jovanjici znali ste odavno, zašto ste tek sada sa ovim izašli u javnost?

Ja sam to govorio i ranije, međutim, to nije bilo u fokusu medija i javnosti. Isto to ministarstvo Koluviji je izreklo zabranu izvoza jer su ga uhvatili u reeksportu kivitja. Ali sam sada konkretno govorio o Nedimoviću zato što sam došao u posed carinskih isprava koje dokazuju da je preko Sremske Mitrovice sproveden uvoz i izvoz opreme za proizvodnju marihuane, kao i da je Nedimović odličan drugar i veoma blizak prijatelj i sa čovekom koji je radio špediterske poslove i uvezio i izvezio tu opremu, i sa carinikom koji treba da kontroliše šta se tu dešava.

Postoje dve optužnice u vezi sa Jovanjicom, vi ste pominjali i treću. Da li to nedostaje u slučaju “Jovanjica” ili postoji još nešto?

Verujem da “Jovanjica 3” mora da se dogodi jer ona treba da obuhvati političke nalogodavce i ljude koji su svojim uticajem iz vrha države koordinisali proizvodnju marihuane. Apsolutno je jasno da bez političke podrške iz vrha države taj projekat nije mogao da se desi.

Vi, dakle, mislite da Koluvija nije bio šef?

Ne, Koluvija je samo izvršilac koji je kao neko ko je višestruko osuđivan u Nemačkoj i Italiji bio pogodan da se bavi ovim poslom. On je ovde kao dokazani prevarant došao da se bavi organskom hranom. Proizvodio ju je nekoliko godina, a posle je svu tu hranu uvezio i preprodavao. To je bila samo maska. Tamo je jedina ozbiljna proizvodnja bila marihuana. Ko još proizvodi organsku hranu i štiti je bivšim pripadnicima SAJ-a, oružjem, značkama, dronovima, kamerama?

Zna li se koliko je to trajalo?

Kada je pokrenuta proizvodnja marihuane?

Mislim da proizvodnja marihuane na gazdinstvu “Jovanjica” traje godinama unazad. Pripreme su trajale dugo, dok su našli imanje, podigli plastenike. Ozbiljnija proizvodnja je krenula pre 5-6 godina.

Hoćete da kažete da toliko godina niko u to nije dirao?

Do 2019. niko nije reagovao jer nije imao ko da reaguje, pošto je on to radio uz podršku države.

A zašto je onda 2019. neko reagovao?

Verujem da postoje dva obrazloženja. Jedno je sukob između Aleksandra Vučića i Nebojše Stefanovića koji je eskalirao ovih dana. On se produbio upravo na temi “Jovanjice”, jer se od Nebojše Stefanovića očekivalo da ne dozvoli da pripadnici MUP-a otkriju tu plantažu i urade sve što su kasnije uradili. Sa druge strane, nemojte zaboraviti da američka agencija za borbu protiv narkotika DEA i te kako prati sve šta se dešava na Balkanu. Kada je prvi saradnik Predraga Koluvije Sergej Mrđa hapšen tamo 2011. ili 2013. na graničnom prelazu sa Mađarskom sa velikom količinom skanka, to je bio signal da se oni time pozabave. Ja verujem da je DEA imala značajan uticaj na to kada će se krenuti u tu akciju.

Stefanović je išao 2019. u SAD. Mislite li da to ima veze?

Sasvim sigurno je Stefanović bio u određenoj komunikaciji o proizvodnji marihuane u Srbiji sa DEA ili drugim američkim službama. Verujem da je “Jovanjica” Ahilova peta ovog režima. Zato je Aleksandar Vučić toliko nervozan jer nema odgovor na slučaj Jovanjica i sada pokušava da na sve moguće načine opere tragove koji vode do vrha države i do njegovog brata.

Pre više od godinu dana ste rekli da je tužilac u slučaju Jovanjica Saša Drecun povezan sa SNS-om. Sad

Fotografije: Marko Rupena

kažete da je Vučić u strahu jer ne kontroliše proces i suđenje. Te dve izjave su kontradiktorne.

Jesu kontradiktorne, ali ja stojim i iza jedne i iza druge, evo i zašto. To je bila moja prva impresija kada je Saša Drecun dobio predmet kao neko ko je upućen iz Višeg tužilaštva za organizovani kriminal, a Zora Dobričanin postala glavni advokat Predraga Koluvije. Drecun je bio umešan i u aferu "Pištolj" i u slučaj "Žandarmi" i ja sam dobio informaciju da je on bio blizak SNS-u.

Odakle ta informacija?

Konkretno, iz SNS-a, ali to je više bio utisak zbog onoga što se dešavalo u prethodnom periodu, jer nije bilo logike da on iz Višeg tužilaštva kao upućeni tužilac u tom trenutku dobije najveći slučaj u državi. Međutim, ispostavilo se da sam ja pogrešio, zato što je Saša Drecun napisao jednu, laički gledano, veoma jaku optužnicu, koja je stupila na pravnu snagu. Druga je još jača i očekujem da će i ona uskoro stupiti na pravnu snagu. Očigledno je da je Saša Drecun odlučio da posao uradi profesionalno. Verujem da je to njegova odluka i da u ovom momentu na njega vrše razne pritiske, ali da on želi da posao obavi do kraja.

Ne treba vam bolji primer kako funkcioniše država Srbija od odnosa između predsednika Višeg suda Stepanovića i Aleksandra Vučića. Sudija Stepanović je bio možda jedan od najbližih ljudi Aleksandru Vučiću iz pravosudnih sistema, a pogledajte sada kako ga razvlače tabloidi zato što je potvrdio obe optužnice za Jovanjicu.

Mislite da ga zato razvlače?

To je jedan od razloga, sasvim sigurno. To je pritisak na Viši sud, na Tužilaštvo, na Apelacioni sud. Takođe, postoji pritisak na policajce koji su vodili slučaj i u jednom momentu je pretilo da režim kroz propagandu i pritiske od njih napravi kriminalce umesto da ih nagradi za posao koji su uradili muški. To nema razloga da radi niko, osim ako sam nije umešan u aferu Jovanjica.

Na osnovu čega tvrdite da Jovanjica vodi do vrha vlasti?

Postoji ona tužba koju je Miloš Vučević podneo protiv braće Vučić, pa se tu, kao, ispostavilo da oni nisu umešani. Postoji i izjava inspektora Milenkovića,

koji je uhapsio Koluviju, da ne postoji nikakva veza Jovanjice sa Vučićem. Sada imamo prvostepenu presudu u korist Andreja Vučića protiv vas, na osnovu koje vi morate da mu platite 300.000 dinara odštete. Postoji, dakle, više zvaničnih potvrda da Jovanjica nema nikakve veze sa Vučićima.

To bi možda imalo smisla da živimo u pravnoj državi. Mi, nažalost, živimo u zemlji razorenih institucija u kojoj nema vladavine prava. Čitav proces "Jovanjica" i njihova politička odbrana se svela na to da u javnosti predstave kako se slučaj ne vodi u Specijalnom sudu, već da se vodi parnica za uvredu časti u kojoj je mene tužio Andrej Vučić. Dotle su došli tako što su iskoristili Miloša Vučevića i neke ljude u tužilaštvu koji su prihvatili da budu servis porodici Vučić.

Da bi Andrej Vučić mogao mene da tuži, njemu je bio potreban nekakav papir da on nije tog dana komunicirao sa Koluvijom. Kako su došli do tog papira? Tako što je Aleksandar Vučić pozvao Miloša Vučevića da podnese krivičnu prijavu protiv Andreja i Aleksandra. Vučević podnosi prijavu, tužilac koji je vodio predmet odbacuje prijavu a da nije pozvao na saslušanje Aleksandra i Andreja, i da je bilo kada neko uzeo njihove telefone da bi uporedio brojeve. U roku od 30 dana zamenik tužioca za organizovani kriminal Dubravka Dmitrović ekspresno odbacuje krivičnu prijavu Miloša Vučevića i daje šturo obaveštenje u kome kaže kako su oni utvrdili da tog dana Predrag Koluvija nije komunicirao sa ljudima koji su u Koluvijinom telefonskom imeniku označeni imenima "Aleksandar Vučić" i "Andrej Vučić".

Dakle, ako je neko od njih bilo kako drugačije bio memorisan ili, čak, ako uopšte nije bio memorisan, a komunicirali su – toga nema u izveštaju. Dubravka Dmitrović se nije pozvala niti na broj veštačenja, niti na ono što je utvrđeno tokom suđenja protiv Predraga Koluvije, a utvrđeno je da njemu nisu svi telefoni mogli biti veštačeni. Drugo, postoji gomila brojeva sa kojima je on tog dana komunicirao, i preko aplikacija, koji ili nisu memorisani ili su memorisani drugačije. Sve je to izostalo zato što je Dubravka Dmitrović prihvatila da bude servis Aleksandru Vučiću da bi on mogao da

spasava svog brata. Na osnovu te odluke, oni protiv mene podnose tužbu za uvredu časti.

Na suđenju sudija Vladimir Miletić, za četiri ročišta koliko smo imali, odbija sve što smo ja i moj advokat Borović predlagali u smislu dokaza, odbija čak i da službenim putem pribavi optužnicu protiv Koluvije, koja je stupila na pravnu snagu i u kojoj se vidi analiza telefona Predraga Koluvije. On odbija sve svedoke koje smo mi predlagali jer postoje svedoci koji bi mogli da kažu ko se na koga pozivao, na kraju i sam Koluvija je u jednoj svojoj izjavi rekao da su ga policajci pitali za Andreja Vučića, Batu Gašića i Zvonka Veselinovića. Sve je to Vladimir Miletić odbio i za manje od godinu dana završio i prvostepeno me osudio na 300.000 dinara. Mi smo dva puta tražili izuzeće sudije Miletića zbog svega što je odbijeno jer smo uvideli da on nije u stanju da sudi, da se boji Andreja Vučića, da ne sme u zapisnik da unese nijednu njegovu psovku upućenu meni.

Kako ste zaključili da se sudija boji Andreja Vučića?

Andrej Vučić je na prvom ročištu do te mere isterisao i galamio da je ulazilo obezbeđenje. Pretio je meni, pretio mom advokatu Boroviću, nazivao nas pogrđnim imenima. Sudija niti je mogao, niti je smeo da ga kontroliše. Andreja su smirivali Vesna Lončar i Vladimir Đukanović i to sve dok mu se u jednom trenutku nije slošilo, pa je morao da sedne na stolicu dok je davao iskaz i dok mu je

moj advokat postavljao pitanja koja mu nisu bila lagodna. Tada je bilo potpuno jasno da je sudija koji ne sme da stavi u zapisnik psovke, uvrede i galamu pristrasan, uplašen i da ne može da sudi ovaj predmet.

Sa druge strane, ja sam podneo krivičnu prijavu protiv Miloša Vučevića zbog lažnog prijavljivanja i ometanje pravde istom tužilaštvu kome je on podneo prijavu protiv Aleksandra i Andreja Vučića. Podneo sam je nedelju dana posle njega, 12. decembra 2019. Do dana današnjeg nisam dobio odgovor, a krivična prijava Miloša Vučevića se rešila za mesec dana.

Koja je uloga Vladimira Đukanovića u ovom slučaju? On jeste advokat, ali tek nekoliko godina.

Vladimir Đukanović je dokaz koliko je Aleksandru Vučiću i državi Srbiji stalo da se slučaj Jovanjica zataška. Đukanović je postao advokat pre nekoliko godina, ali je po struci političar. Vodio je televizijske emisije, navijač je i sada je rešio da bude advokat. On je zajedno sa Vesnom Lončar prvo dobio predmet zastupanja Andreja Vučića protiv mene, a odmah posle toga su ga angažovali prvooptuženi Predrag Koluvija i uhapšeni policajci, među kojima je i Milan Kendija. To što Đukanović zastupa optužene u ovom predmetu je dokaz da ih zapravo zastupa cela Srpska napredna stranka, pogotovo ako vidite da njegove izjave vezane za predmet Jovanjica i odbranu Kendije i ostalih policajaca SNS objavljuje na svom zvaničnom sajtu.

■ **“To što Vladimir Đukanović zastupa optužene u predmetu Jovanjica je dokaz da ih zapravo zastupa cela Srpska napredna stranka, pogotovo ako vidite da njegove izjave vezane za taj predmet SNS objavljuje na svom zvaničnom sajtu. Đukanović je postao ključna osoba u srpskom pravosuđu. On je ekspresno dobio i mesto predsednika skupštinskog Odbora za pravosuđe, postao član Državnog veća tužilaca i član Visokog saveta sudstva. Sa tih funkcija on ima uticaja na imenovanje sudija i tužilaca. To je ne samo sukob interesa, već pre svega pritisak na pravosudne organe”**

Đukanović je, u međuvremenu, postao ključna osoba u srpskom pravosuđu. Osim ta dva predmeta, on je ekspresno dobio i mesto predsednika skupštinskog Odbora za pravosuđe, a odmah nakon toga je automatski postao i član Državnog veća tužilaca i član Visokog saveta sudstva. Sa tih funkcija on ima uticaja na imenovanje sudija i tužilaca. To je ne samo sukob interesa, već pre svega pritisak na pravosudne organe, sudstvo i tužilaštvo, kroz te funkcije koje obavlja i kroz bliskost sa porodicom Vučić.

Ako Vučić i SNS, kao što kažete, žele da odbrane te optužene, zašto su uzeli neiskusnog advokata kakav je Đukanović?

On nema dovoljno iskustva, ali je najmoćniji advokat u Srbiji jer je i advokat i član Visokog saveta sudstva i Državnog veća tužilaca i predsednik skupštinskog odbora za pravosuđe i visoki funkcioner SNS-a. To nije nijedan drugi advokat u Srbiji. Njegov politički uticaj je mnogo bitniji nego njegova advokatska veština, iskustvo, znanje ili sposobnost. Taj čovek nije mogao da pogodi vrata na sudu kad je došao da zastupa Andreja Vučića protiv mene. Ja ne želim da ga omalovažavam, ali to su činjenice. I vidite šta on sada radi – želi da dokaže kako na ima-

nju “Jovanjica” nije ni bilo marihuane, nego da se tamo proizvodila industrijska konoplja.

To tvrdi i Koluvija.

To tvrde svi, to je strategija odbrane. Za industrijsku konoplju vam nisu potrebni posebni uslovi, klima, svetlo, zatvoreni prostor, plastenici, hale, podzemlje... Industrijska konoplja se seje na otvorenom polju, nema nikakvih troškova, nema opreme iz Nemačke. Tri veštačenja su potvrdila sadržaj THC u toj konoplji. To nije obična marihuana, to je skank. Kako su mene obavestili, ja se ne razumem, ali kažu da je to najkvalitetnija vrsta marihuane. A pazite sad ovaj paradoks: dokazuje Đukanović da je tu gajena industrijska konoplja, a sa druge strane, zastupa Andreja za povredu časti protiv mene oko toga da li se Andrej čuo sa Koluviom ili nije. Pa, šta ima sporno da li su se čuli ili nisu ako je tamo industrijska konoplja, ako je sve rađeno u skladu sa zakonom?

Imate li neka saznanja da su povezani slučajevi “Jovanjica”, prisluškivanje, Belivuk...?

Duboko verujem da jesu i da je Jovanjica bila okidač svih događaja koji se sada dešavaju. Vučić je odlučio da Dijana Hrkalović dođe u Lučane i štiti ljude koji su tukli građane za vreme

vanrednih izbora, da štiti džipove bez tablica. Tad mu je ona bila dobra. Bio je dobar Velja Nevolja Aleksandru Vučiću kada je tukao novinare sa svojom ekipom na Vučićevoj inauguraciji ili kad je tokom protesta prošlog leta štatio Skupštinu, ili kad je, kako kažu, zakopavao oružje u Jajincima. Ili, Slaviša Kokeza, čovek koji je jedan od najbližih ljudi Aleksandra Vučića. Dok smo mi govorili da Kokeza krade tako što je pravio razne mahinacije sa Eurosalonom i sa firmama Prointer i Win-win, dobijao silne poslove od države, tada je sve bilo u redu. Sad odjednom problemima sa svima njima.

Nebojša Stefanović je koordinator službi bezbednosti, dakle, ključni čovek za “slušanje”. I odjednom sad ne valja ni on. Dolazimo u situaciju da se zapitamo da li je Aleksandar Vučić sposoban da vodi državu? Jer, ako on tako bira saradnike, ako ih brani sve vreme – a sve njih je branio, od opozicije, od novinara – postavlja se pitanje: šta on tu radi, koja je njegova sposobnost? Imamo gomilu fotografija njegovog sina Danila sa raznoraznim huliganima i kriminalcima, i on sve vreme pita: “Pa šta?” Pa, nije “pa šta”. Imate Andreja koji je u svim kombinacijama, čak se i otac njihov dovodi u neakve poslovne veze.

Andreja Vučića, koliko znam, nema nigde u papirima. Na osnovu čega onda tvrdite da je “u svim kombinacijama”?

A zar možete da poverujete da će Andrej da ode u Vojvodinu, kupi hiljadu hektara i uknjiži ih na sebe? Zar neko zaista veruje u to?

U redu, ali na osnovu čega onda to tvrdite?

Na osnovu izjava velikog broja svedoka i ljudi koji ga viđaju i koji ga znaju. Ljudi su zaplašeni jer oni drže sve institucije i niko neće da govori javno. Sve te afere koje pominje sam predsednik države – postoje. Svuda se nešto dogodilo. To što Andreja nema u papirima, pa hajte molim vas, verovatno će mu neko opet ukrasti ličnu kartu i otvoriti firme na njegovo ime i plaćati mu doprinose. Čovek koji nije u stanju da brine o svojoj porodici teško može da brine o državi Srbije i njenim građanima. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Čovek bez svojstava

I pored toga što je najdugovečniji gradonačelnik Balaševićevog grada, što ne silazi sa lokalnih ekrana i novinskih stubaca, što se visoko vinuo u političkom životu zemlje, Vučević i dalje odaje utisak čoveka koji se na tom mestu našao sasvim slučajno. Kao da je neko organizovao katastrofalno loš kasting i izabrao potpuno pogrešnog glumca za glavnu ulogu

Čak su i dobri poznavaooci prilika u Novom Sadu bili iznenađeni kada je, posle izbora 2012. godine, za prvog čoveka grada katapultiran Miloš Vučević, do tada skoro potpuno anoniman politički delatnik i advokat, sin starog radikalskog lisca Zorana Vučevića, koji je u periodu gradonačelnikovanja Maje Gojković obavljao funkciju predsednika gradskog parlamenta. Kažu da do danas, i posle skoro decenij-skog upravljanja glavnim gradom Vojvodine, Miloš nije mentalno uspeo da izađe iz senke svog oca, koji je dobro znao da, po osnivanju Srpske napredne stranke, valja promeniti partijski dres.

Sin je pratio oca, koji je navodno još i danas značajan pozadinski politički i društveni akter, čak toliko jak da se u pojedinim medijima govori o "porodičnom klanu Vučevića", koji drma i novosadskom politikom i novosadskim biznismom, zli jezici kažu i podzemljem. Drugi će, pak, reći da je moć i sina i oca zapravo prilično ograničena, te da su oni samo "izvođači radova" neuporedivo snažnijih naprednjačkih nacionalnih igrača, konkretno predsednikovog brata Andreja Vučića i "kontroverznog biznismena" Zvonka Veselinovića, koji su dobili Novi Sad i Vojvodinu da se "malo igraju".

RANE GODINE U SENCI

Miloš Vučević (1974) je završio pravni fakultet i dugo je radio u očevoj advokatskoj kancelariji, ali kao advokat – kažu njegove kolege – nije bio naročito zapažen. Ni na fakultetu nije "izdominirao": bio je prosečan student, a njegove kolege ga se uglavnom ne sećaju, ili ga se jedva sećaju. Iako mu je porodica živela u Novom Sadu, Vučević je gimnaziju završio u Bačkom Petrovcu, a ostaje tajna da li su u pravu zlobnici koji vele da je to zbog toga jer nije uspeo da upiše (završi)

nijednu novosadsku. Novi Sad je, dok je Miloš odrastao, bio grad u kojem su se – bar generacijski – svi znali; međutim, nje-ga se skoro niko ne seća, a čini se da nika-da nije zalazio u tada popularne novo-sadske klubove.

Možda je izlazio negde drugde, sa tadašnjim partijskim kolegama. Iako se o njegovom prednaprednjačkom političkom angažmanu malo zna, neki tvrde da se u Srpsku radikalnu stranku učlanio negde oko punoletstva, i to iz čistog uverenja, sanjajući Karlobag i Viroviti-cu. Ta uverenja, sudeći po objavama na društvenim mrežama, nije mnogo promenio ni danas. I dalje kuka na "ustašoidne" Hrvate, koji su po njemu rasturili Jugoslaviju.

No, ni u SRS se nije naročito isticao. On je jedan od likova koji se kroz život, sve do početka "sjajne političke karijere", provlačio prilično nezapažen. Cinici vole da kažu da je Vučević jedan od onih pored kojih ste mogli prolaziti godinama, a da vam pogled ni jednog trenutka ne klizne u njegovom pravcu. Sada nije tako. Ako ništa, primetićete njegovo skupo odelo, brendirane naočare i šljašteću, uvek sve-že izbrijanu glavu.

DUGOVEČNI GRADONAČELNIK

Vučević nije baš tako lako postao gradonačelnik Novog Sada, te 2012. godine. Trebalo je, prvo, savladati unutarstranačke protivnike u Vojvodini, onu struju koju je predvodio Igor Mirović. Potom je usledio proces "upodobljavanja" lokalnih vlasti sa republičkom, što je bio deminutiv za dramatičnu akciju prekompozicije većine u lokalnim parlamentima, a u korist naprednjaka. Akciju su predvodili danas već legendarni džipovi i namrgođeni čelavci sa one strane zakona.

Podsetimo da je u Novom Sadu na lokalnim izborima 2012. godine SNS osvo-

jila tek 16 odsto glasova, te da je koalicija oko DS-a već bila formirala vlast, pa se valjalo svojski potruditi da silni odbornici iz raznih stranaka pređu na drugu stranu. Politički oponenti tvrde da je skupštinska većina tada osvojena "siled-žijski i ucenama". Prvi put u domaćoj politici primenjen je tzv. politički karantin: odbornici novosklepane većine bili su zaključani u hotelu Norcev na Fruškoj gori, do zasedanja skupštine, da se slučajno ne bi predomislili. Navodno, sam Vučević nije bio tako važan igrač u projektu "upodobljavanja", već su se njime bavili ozbiljniji igrači, oni iz Beograda i iz sveta kriminala. Onima koji su ga tada doveli na vlast ostao je veran do danas, kažu hroničari novosadskog javnog života. Pre svega porodici Vučić, sa kojom je svih ovih godina u familijarnim odnosima, što ne skriva. Kada, recimo, pominje Aleksandrove i Andrejeve roditelje, uvek će reći "ćika Anđelko" i "teta Angelina".

Dobro obavešteni Novosađani tvrde da je, nakon prošlogodišnjih izbora, Vučević poverovao da će postati novi premijer Srbije. To mu je rekao, navodno, Andrej Vučić, pa gde čovek da ne poveruje! Kažu da je, čak, priredio i oproštajnu zabavu i anketirao potencijalne saradnike sa kojima bi se zajedno preselio u kabinet u Nemanjinoj. U javnosti se spekulisalo da će njegov naslednik na mestu gradonačelnika biti izvesni Milan Đurić, nekadašnji član Gradskog veća a sadašnji zamenik gradonačelnika, inače Vučevićev drugar sa studija. Ipak se Vučević morao pomiriti sa tim da će "overiti" i treći mandat na funkciji prvog čoveka drugog po veličini grada u Srbiji, što će ga učiniti najdugotrajnijim gradonačelnikom u istoriji tzv. Srpske Atine. Neki su tvrdili da je Novom Sadu gradonačelnika

zapravo izabrao Beograd, odnosno da je Vučević bio "žrtva" zakulisnih partijsko-bezbednosno-međunarodnih političkih dogovora u glavnom gradu, koji su doveli do toga da pasulj padne tako da Ana Brnabić ostane na mestu premijerke.

Drugi su, pak, mišljenja da je na "višem nivou" procenjeno da je najplodotvornije rešenje za stranku da Vučević ipak ostane na čelu Novog Sada, kako bi u delo sproveo započete i najavljene građevinske projekte, među kojima je i onaj sumnuti pod imenom "Novi Sad na vodi", koji predviđa izgradnju džinovskog ekocidnog stambeno-poslovnog kompleksa na obali i u koritu Dunava, na potezu Brodogradilište – Mornarica – Ribarsko ostrvo – Kamenička ada – Šodroš. Procenjuje se da ovaj

proje-
kat

vredi bezmalo dve milijarde evra i da će se lep novac od njega sliti u partijske i parapartijske kase. Kritičari "Novog Sada na vodi" vole da kažu da je ovaj građevinski poduhvat u najavi "jedna od najvećih investicija organizovanog kriminala u zemlji".

URBANISTIČKO URUŠAVANJE

Da možda ima istine u tome da je Vučević, između ostalog, i zbog "Novog Sada na vodi" ostao gradonačelnik, kao i da SNS od ovog projekta sigurno neće odustati i pored žestokog protesta građana, nevladinih organizacija i opozicionih političkih stranaka, pokazuje ekspresno uklanjanje svih prepreka koje su se našli na putu. Smenjeno je rukovodstvo Javnog preduzeća "Vode Vojvodine", koje je dalo negativno mišljenje o projektu, a novopostavljeni direktor je Srđan Kružević, koji je do pre četiri meseca bio Vučevićev zamenik. Institut "Jaroslav Černi", koji se takođe nije saglasio sa projektom, postao je u međuvremenu predmet privatizacije. Da pazari ovaj institut nameru je pokazao Milenijum tim, firma koju mnogi povezuju sa poslovima vladajućih porodica. Paralelno se radi i na deza-vuisanju drugih otpora ovom projektu. Kažu da je Vučević za "one gore" idealan

kao egzekutor, i to ne toliko zbog svojih sposobnosti, već zato što nikada ne postavlja suvišna pitanja. On – kažu zlobnici – ne čeka naređenja već, kao Dok Holidej, brzopotezno pogađa želje.

Neupitna je ve-za između Vučevićeve vladavine i urbanističkog urušavanja Novog Sada i velikog uspona kompanije Galens, koja praktično na svakom čošku gradi "monumentalne" stambene i poslovne komplekse. Ova kontroverzna firma poreklom iz Zvornika, koja je do guše upetljana i u projekat "Novi Sad na vodi", pre par godina je u centru grada sazidala megasoliter "Pupinova palata", i to na mestu nekadašnje zgrade Komunalne banke, koja je bila pod zaštitom države. Bivši prvi čovek Novog Sada Borislav Novaković, a sadašnji potpredsednik Narodne stranke, utvrdio je tada da je "Pupinova palata" trebalo po planu da ima "izgrađenost" od 18 hiljada kvadrata, a da je Vučevićeva vlast omogućila da se tih 18 hiljada pretvori u čak 31 hiljadu, što je Galensu donelo dodatnih 26 miliona evra prihoda. Novaković kao "koruptivni" Galensov projekat navodi i kompleks zgrada na lokaciji Kraljev park. Da bi izgradila nova zdanja, ova kompanija je prethodno morala da sruši jedan od simbola Novog Sada – novosadske kuće trščare stare više od dva veka, koje su takođe bile pod zaštitom države. I u ovom slučaju su menjani urbanistički planovi, pa je spratnost povećana sa P+3 na čak P+9 spratova, što je u kasu investitora sli-
lo 52 miliona evra ekstra-prihoda.

Vučević je, podsetimo, svojevremeno javno izneo ideju da bi trebalo srušiti zbog nerentabilnosti još jedan simbol Novog Sada, sportsko-poslovni centar SPENS. Na ogromnom prostoru SPENS-a mogle su nići brojne zgrade i poslovni centri, a niko se ne bi začudio ukoliko bi izvođač bio Galens. Nakon oštre reakcije javnosti, Vučević je odustao od ove ideje, ali možda ne zauvek. Kao što Grad možda nije zauvek odustao i od raznih somnambulnih ideja da na retkim zelenim površinama gradi garaže i stambene objekte, što je u brojnim slučajevima naišlo na osudu građana, okupljenih u razne protivinicijative.

VEZE I OPTUŽBE

Veoma ozbiljne optužbe protiv Vučevića iznete se u anonimnoj krivičnoj prijavi koja je prošle godine dostavljena Posebnom odeljenju za suzbijanje korupcije Višeg tužilaštva u Novom Sadu, u kojoj se tvrdi da je gradonačelnik Novog Sada

Foto: Jaroslav Pap

pomogao svom bliskom saradniku, savetniku Slobodanu Miliću, zvanom Bocara, da zgrne milione evra. U prijavi se navodi da su planska dokumenta menjana i u ovom slučaju, sa ciljem da se vrednost zemljišta koje je prethodno Milić kupovao – višestruko uveća. Grad je potom po znatno višoj ceni otkupio od Milića deo tog zemljišta, a na drugom, “prenađenom” posedu Vučevićev savetnik gradi objekte u vrednosti od čak 40 miliona evra.

Novaković je nedavno na društvenim mrežama objavio fotografije na kojima se očituje veoma bliska veza između Vučevića i izvesnog Marka Bosanca, zvanog Boske. Novosađani se štreću kada čuju ovo ime, a Novaković navodi da je u pitanju “višestruki izvršilac krivičnih dela, od kojih je za teži oblik nasilničkog ponaša-

ra, a ovih dana je promicao medijima jer je bio uhapšen na Jahorini, još uvek se ne zna iz kojih razloga. Retki aktivni politički oponenti naprednjaka u Novom Sadu reći će da ne postoji nijedan ozbiljni kriminalac u gradu koji nije uključen u narečeni “izborni inženjering”. Javna je tajna da Vučević sa saradnicima ima snažan uticaj na dešavanja u FK “Vojvodina”, čiji navijači predstavljaju, kako to kod nas biva, važan političko-izborni faktor.

NEUPITNA ODANOST

Na pitanje kako je čovek poput Vučevića uspeo da se tako visoko rangira u Srpskoj naprednoj stranci, i da praktično postane njen “prvi potpredsednik”, mnogi će odgovoriti – zbog skoro pa neverovatne servilnosti. On je, navodno, čovek od velike Vučevićevog poverenja, Andrejev tako-

■ **Koliko zahvaljujući Vučeviću, njegovim pajtosima sa raznih strana zakona, spin-doktorima iz stranačke centrale, tek, može se reći da su naprednjaci baš fino zaokružili svoju vlast u Novom Sadu. Uspeli su naprednjaci, za Vučevićevog vakt, da oko sebe okupe i ekstremne desničare i levičare – ove druge zahvaljujući dugogodišnjoj uspešnoj koalicionoj saradnji sa Ligm socijaldemokrata Vojvodine**

nja pravosnažno osuđen na šest meseci zatvora”. Bivši gradonačelnik tvrdi da su Bosančeve firme, zahvaljujući aktuelnom gradonačelniku, sklopile čitav niz privilegovanih ugovora sa novosadskim javnim komunalnim preduzećima, koji su im omogućile enormne prihode. Navodno je Bosanac, poput nekih drugih ljudi čije delovanje nije u saglasju sa zakonima, važna karika u lancu prikupljanja “sigurnih glasova” za Srpsku naprednu stranku. Celim, pak, “izbornim inženjeringom” rukovodi pomenuti Zvonko Veselinović, čije ime i prezime Novosađani izgovaraju šapatom. Tu se mota i član Upravnog odbora FK “Vojvodina” Slobodan Milutinović Snajper, koji je ranije zbog raznih krivičnih dela osuđivan na kaznu zatvo-

reći pobratim. Uvek je bio nepokolebljivo na strani porodice Vučić, i onda kada je Andrej vodio teške bitke sa Nebojšom Stefanovićem, oko teritorije ili oko šefa novosadske policije, svedjano. Jednom je Vučević izjavio da je Aleksandar Vučić “kao Mesi – i kreator, i vođa tima, i golgeter”. Kada treba podmetnuti leđa i napasti neprijatelje porodice, tu je uvek Vučević, i kao političar, i kao advokat. Pre neki dan se, žešće nego iko pre njega, izuzev tabloida, suprotstavio “zaveri protiv Vučića”, u kojoj su – kako kaže – učestvovali i “neki ministri iz SNS-a”. Aludirao je sasvim izvesno (i) na Nebojšu Stefanovića. Praktično je stranačke kolege, sav ustreptao, optužio da su učestvovali u pokušaju ubistva Vučića i njegove porodice.

Kao advokat je “zaštiti” braću Vučić tako što je krajem 2019. godine teatralno, uz prisustvo brojnih kamera, podneo protiv njih krivičnu prijavu, po izbijanju afere “Jovanjica”. U javnosti su kružile priče da su braća bili politički pokrovitelji “Jovanjice”, pa je smisao ove krivične prijave da se dobije “potvrda o nevinosti”. Tužilaštvo za organizovani kriminal promptno je odbacilo prijavu, što je za narkotizovanu javnost bio siguran dokaz da Vučići nemaju nikakve veze sa “Jovanjicom” i da im sve podmeću neprijatelji države i naroda. Džabe su pravni eksperti fingirano podnošenje prijave tretirali kao izrugivanje pravu i pravdi, i upozoravali da svrha postojanja Tužilaštva nije da izdaje “uverenja o nevinosti”.

Koliko zahvaljujući Vučeviću, njegovim pajtosima sa raznih strana zakona, spin-doktorima iz stranačke centrale – tek, može se reći da su naprednjaci baš fino zaokružili svoju vlast u Novom Sadu. Hobotnica vlasti, više nego igde u Srbiji, udara i levom i desnom pesnicom i razara i marginalizuje svaku alternativu i kritičku misao. Skoro da nema lokalnog medija koji na neki način ne sarađuje sa gradskom vlašću i koji nema razumevanje za njene poteze. Uspeli su naprednjaci, za Vučevićevog vakt, da oko sebe okupe i ekstremne desničare i levičare – ove druge zahvaljujući dugogodišnjoj uspešnoj koalicionoj saradnji sa Ligm socijaldemokrata Vojvodine. Većina nevladinih organizacija uvukla je svoje kritičke kandže, jer ili dobijaju novac od grada, ili dobijaju novac sarađujući sa vlašću.

Ali, i pored toga što je najdugovečniji gradonačelnik Balaševićevog grada, što ne silazi sa lokalnih ekrana i novinskih stubaca (ima čak i svoju specijalnu emisiju na Radio-televiziji Vojvodine), što se visoko vinuo u političkom životu zemlje, Vučević i dalje odaje utisak čoveka koji se na tom mestu našao sasvim slučajno. Kao da je neko organizovao katastrofalno loš kasting i izabrao potpuno pogrešnog glumca za glavnu ulogu. Isti je to utisak koji imate kada gledate Anu Brnabić u ulozi premijerke, ili slušate mlade naprednjačke snage kako u Skupštini Srbije nemušto sriču govore prepune floskula.

¶ NEDIM SEJDINOVIĆ

Torbica zove Stipana

Ako na jezik gledamo kao na oruđe ostvarivanja političko-identitarnih projekata i fantazama, onda je svaku proizvoljnost moguće legitimisati ukoliko iza nje stane dovoljno jaka sila

Kapitalizam je, kako kažu Svete knjige (a naročito jedna), isto-rijski osuđen na poraz, mada je za njegovu varljivu žilavost karakteristično da ka tom konačnom porazu ide napreduju-ći od pobeđe do pobeđe. Najnoviju je zabeležio (ali, uzalud mu trud, svirači!) na našem tlu, velikim raskolom u nečemu što se naziva Partija radikalne levice: Jovo Bakić, jedini član te ugledne organizacije koja je strah i trepet Vol strita za ko-je ste ikada čuli, napustio je partiju iznerviran što je bio kri-tikovao zbog nekog javnog istupa, "osetivši da mu tu više nije mesto". A to zbog čega je bio kritikovan više liči na NGO lek-ciju iz političke korektnosti (PC) nego na doktrinarni sukob među ozbiljnim revolucionarima, što znači da je među levičar-e prodrila kobna buržoaska svest... Pa će Jovo opet neko vre-me sam samcat rušiti kapitalizam, zahvaljujući čemu će ovaj, avaj, možda potrajati koju sezonu duže nego da su ruke (fej-k) proletera ostale složne.

Dobro, dobro: slažem se, ova tema je užasno dosadna; ne znam ni kako sam izdržao ovih hiljadu karaktera, tokom ko-jih se kolumna zagreva. Zato idemo na nešto drugo, podjed-nako uvrnuto, ali možda interesantnije, makar na jedan (o) tužno tribalan način.

Dok se glavina javnosti bavila koronom, Vučićem, Veljom i ostalim Nevoljama, đavo koji nikada ne spava (a uvek nosi Pradu, pošto mu se ne gužva) spokojno je i neopaženo mutio vodu iza naših leđa: verovali ili ne, u zemlji Srbiji ovih su dana izvršena čak dva veoma ozbiljna i opasna udara na nacional-no biće, štaviše, na čak dva nacionalna bića: srpsko i hrvat-sko. Prvo je, naime, Bunjevački nacionalni savet zatražio da se bunjevački jezik proglasi službenim u opštini Subotica, što je naljutilo njihove hrvatske parnjake, koji su uzvratili zahte-vom vlastima da se hrvatski jezik po istom principu proгла-si službenim u još nekoliko vojvođanskih opština, a možda i u celoj Vojvodini. Nestrpljivo i sa dozom strepnje očekujemo bunjevačku kontru...

Šalu na stranu, u čemu je bit spora? Po, nazovimo je tako, "hrvatskoj doktrini", nikakav zaseban bunjevački jezik ne po-stoji, nego je to dijalekatski varijetet jezika koji dele oni koji se izjašnjavaju kao Hrvati i oni koji se izjašnjavaju kao Bunjevci. I taj "hrvatski" argument je sasvim razuman, naizgled. Zašto naizgled? Zato što on odjednom nestaje iz igre kada se pri-meni po sasvim razumnoj i opravdanoj analogiji na slučaj odnosa "hrvatskog" i "srpskog" jezika. Naime, i tu imamo po-sla sa jednim te istim jezikom, sa varijetetima. A u sve se to onda uključe i "srpske" patriote (a la *Večernje novosti* i slični *demimonde*) da dignu dreku nad bezobraznim "hrvatskim" za-htevima, koji da su nekakav udar na fantazamsko Srpstvo...

Njima bi, doduše, možda i bilo OK da uvažavaju da su srpski i hr-vatski jedno (ne i istovetno), ali samo ako se računaju kao izvedenice iz "srpskog" kao nekog "nadjezika"...

Iz ove guste šikare može se iskobeljati na čistinu samo ako se dogovorimo o čemu uopšte govorimo kada govorimo o je-ziku? Ako govoreći o jeziku mislimo na jezik – a ne na nešto drugo – sasvim je jasno da su srpski, hrvatski, bosanski i cr-nogorski (kao i sve moguće buduće izvedenice nekog njiho-vog daljeg sitnjenja, pa tako i bunjevački) jedan policentrični književni jezik. Ako umesto jezičkih argumenata upotrebimo sociokulturne, ako na jezik gledamo kao na oruđe ostvariva-nja političko-identitarnih projekata i fantazama, onda je sva-ku proizvoljnost moguće legitimisati ukoliko iza nje stane do-voljno jaka sila. U tom slučaju, zaista imamo posla sa četiri je-zika, ali samo u ovom trenutku: nema razloga, a ni načina da se spreči, da ih sutra ne bude pet, deset, dvadeset. Zato je tako smešan i smušen argument Tomislava Žigmanova kada maše debelim pravopisima hrvatskim i srpskim koji tobože doka-zuju da su to jezici, dočim bunjevački to nije. Radi se samo o tome da iza "srpskog" i "hrvatskog" stoji odgovarajuća držav-na infrastruktura, unutar koje je i "državotvorno" jezikoslov-stvo kao pre aparat represije i prinude nego vrednosno neu-tralne nauke. A to je ona nauka koja ne napiše prvo zaključke svojih istraživanja, a onda traga za dokazima u njihovu korist. Pa ih još i izmisli ili prilagodi, ako već ne može da ih pronađe u zadovoljavajućem obliku...

Prostoje rečeno, ako je "bunjevački jezik" koješta, a jeste, on to nije bitno više nego "srpski" i "hrvatski" jezik, shvaće-ni na ovaj *samoproizvedeci* način. I utoliko, baš zato što po-djednako *ne postoji*, nema ništa manje prava na postojanje!

Ako, pak, ne znate kako bunjevački jezik zvuči u praksi, ima jedna stara epizoda Državnog posla, kanda još negde iz prve ili druge sezone, kad Dragan Torbica zove svog prijate-lja Stipana iz Subotice, i na čistom bunjevačkom "pegla" neki Stipanov nesporazum sa mahinacijama oko prodaje piladi sklonim Čvarkovim... Torbica kao utemeljitelj (još) jednog je-zičkog standarda? Zašto da ne, kakvih je bilo, ne bi Torbica bio najgori, bez brige.

Nego, izvinjavam se, ali meni ona Partija radikalne levi-ce nikako ne da mira: zar ne bi bilo super da im, s obzirom na ime i ideološki profil, skraćena bude PRLE? A Jovo bi sad, kad je otpao od matičnog toka, mogao da napravi revizio-nističko-konkurentsku revolucionarnu organizaciju TIHI... Dramatičnu muzičku podlogu već imaju, obračun može da počne. Titl sa prevodom na hrvatski, bunjevački, šokački, tor-lački, vranjanski, hvarski, brački i čekrčki već je spreman. ¶

Istorijski sud sa pr

Svi se u martu sete tragičnog ubistva Zorana Đinđića i haške smrti Slobodana Miloševića, analiziraju se njihove politike, postupci, ideologije i modeli vlasti, zapravo u pokušaju da se razume ovo u čemu sad živimo: despotija azijskog porekla upakovana u nekakav EU marketing. To je ta hobotnica koja je usisala sve moguće ideologije i modele vlasti, napravljen je jedan politički smuti i više se i ne zna šta je Milošević a šta Đinđićev legat

Svakog marta, jer takav je mesec, bremenit istorijom, preispituje mo političko nasleđe novog doba i nema tog novinara koji, kad mu zapadne da se bavi martovskim godišnjicama ne pomisli da ih radi, može biti, po kazni. Sve je, čini se, već rečeno.

Šta je, za početak, nasleđe? Tekovina, legat, ostavština, zaveštanje, baština, zadužbina. O tome šta su Zoran Đinđić i Slobodan Milošević ostavili u amanet građanima Srbije, šta smo od toga uludo potrošili, a šta još trošimo, mnogo je puta pisano.

Kad se o njihovim legatima govori u istom tekstu, to bi moglo da prejudicira da se guraju u isti koš, a jedino što ih povezuje je mart, mesec njihovog odlaska. Zoran Đinđić je ubijen pre 18 godina ispred ulaza u zgradu Vlade Republike Srbije 12. marta 2003, bila je sreda. Slobodan Milošević, tri godine kasnije, 11. marta 2006. preminuo je u svojoj ćeliji Pritvorske jedinice Ujedinjenih nacija u Hagu, u Holandiji, a bila je subota. Ta dva dana, 11. i 12. mart idu ruku pod ruku već tačno 15 godina, slučaj je hteo da pod-

sećanja na njih dvojicu budu uporedna. Inače, ne mogu se porediti.

VOUČIĆ U MARTU

Od tih 15, Aleksandar Vučić je na vlasti devet godina, kojem je mart, lično, sasvim dobar mesec, rođendan mu je petog. Predsedniku je dečiji hor iz Gračanice došao u Beograd da otpeva pesmu, videli smo i tortu s figurama Vučića i dece kako ih drži za ruke i maketu manastira Hilandar, a u Nišu i Pirotu osvanuli su bilbordi sa srpskom zastavom i porukom: Srećan rođendan, predsedniče.

Proslavu predsednikovog rođendana zasenio je sledeći, 6. mart koji može biti kandidat za upisivanje u srpsku martovsku istoriju. Naizgled samo još jedno gromopucatelno najavljeno obraćanje predsednika države naciji, koji je, kao u kakvom rijalitiju, obećavao šokiranje javnosti, zapravo i jeste bilo – šok svetskih razmera. Bizarno, ne zbog prikazanih fotografija odsečenih glava i osakaćenih tela. Stravično je bilo suočavanje Aleksandra Vučića s posledicama sopstvene vlasti u direktnom prenosu na 13 televizija. Pred-

sednik države je prvo negirao kontakte države i podzemlja, da bi sada pokazao deo monstruoznih zločina onih s kojima su njegovi ljudi, iz vlasti, delili iste lože na stadionima i tukli političke neistomišljenike.

“Frankfurter algemajne cajtung” (FAZ) je, povodom uznemirujućih fotografija na predsednikovoj konferenciji za novinare podsetio da je Zorana Đinđića, srpskog premijera, pre 18 godina ubio snajperista koji je zajedno sa svojim saučesnicima poticao iz miljea isprepletanih struktura srpske policije i mafije. I da je “Đinđić oktobra 2000. morao bar na kratko da sklopi pakt sa kriminalnom specijalnom jedinicom MUP-a, da bi ostvario pad Miloševića”. Domaći prorežimski tabloidi su više puta dosad, pošto je Vučić najavljivao bespoštednu borbu s mafijom, takođe pravili paralele sa atentatom na Zorana Đinđića, kao i sam Vučić. Ostaju, međutim, brojna pitanja o vezama današnje vlasti s mafijom, razlozima za uspostavljenе veze, razlozima za naprasni obračun s mafijom i koliko je taj obračun – ozbiljan. Ova se vlast, nažalost, dovolj-

eletačkom porotom

no puta proslavila štancovanjem "novih istorijskih" datuma i devalvacijom događaja, ljudi i njihovih ideja od srednjeg veka naovamo, pa valja sačekati i ne ići trendu naruku. Biće vremena za pažljivi odabir martovskih ali i drugih "presudnih" datuma ove vlasti.

LEGATI

Za Vučićeve vladavine, više se puta postavljalo pitanje čijoj je zaostavštini Srbija bliža – Đinđićevoj ili Miloševićevoj? Svi se u martu sete tragičnog ubistva Đinđića i haške smrti Miloševića, analiziraju se njihove politike, postupci, ideologije i modeli vlasti, zapravo u pokušaju da se razume ovo u čemu sad živimo: despotija azijskog porekla upakovana u nekakav EU marketing. Isto kao kadarske poslednje konferencije za novinare: predsednik s premijerkom i ministrom policije pokazuje masakrirana tela i odsečene glave, a iza leđa im zastava EU. To je ta hobotnica koja je usisala sve moguće ideologije i modele vlasti, napravljen je jedan politički smuti i više se i ne zna šta je Milošević a šta Đinđićev legat.

Zato je danas normalno da Gordana Čomić sedi u Vučićevoj vladi, da je predsednik Narodne skupštine Miloševićev najperspektivniji omladinac Ivica Dačić, da je SPS i dalje stranka na vlasti u kojoj se pita haški robijaš i Miloševićev premijer Nikola Šainović. Normalno je i što je omiljeni Miloševićev opozicionar Vojislav Šešelj, danas i Vučićev, normalno je i što je bivši visoki funkcioner DS-a danas član predsedništva SNS-a i beogradski šerif Goran Vesić. A ostali istaknuti SNS i državni funkcioneri Siniša Mali, nekadašnji DOS-ov glavni čovek za privatizacije, Zorana Mihajlović, nekadašnja savetnica Miroljuba Labusa, Aleksandar Vulin, pulen Mire Marković iz vremena JUL-a...

Dogodio nam se društveno-politički melting pot: "Svako će, dakle, u skladu s javnim interesom, dobiti porciju nedosanjanih snova u kojima se, kao u nekom košmaru, brkaju Vučić i Đinđić, Milošević i Koštunica, te Dačić sa svima njima...", napisao je 2013. godine povodom srpskih "martovskih ida" glavni i odgovorni urednik "Vremena" Dragoljub Žarković.

**Z. ĐINĐIĆ I S. MILOŠEVIĆ:
Dva dijametralna viđenja Srbije**

Foto: Nenad Stojanović; Draško Gagović

Danas se u nekoliko reči može definisati zaostavština Miloševićeve dvanaestogodišnje vladavine: autoritarnost i despotizam, populizam, ksenofobija, kult ličnosti, obnavljanje istorijskih i nacionalnih motiva i mitova, propaganda, antievropska politika slepa na geografsku poziciju zemlje, likvidacija političkih protivnika uz pomoć kriminalnih paravojnih i parapolicijskih struktura, ratovi i ratni zločini...

Zoran Đinđić je vladao samo dve godine: za premijera Srbije izabran je 25. januara 2001, a ubijen dve godine kasnije, 12. marta. Za to vreme, uspeo je da uz demokratske konture ucrti i geografsku i istorijsku poziciju Srbije u Evropi. To je hteo. Ostaće upisan, međutim, kao glavni inženjer DOS-a 2000. godine u rušenju režima Slobodana Miloševića, antipopulista i reformator. Samo te dve godine, u tri poslednje decenije, postojala je nada da će Miloševićev koruptivni, nepotistički i partokratski državni sistem biti demontiran. Ipak, prema istraživanjima javnog mnjenja uoči samog

atentata Đinđić je imao podršku manju od deset odsto. Posle atentata, međutim, Srbija mu se poklonila, a njegov legat je postala misao o Srbiji kao reformisanom, demokratskom, evropskom društvu. Tek posle njegove smrti, građani Srbije su pomislili da je on mogao biti političar koji bi zaista promenio srpsko društvo.

PRELETAČI

Za vreme Đinđićeve vlasti, od 5. oktobra, ubrzana je tranzicija iza koje je ostalo mnogo više gubitnika, nego dobitnika. Tad je počelo ozbiljno ekonomsko devastiranje srednje klase pa se dobar deo boraca za demokratiju sklonio u držav-

ugledni skupljač raznih državnih funkcija u poslednjih 15 godina, koga je Vučić prozivao da je "uništio Telekom". Bio je savetnik premijera Zorana Đinđića i generalni sekretar Predsedništva Srbije za vreme Borisa Tadića. Odnedavno je Radujko, inače junak novinskih tekstova o vrtoglavih platama državnih funkcionera, postao direktor Uprave carina.

Mnogi od ovih preletača, nova-stara elita koja se prepakivala i nadopunjavala nekoliko puta za ove tri decenije višestrančja u Srbiji, danas uopšte ne postoje za medije, poput Mladana Dinkića, recimo, ili Branka Radujka. Drugi pak su vrlo bučni branitelji Aleksandra Vučića i nje-

ko je kritikovao pa čak i njegovu energiju nekada, ali ga razumem..." dodajući da je "poštovao kod njega to što je svojim političkim potezima ulazio u rizik".

Ispostavilo se, tako, da je i Ivica Dačić, prvo premijer obnovljene crveno-crne koalicije, danas predsednik Skupštine Srbije i predsednik SPS-a "poštovao Đinđića kao političkog protivnika" te da je to bio čovek koji je život dao za svoju zemlju, a od toga "nema veće žrtve i većeg priznanja".

S druge strane, ništa ni nalik tome nije umeo da izjavi o svom političkom ocu i uzoru Slobodanu Miloševiću. Pre dve godine, 2019. šef socijalista je zamolio da sačekamo istoriju da donese sud o Slobodanu Miloševiću: "Previše je rano da bih dao ocene o bivšem predsedniku Jugoslavije Slobodanu Miloševiću i njegovoj supruzi Mirjani Marković, istorija će na kraju o svemu tome reći."

Goran Vesić nije čekao istoriju. Baš pre dve godine prilično je ustalasio onaj deo uspavane demokratske javnosti kad je rekao da bi Đinđić danas bio sa Vučićem:

"Đinđić bi bio na onoj strani gde se rešavaju problemi i sprovodi ono o čemu je sanjao. Kratko i jasno, bio bi s Vučićem. Na onoj strani koja pregovara o članstvu Srbije u Evropskoj uniji, na strani koja sprovodi ekonomske i društvene reforme, sa onima koji se bore za svaku stranu investiciju, za nova radna mesta i zbog kojih je Srbija ponovo poštovana u međunarodnoj zajednici."

Vesić izgleda ima posebne moći pomoću kojih zna ono što niko ne može znati. Recimo, da njegov sadašnji šef nije imao priliku u životu da se treći put napije, da li bi ikad bio predsednik Srbije a Vesić zamenik gradonačelnika Beograda?

To nikada nećemo znati.

Inače je spomenik Zoranu Đinđiću Mrđena Bajića i Biljane Srbijanović završen i nalazi se u Novom Sadu. Trebalo je da bude postavljen ove godine, na 18. godišnjicu od ubistva Zorana Đinđića na Studentskom trgu u Beogradu. Tako je obećao zamenik Vesić, ali se nešto isprečilo, pa će spomenik Đinđiću koji je ponovo Vučićeva inicijativa – morati da sačeka. Arheološko nalazište je na Studentskom trgu, kažu.

Istorija, katkad ume da se ispreči. ¶

ZORA DRČELIĆ

■ Danas je normalno da Gordana Čomić sedi u Vučićevoj vladi i da je Ivica Dačić predsednik Narodne skupštine

ne strukture. Demokratski ideali neka današnjih opozicionara preko noći su zamijenjeni "državnim poslovima" i "režimskim strukturama". Kao što je i solidan deo socijalista u državnim strukturama po Srbiji samo preleteo u neku od vladajućih partija DOS-a i nastavio tamo gde je stao, u poslednjih devet godina svedoci smo preletanja u vladajući SNS zarad primamljivih sinekura.

Centar za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA) radio je istraživanje "Ko je na vlasti" pre godinu-dve i objavili su podatak da je samo u periodu od 2016. do 2019. za tri godine dakle čak 657 odbornika u 107 gradova i opština po Srbiji promenilo partiju i prešlo u vladajuću koaliciju, u stranke SNS i SPS. To je 10 odsto od ukupnog broja odbornika u Srbiji. Među njima ima i onih koji će uskoro dočekati penziju u državnom sistemu pretrčavajući iz jednog u drugi režim. Oni su, zapravo, prepoznatljivi samo na lokalnu, inače nevidljivi.

Pored već pomenutih Vesića, Malog, Gordane Čomić, Vulina i Zorane Mihajlović, na spisak državnih selebitija-preletača (iz DS-a, DSS-a, G17plus) treba dopisati još neke: Goran Knežević, Mladan Dinkić, Tanja Mišćević, Kori Udovički, Suzana Grubješić, Milan Marković, Jelena Trivan, Andreja Mladenović, Nebojša Bakarec. A tu je i Branko Radujko, dugogodišnji demokrata i direktor "Telekoma",

govog dela, poput Gorana Vesića i Nebojše Bakareca, treći su takođe aktivni u odbrani režima samo se brane "vanstranačkim" angažmanom u Vučićevoj državi.

IZJAVE

Svima njima su važna podsećanja na Zorana Đinđića, posebno poređenja Aleksandra Vučića sa Zoranom Đinđićem, valjda tako sebe ubede da su sve dobro i kako valja u životu uradili. Zato su se u poslednjih devet godina, o martovskim godišnjicama, ustalile izjave o pokojnicima, posebno one o Đinđiću, koje su svojevrsna manipulacija poluistinama, buka i pre svega revizija istorije. Dovele su do toga da malo ko od rođenih u proteklih 20, 30 godina, uopšte može da razume ko su bili i za šta su se zalagali dva antipoda srpske politike Zoran Đinđić i Slobodan Milošević.

Vučić, kažu, uživa kad ga poredi sa Đinđićem, mada je upamćena njegova izjava da se u životu napio tri puta – kada je Zvezda postala prvak Evrope, kad je ubijen Slavko Ćuruvija i – kad je ubijen Đinđić. Isti je Vučić, svojevremeno, prelepljivao tablu Bulevara Zorana Đinđića natpisom Bulevar Ratka Mladića. Kad su ga, međutim, kao premijera pitali kako se oseća kad ga poredi s Đinđićem, rekao je: "Pomalo posramljeno, zato što nismo bili politički istomišljenici, pa se u tom smislu osećam pomalo postiđeno kao neko

Pitanje promena je pitanje opstanka

“Ne može da se promeni Srbija a da svi ostanemo nepromenjeni. Da bi se Srbija promenila, svako od nas mora pomalo da se promeni – u svom pristupu problemima, u svom mentalitetu, u svojim radnim navikama. Jer, Srbija, to je zbir svih nas” – Zoran Đinđić

Promene. Ne prestaju da budu ključna reč u političkom rečniku Srbije. Promene institucija, političke prakse, obrasca ponašanja, sistema vrednosti, političke kulture, svesti, savesti. To nije pitanje ideološko, to je pitanje konceptijsko. To je pitanje opstanka. Moramo da se menjamo i da menjamo sve oko sebe, da bismo opstali kao društvo i politička zajednica. Pođimo redom, najpre od sebe samih. Ako svako od nas pođe od sebe samog, ima nade da su i druge promene moguće. Ako budemo čekali da neko drugi završi poslove od zajedničkog interesa, promena će biti, ali u pogrešnom smeru.

Niko umesto nas neće raščistiti nered u našoj kući, korov u našem dvorištu. Bez angažovanog građanina, zainteresovanog za javno dobro, nema ni demokratije ni slobode, ni čistog vazduha, ni pitke vode, ni zdrave zemlje, ni zdravlja uopšte.

Apatija, nezainteresovanost, ravnodušnost su podsticaj za korupciju, pljačku, nepotizam – plodno tlo za korov, povoljna kima za dalje propadanje.

SOLIDARNOST PRE SVEGA

Samo solidarni možemo stvari menjati nabolje. Kada protestuju lekari i medicinsko osoblje da im se pridruže nastavnici, kada štrajkuju radnici da ih podrže studenti. Da im se pridruže svi. Kada zahtevamo da ne seku šume i da potoke ne stavljaju u cevi, iza tih zahteva mora da stoji odlučnost i istrajnost – da svojim prisustvom pokažemo snagu volje. Da stanemo pored onih koji su spremni da se žrtvuju za javni interes. Da ne dozvolimo da uzbunjivače proguta mrak. Da se Aleksandar Obradović ne provlači kroz blato, nego da mu se uruči orden, jer on daje primer šta bi trebalo da se radi.

Živimo u zemlji u kojoj je rizično biti tužilac, policajac ili sudija, nezavisni intelektualac ili uzbunjivač. To je zemlja po meri organizovanog kriminala, a ne po meri slobodnog građanina.

Borba za suštinske promene u ovako devastiranoj državi i društvu zahteva visok stepen tolerancije i solidarnosti.

Nije apsolutista tako jak, nego smo mi odveć slabi, rastrzani, međusobno podeljeni, nahuškani jedni na druge. Stranke su, što svojom krivicom, što prljavom režimskom propagandom, ocrnjene do granice netrpeljivosti. Ocrniš lidere, posle nikoga ne zanima ni program ni ljudi koji su u tim strankama. Međutim, pristup “uništi ili ocrni” ovu vlast može skupo da košta, jer kada se narodno nezadovoljstvo prelije u sponstanu građansku neposlušnost i bunt, neće biti nikog da je zaštiti od vaninstitucionalne pravde.

PROMENA MORA BITI SISTEMSKA

Srbija, i posle svih ovih godina borbe za demokratiju, jedva može da se nazove državom. Kako prevesti u moderno druš-

Piše: **Zoran Lutovac**

Autor je predsednik
Demokratske stranke

tvo zarobljenu državu, gotovo tribalnu zajednicu koja isuviše dugo živi neki oblik apsolutizma?

Baćeni u svet, zatičemo određene situacije i nemamo apsolutnu moć kreacije, ali imamo barem mogućnost da im svojim delovanjem odredimo smisao. Nečinjenje, “odbijanje nametnutih izbora” nije sloboda, već bekstvo od nje.

Potrebni su nam angažovani građani, a njih nema bez posvećenosti i ličnog primera. Potrebna nam je promena svesti i političke kulture u kojoj se zasluge poštuju, ali u kojoj one nisu važnije od dela. Važno je deromantizovati nacionalni program i preneti fokus sa poetskog na realpo-

litički plan, deideologizovati građane, graditi i razvijati ustavni patriotizam u zajednici slobodnih i odgovornih ljudi.

Pogubna je građanska ravnodušnost, apatija i povlačenje u privatni prostor, gubljenje interesovanja za društvena pitanja. Za systemske promene su nam potrebni angažovani građani, a njih nema bez posvećenosti i ličnog primera.

Ako hoćemo systemske promene potrebno je izbeći opasnu zabluđu da nam je potreban mesija ili pandan Vučiću, i štetnu praksu, da su nam pojedinačni rejtinzi važniji od zajedničkog cilja.

Nije apsolutista pao ni 5. oktobra zato što smo imali mesiju, nego zato što je napravljen široki društveni konsenzus da su promene nužne i što smo umesto velikog vođe, pravедnika, anđela izbavitelja imali veliki broj ljudi koji su bili spremni da se za te promene bore. Rejtinzi onih koji su se tada okupili pojedinačno bili su mali, a udruženi su kao bujica odneli sve one sa visokim rejtinzima.

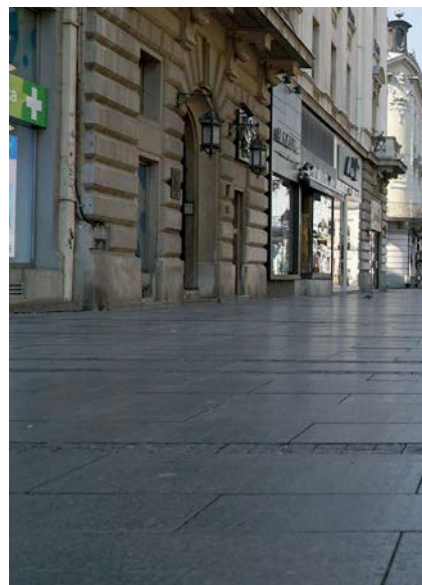
Potreban nam je društveni konsenzus, a da bismo do njega došli potrebno je odlaganje svih sporova i sukoba za vreme posle normalizacije društvenih prilika. Da bismo uveli red, to mora da nam bude prioritet, cilj iznad svih pojedinačnih i posebnih ciljeva. Kada se normalizuje društvo, demokratski ćemo se pozabaviti našim razlikama.

Krajnje je vreme da se stvori savez onih koji hoće da Srbiju učine normalnom, uređenom državom. Potreban nam je široki savez građana, udruženja, inicijativa, stranaka. Posao pred nama zahteva mnogo više aktivista i operativaca. Mudraca i savetnika imamo dovoljno.

Ovaj put ne sme da se desi da se promene svedu samo na promenu onih koji će doći na vlast: promena države i društva mora biti systemska. Prvi korak je pobeda na slobodnim izborima, zatim lustracija, a onda temeljna reforma države i društva.

Srbija je naša prilika, a ne gotova činjenica, od nas zavisi kakva će biti.

Najstrašnijih 365 dan

Vakcine imamo, ali krivu zaražavanja nikako da zaravnamo. Godinu dana proveli smo u anksioznosti i strahu, a mnogi su bez nekoga ostali... Kraj još nije na vidiku, prete novim merama. Predsednik se ne menja, za razliku od virusa koji uporno mutira

Prva godišnjica proglašenja pandemije korona virusa u Srbiji prolazi baš onako kako je izgledalo proteklih godinu dana: u strahu i neizvesnosti, panici i neznanju. Konkretno, na dan nastanka ovog teksta (utorak po podne), sednica Kriznog štaba koja je bila zakazana za sredu 10. mart – neće biti održana. Zašto, ne zna niko, a ponajmanje najpopularniji član štaba Predrag Kon, koji je za medije rekao da tačan termin uvek dobije dan ranije, što se ovog puta nije dogodilo.

Godinu koja je prošla u strahu i borbi sa novim virusom, u Srbiji su obeležili i mnogi drugi događaji. Izbori, protesti, politički skandali, prisluškivanje predsednika države, obračuni kriminalnih klanova... Nismo nikakav izuzetak, imale su i druge zemlje izbore, protesti još traju, političkih skandala na planeti ne manjka. Jedino što imamo, a što drugi nemaju, jeste veća količina vakcina, te veći izbor proizvođača. Imamo i više od milion građana koji su primili prvu dozu, te najavu da nas u drugom kvartalu ove godine (april–jun) izvesno čeka više od dva miliona doza vakcina. I tu dolazimo

do najnovijeg problema: ko će te vakcine primiti? Interesovanje za vakcinaciju protiv korona virusa iskazalo je nešto preko milion i po građana Srbije. To nije ni blizu dovoljno da se stvori kakav-takav kolektivni imunitet. Kakva je situacija u ostatku sveta kada je o interesovanju reč, ne zna se jer, sa izuzetkom Izraela, niko nema dovoljno doza ni za one koji žele vakcinu.

Broj zaraženih u Srbiji ovih dana se vrti na negde oko 4000, što bi se moglo posmatrati i kao četvrti talas. Protivepidemiološke mere polovične su i nejasne, a rezultat su sukoba tzv. medicinskog i političkog dela Kriznog štaba. Ta podela na stručni i politički deo sama je po sebi dovoljna da kao društvo prolazimo ono što društvene mreže u žargonu nazivaju "šizofrenim cepanjem". Nedovoljno dobro objašnjen način kako vakcine rade sasvim je sigurno doprineo rastu zaraženih. Sve postojeće vakcine samo su zaštita od teških oblika bolesti i smrtnih ishoda. Nijedna ne pruža zaštitu momentalno. No, ljudi su se već posle prve doze raspojasali i opustili. Isto je učinio i virus, veselo mutirajući, pa sada imamo to što

imamo. Srbija u tome nije jedina, ali jeste po mnogo čemu specifična. No, krenimo redom.

NIKAD NE ZABORAVITE NESTOROVIĆA

Prvi put, državni vrh nam se obratio na sada već istorijskoj konferenciji za novinare 26. februara 2020. Pamti se po tome što je na njoj dr Branimir Nestorović pomenio "smešan virus" i pozvao žene da idu u šoping u Milano, jer "nema gužvi zbog virusa". Lombardija je već grcala pod težinom broja zaraženih. Ta konferencija je mnogo puta pomenuta, ali retko ko se seća smrtno ozbiljnog lica Predraga Kona i njegovog obraćanja javnosti kao jedinog ozbiljnog. Malo pre toga, "Vreme" je objavilo intervju sa dr Zoranom Radovanovićem, koji je rekao da nam se može dogoditi da nas korona zaboje, kao što se dogodilo sa MERS-om. Slično je govorio i Kon, pa mu je to kasnije stavljano na dušu. Ipak, i Kon i Radovanović oslonili su se na ranije prakse Svetske zdravstvene organizacije koja je preporučivala zatvaranje granica i stroge kontrole. Ovog puta SZO nije odmah preporučio taj pristup. Putanja dolaska

a naših burnih života

virusa u Srbiju je jasna – iz Kine je stigao u Italiju, a odatle se brzo raširio po celoj Evropi. Prvi slučaj zaraze kod nas bio je čovek koji je doputovao iz Mađarske. Bio je 6. mart, mada, posle svega, mnogi dovode u sumnju taj datum kao dan kada je zabeležen prvi slučaj kovida u Srbiji. Sada više nije ni važno, posle, ako je verovati zvaničnim podacima, pola miliona zaraženih i više od 4500 mrtvih.

Naš najveći problem sa obaveštavanjem o epidemiji upravo je poverenje u zvanične podatke. Nakon junskih parlamentarnih izbora i BIRN-ovog istraživanja o bazama koje vodi Institut "Milan Jovanović Batut" formulacija "prema zvaničnim podacima", umesto da uliva poverenje i ukazuje na pouzdanost, ovde je pervertirala: sada znači – možda je tako kako kažu, ali velika je verovatnoća da je još gore.

NA POČETKU NIJE BILO OVAKO LOŠE

Na samom početku krize, činilo se da nepoverenje na relaciji građani – Krizni štab nije veliko. Mnogo je veći problem bila radikalna reakcija države i uvođenje vanrednog stanja sa najstrožim merama u Evropi. Podsetimo, sa prvim slučajevima zaraze, roditelji su spontano sve više prestajali da šalju decu u škole. Predsednik Srbije bio je ljut, a epidemiolog Kon davao je dvosmislene izjave o tome da li

je za ili protiv zatvaranja škola. Bila je nedelja 15. mart kada je, poštujući zakonsku proceduru, tadašnji ministar odbrane Aleksandar Vulin predložio predsedniku Vučiću uvođenje vanrednog stanja. Zemlja je bila na pragu predizborne kampanje, a ujedno se još oporavljala od vrlo teške sezone gripa tokom koje vrtici nisu radili, a bolničke posete bile zabranjene. Iste večeri Vučić proglašava vanredno stanje, uveden je policijski čas, a starijima od 65 godina potpuno je zabranjeno kretanje. Ima li smisla sada se podsećati kako je izgledao taj period koji je potrajao do maja? Svi se svega sećamo, a najradije bismo zaboravili.

Na početku vanrednog stanja, kao zaštitna lica Kriznog štaba pojavljuju se dr Darija Kisić Tepavčević i zamenica direktora Infektivne klinike Kliničkog centra Ivana Milošević, kao najodmereniji i, u obraćanju javnosti, najjasniji ljudi iz štaba. Paralelno, političari, sa predsednikom Srbije Aleksandrom Vučićem na čelu, uz zdušnu pomoć premijerke Ane Brnabić, ministra zdravlja Zlatibora Lončara i pokrajinskog sekretara za zdravstvo Zorana Gojkovića, u javnim nastupima stvaraju konfuziju i izazivaju strah kod građana. U tim momentima troje pomenuutih – Kon, Kisić Tepavčević i Milošević – bili su miljenici javnosti. No, i ta se ljubav otopila vrlo brzo i prerasla u podozrenje.

KAKO JE POČELO: Iščekivanje obraćanja Kriznog štaba, veliko zatvaranje, vojska na ulicama

Fotografije: Dimitrije Goll/ Tanjug; Dragan Kujundžić/ Tanjug; Zoran Žestić/ Tanjug

DEMONSTRATIVNI ODLASCI

Prva neprijatnost na relaciji Krizni štab – građani dogodio se 31. marta na redovnoj konferenciji za novinare Kriznog štaba. Doktor Goran Stevanović, direktor Infektivne klinike Kliničkog centra Srbije, izgovorio je: "Danas je najgori dan za Srbiju, imamo 7 preminulih i 115 zaraženih, ukupno 23 smrtna slučaja uzrokovana kovidom 19. Najgori dan za Srbiju, a bojim se da nije najgori u budućnosti, čekaju nas još gori dani. Ovo je rezultat nepoštovanja mera, preporuka koje smo davali, molili i kumili. Ako nastavimo ovako neodgovorno da se ponašamo prema sebi i prema drugima, nama se zaista bliži scenario iz Italije i Španije. Olako smo shvatili opasnosti od ove bolesti, i dalje se intenzivno družimo, i dalje ne poštujemo neophodne mere samoizolacije i distanciranja. Ako nastavimo tako da se ponašamo, ne postoji zdravstveni sistem koji će uspeti da kompenzuje ovoliki broj obolelih. Imaćemo scenario iz Italije i Španije i nećemo moći da pomognemo našim građanima. Bojim se da će u perspektivi biti još gore, i to je sve što imam da vam kažem."

Stevanović je demonstrativno ustao i izašao iz sale, a sa njim i Predrag Kon i Darija Kisić Tepavčević. Potez bi možda bio razumljiv da se iste večeri Kon nije pojavio u studiju Televizije Pink. Suštinu problema sažela je novinarka N1 Žaklina Tatalović, postavljajući narednog dana pitanje Predragu Konu da li je u redu napustiti konferenciju koju verovatno gledaju svi građani, ostati im dužan odgovore, a onda uveče otići na privatnu televiziju i gostovati. Dobila je odgovor da se radilo o solidarnosti sa dr Stevanovićem. Javnost ovo nije baš dobro prihvatila.

Nekako smo se dokotrljali do maja, kada je vlastima bilo važnije da se održe parlamentarni izbori nego da zaštite javno zdravlje. Korona je zvanično prošla. Broj zaraženih drastično je opadao, izborne aktivnosti nesmetano su tekle. SNS je odneo ubedljivu pobjedu. Sve je slutilo na veliko zlo.

Dolazi početak juna i odjednom naprasno više nema PCR testova na lični zahtev, građanima koji su ih platili testiranje se zakazuje za tri nedelje od dana plaćanja, uznemireni roditelji studenata zovu novinare tvrdeći da su im deca u gradovima koji su univerzitetski centri zaražena, ne samo u studentskim domovima već i po iznajmljenim stanovima, da ih iz Studentske poliklinike vraćaju kući ako nemaju temperaturu višu od 38 stepeni duže od tri dana. Dan nakon izbora izlazi pomenuti BIRN-ov tekst, vlast pribegava kriznom PR-u i sva se pažnja usmerava na broj preminulih, uz dominantnu tezu da "nije svako sa kovidom nužno umro od kovida". Činjenicu da u BIRN-ovom tekstu imamo tabele koje izazivaju sumnju i

oko broja inficiranih svi zanemaruju. Krizni štab nepovratno gubi poverenje građana. Danas, ne samo da od tog poverenja nije ostalo ništa, nego se čini da svako obraćanje medicinskog dela štaba nailazi na podsmeh, pogotovo sada kad epidemiolozi Kon i Todorović otvoreno iskazuju nemoć pred političkim pritiscima.

Nakon izbora, zvanično stiže drugi talas epidemije, u žargonu poznat i kao "drugi pik prvog talasa", mada nikom nije jasno zašto je tako nazvan. U kovid sistem se vraćaju bolnice, ubacuju se nove koje ranije u njemu nisu bile. Po Srbiji dolazi do ozbiljnih nestašica PCR testova, Novi Pazar, Tutin i Sjenica prolaze kroz kolektivni košmar koji vlasti uporno negiraju. Zlatibor Lončar i Ana Brnabić odlaze u Novi Pazar, grupa lekara im kolektivno okreće leđa, oboje su u obraćanju građanima bahati i drski, prozivaju Pazarce da su nezahvalni, dok ih slušaju ljudi kojima je, sasvim izvesno, u danima ranije, neko preminuo od korone ili se baš u tom trenutku bori za život.

Odjednom, tokom haosa u Novom Pazaru, konačno se razbistrila slika o respiratorima u Srbiji. Tokom vanrednog stanja, od Kine smo dobili ogromne količine respiratora, ali tek kada je korona uzela maha u Pazaru saznalo se da oni nisu prilagođeni ovdašnjim bolničkim standardima i da njihovi priključci ne odgovaraju sistemima za razvod kiseonika u bolnicama. Ništa zato, skupili su građani novac da se kupe odgovarajući priključci, pa je to nekako rešeno.

Takođe u junu, tračak nade pojavio se u pojavi Inicijative "Ujedinjeni protiv kovida" koju čine lekari, ali njihove ko-

lege iz štaba od prvog dana su činile sve da ih diskredituju. Paradoksalno, svaka izjava kojom su omalovažavani ohrabrivala je još i još lekara da se ovoj inicijativi pridruže.

MASKA I DISTANCA, PONAVLJAMO, MASKA I DISTANCA

Nakon "predizborne pauze", Krizni štab se sastajao, režimski mediji su dizali tenziju najavljujući tobožnje nove mere, a sednice su završavane uvek istim zaključkom: maska i distanca. Onda ponovo bude održana nova sednica, u javnosti se napravi nova tenzija, pa Krizni štab izađe i ponovi: maska i distanca. Naredne nedelje, opet isto, "ali sad stvarno maska i distanca"; "maska i distanca, majke mi". Imali smo i menjanje mera u hodu. Primera radi, dogodilo se da dr Kisić Tepavčević u istom danu izjavi da je maska (i distanca) obavezna i na otvorenom, da se javnost oko toga uzjoguni, a onda od Kisić Tepavčević stigne pojašnjenje: maska na otvorenom tamo gde nije moguće držati distancu. Danas je maska na otvorenom uobičajena pojava, a koje su mere zvanično na snazi, niko više ne zna. Do pre neki dan škole su radile po komplikovanom sistemu: nedelju dana onlajn, pa nedelju dana u učionici, iako je u drugim situacijama još uvek zabranjeno javno okupljanje više od pet ljudi u zatvorenom. Od ove nedelje srednje škole su u potpunosti na onlajn režimu. Vikendom je ograničen rad svih objekata osim prodavnica hrane i lekova i benzinskih pumpe. Da ovakve mere nemaju nikakvog smisla priznaju svi lekari Kriznog štaba, tražeći lokdaun od bar tri nedelje. Ali, vero-

vali ili ne, na putu im stoji zamenik gradonačelnika Beograda Goran Vesić, iako nikom nije jasno koji je on faktor u donošenju odluka koje se odnose na celu zemlju.

Naravno, strah vlasti od uvođenja oštrih mera razumljiv je posle julskih protesta, koji su počeli zbog Vučićevog pokušaja da vrati policijski čas. Bila je to kulminacija igranja sa živcima građana. Rezultat su bili protesti ispred Doma Narodne skupštine, tone bačenog suzavca, policijska brutalnost kakvu dugo nismo videli... Način na koji su ti protesti zamrli pokazuje da je od početka postojala namera desničara, antivaksera i onih koji negiraju virus da ga preuzmu. Međutim, način na koji su protesti počeli, nesumnjiv je dokaz da je prolećno zaključavanje građana ostavilo duboku kolektivnu traumu i da oni više neće pristati na to da im neko ograničava slobodu kretanja ni po koju cenu.

TALASI GNEVA I OČAJA

Krajem oktobra, tačnije 27. oktobra, Srbija je prešla psihološku granicu od 1000 zaraženih u danu. Malo više od mesec dana kasnije, početkom decembra, stigli smo do 8000 novoobolelih dnevno. Decembar je bio strašan, sa ponovnim vraćanjem bolnica u kovid sistem i otvaranjem novih, uključujući i novoizgrađenu u Batajnici. Beogradska arena postaje privremena bolnica i uskoro stižu vesti da u Srbiji praktično nema slobodnih kreveta. Dok je tokom vanrednog stanja važilo pravilo da se hospitalizuju svi registrovani zaraženi (asimptomatski i laki slučajevi iz cele Srbije smeštani su na Beogradski sajam), odjednom više ni obo-

strana pneumonija nije razlog za hospitalizaciju. Arena nije za lake slučajeve, naprotiv, pored svakog kreveta je oprema za kiseoničku potporu. Kada se pacijentima stanje pogorša, prebacuju ih u prave bolnice, što u najvećem broju slučajeva znači – respirator i, vrlo verovatno, smrtni ishod.

Novu 2021. dočekujemo preplašeni zbog rekordnog broja smrti lekara od kovida 19 (broj preminulih medicinskih sestara, tehničara i drugog osoblja do danas nije utvrđen). Takozvane intrahospitalne zaraze postaju "nova normalnost". Iako su zdravstvene ustanove podeljene na kovid i ne-kovid deo, vrlo često se zaražavaju pacijenti u ne-kovid delovima, primljeni zbog urgentnih akutnih stanja (infarkti, moždani udari, bubrežne insuficijencije). "Sve bolnice su kovid bolnice, samo neke ne zovemo tako", kaže za "Vreme" jedan od lekara koji radi sa kovid pacijentima, iako zvanično nije u crvenoj, kovid zoni.

PRESEK GODINE

Ako uporedimo situaciju s početka epidemije i sada, razlike su sledeće: krajem leta dobili smo parlament i, konačno, izmene Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti. Virus SARS-CoV-2 i bolest koju izaziva – kovid 19, konačno su uneti u zakon.

Imamo zakonski osnov za postojanje Kriznog štaba, takoreći "legalizovan" je u oktobru. To je trebalo da nam omogući da znamo ko je nadležan za donošenje mera, ko za sprovođenje, a ko za sankcije za one koji mere ne poštuju. Tužno je, međutim, što je baš u trenutku kad je oza-

DOKLE SE STIGLO: Osobe starije od 65 godina više ne idu u trgovinu u četiri ujutru, nastavak bolesti i lečenja, vakcinacija

Fotografije: Rade Prelić/ Tanjug;

Zoran Žestić/ Tanjug; Jaroslav Pap/ Tanjug

konjen, Krizni štab, makar njegov stručni deo, skrajnut i delegitimisan pod pritiskom političkog dela. Razlika je i u tome što su neki članovi kriznog štaba odlikovani ordenjem, a neki funkcijama, pa je Darija Kisić Tepavčević sada ministarka za rad, zapošljavanje, socijalna i boračka pitanja.

Imamo i vakcine, i to je apsolutno dobro i pohvalno. Istina, imamo pravo da znamo koliko su plaćene one vakcine kojih je stiglo najviše – vakcine kompanije Sinofarm iz Kine. Predsednik Vučić naredio je da ga to ne pitamo. U svetlu činjenice da je samo Sinofarmovih vakcina u Srbiju stiglo milion i po (dovoljno za imunizaciju 750.000 građana) zaista je manje bitno koliko su plaćene, jer je novac budžetski. Sve i da su plaćane suvim zlatom, teško da bi ijedan građanin koji je tu vakcinu primio nešto zamerio vlasti.

Ono što je ostalo isto jeste nevakcinisani predsednik bez maske. Najavio je da će se vakcinisati kada u Srbiji bude milion potpuno vakcinisanih građana. Pošto nam je stigla i Astra Zeneka, za koju druga doza sleduje tek za tri meseca, predsednik se neće vakcinisati pre leta.

Za razliku od Vučića koji je još uvek isti, virus se menja i mutira. Britanski soj je već u Srbiji, ali znamo da su vakcine delotvorne protiv njega. Južnoafrički, daleko opasniji, stigao je do Hrvatske. A ona nam je baš blizu.

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Tukli ste nam decu

Kada se situacija malo smirila, odlazim kod jednog albanskog prijatelja u Prištini. Njegova majka mi kaže: "Niste smeli tuć našu decu. Mi decu ne damo." Pokušavam da se branim: "Ali deca su nas napadala kamenjem i na gore načine." – "Znam, mi smo na njih vikale i mi bismo ih kaznili i smirili, ali kada ste vi udarili na našu decu..." Ostadoše ove reči da vise u vazduhu

Mi rezervisti se pokrećemo. Uperili smo puške, okuražili se, vičemo: "Stoj, stani, lezi, ruke na glavu!" Da su samo znali da su nam puške prazne.

Pera i ja zaustavljamo jednog momka u crnom. Po proceduri mu tražimo ličnu kartu, a on iz unutrašnjeg džepa poteže nož. Ko zna kako bismo se proveli da nije pristigao jedan specijalac koji ga, kao u lošem filmu, u skoku nogom udara u grudi pa u glavu. Momak pada, specijalac nas belo pogleda i kaže: "Nemojte da tražite lične karte."

Pokret! Uskačemo u vozila, onaj momak ostade u jarku kraj puta.

UNUTAR I IZVAN STADIONA

Ulazimo u potpuno pust grad. Svi imaju gas-maske zbog suzavca. Prolazimo kroz centar Prištine i ulazimo na stadion gde se već nalaze oni koji su krenuli glavnim putem. Stigli su u zoru i ceo dan se juri li sa demonstrantima. Mrtvi su umorni.

Ubrzo pada mrak. Zavukli smo se u kamione, suva večera, biva sve hladnije. "Prvoga aprila dobio sam krila", od muke pevušim hit Srebrnih krila.

Tog aprila 1981. nisam ni pomišljao na drugi deo stiha "krajem maja samo uspomena osta". Ostao sam do polovine juna. Ali to je druga priča.

Mi "odmorni" obezbeđujemo "logor Brigade SSUP-a", odnosno stadion. Obezbeđenje je dvostruko. Spolja oko stadiona jedan krug stražara, unutra po tribinama drugi. Motorole krče i zuje kada stražari održavaju vezu. Milicija je uvek bila inventivna. "Avala 1 zove Avalu 2, javi se. Prijem." Avala 2 su oni spolja. Čovek još uvek ima neke životinjske instinkte. Niko se od nas iznutra ne kreće po poslednjem stepeniku stadiona. Niko nam to nije rekao, ali instinktivno znamo da smo spram neba tamna senka koja se kreće pa samim tim i laka meta.

Ne spavam, sedim na tribini sa Jojom, kolegom Jojićem iz Tanjuga. Nismo ni

znali da smo u istoj jedinici. Ko još o tome priča u Beogradu. Obradovao sam mu se kao najrođenijem. Joja (imao je uzrečicu "Lale") kaže pokazujući na osvetljeni deo Prištine koji vidimo: "Lale, da smo mi neka država, oni bi bili u stadionu, a mi oko njega." Strašna je to uspomena – Jojina žena je muslimanka, pa je tokom ratova morao da ode prvo iz Tanjuga a potom i iz zemlje.

NAŠE I NJIHOVO VREME

Oko 23 časa tutnjava. "Tenkovi iz Niša su stigli." Svetla po kućama na brdu se gasi kao po komandi. Prva noć u Prištini.

Sutradan vanredno stanje, grad je blokirao. Takozvani zeleni pojas drži vojska, vide se rovovi, mitraljeska gnezda. Mi vršimo kontrolu na putevima. Svakoju patrolu je dodat po jedan lokalni milicajac, Srbin, koji bi trebalo da zna albanski. Naš ne zna.

Legitimishemo ljude koji hoće da izađu iz grada. Pitamo ih zašto i gde idu, pre-

POČETAK KRAJA: Martovske demonstracije na Kosovu 1981.

Fotografije: printscreen

tresamo na oružje ili "subverzivni materijal". Ljudi vade lične karte, neki i partijske knjižice, valjda da nas impresioniraju. Nailazi starac kome tražimo ličnu kartu, slabo razume ili slabo čuje. Ponavljamo ljubazno, on kreće da traži dokument a lokalac mu udara šamarčinu i komanduje: "Brže to!" – "Što biješ čoveka? Vidiš da vadi ličnu." – "Ma ko ga jebe. Sada je naše vreme." – "Šta ti to znači?" Bilo je naše do pada Aleksandra Rankovića – shvatiću kasnije, pa njihovo, pa je sada opet naše. A šta ako opet bude njihovo? Samo sleže ramenima.

Iz daljine nailaze dvojica mlađih ljudi, vide da smo blokirali put, usporavaju, pa kreću ka nama. Uredno vade lične karte, kažu idu u obližnje selo kod rođaka. Ali nemaju sreće, dunuo je vetar i tamo gde su zastali podigao neke papire. To je "subverzivni materijal". Uhapšeni su i odvedeni u zatvor. Lokalcu nismo dali da inteveniš. "Džaba ih vode, čim dođu, njihovi će da ih puste", komentariše on. Izgle-

da da je delimično bio u pravu. Mnogo je manje onih koji su izašli pred sudije nego onih koji su privedeni, saznajemo kasnije.

KALAŠNJKOV ZA UZI

Na povratku u grad vidim otvorena vrata i iznad njih natpis "Politika", prištinsko dopisništvo. Ulazim, predstavljam se i molim da telefoniram. Čujem se sa Anom, deca su dobro, ona takođe, da ništa ne brinem. I ja sam dobro, biće sve u redu, kažem i trčim da stignem kolonu.

Na stadionu saznajemo da je pucano na jednu patrolu na izlasku iz stadiona. Čoveka je spaslo to što je nosio kalašnikov preko grudi pa je metak udario u drveni deo puške. Pretresli su soliter preko puta, ali ništa.

Preselili su nas u Dom kulture "Bora i Ramiz". Pod krovom smo. Situacija se smirila i mene izvlače iz redovne službe. Znaju da sam novinar pa ću biti zadužen za informisanje vojske. Dobijam stalnu propusnicu za kretanje po gradu i objek-

tima u kojima se nalazi policija. Naravno, uvek naoružan. Samo mi kalašnjikov zamenjuju uzijem. "Elegantnije je! Novinar si."

ŠTO LAŽETE NAROD

Koristim privilegiju da sa sobom povedem i Peru mesara jer pravilo kaže da u vanrednom stanju niko ne sme da ide sam. Posle dan-dva zovu me u komandu i kažu da uveče idem u hotel Grand gde želi da me vidi generalni direktor RTV-a Beograd Dušan Mitević. Idem sa Perom, obojica naoružani, vise gasne bombe, gas-masku.

Duško je studirao sa mojom sestrom i ona ga je zamolila da me nađe i vidi kako sam. On je rodom iz okoline Prištine. Dočekuje nas komesarski srdačno veselo, pita kako smo. Pera ćuti, vidim da je namrgođen. Duško forsira laku konverzaciju u stilu sve je u redu, brzo će ovo da prođe i slično. Pera eksplodira i pita šta to TV emituje u dnevnicima, što lažu narod,

nije se još ništa smirilo, neće ni da se smiri. Nisu to nikakve "grupice" demonstrata. Jed i žuč se izlivaju iz mog drugara. Brzo završavamo viđenje. Pera na povratku ne prestaje da psuje.

TAM PUN ORUŽJA I MUNICIJE

Po novinarskom zadatku odlazim u komandu jedinice da nešto iščakam za informisanje Vojske. Zatičem atmosferu koja mi se čini zanimljivom, pa se pritajim u jednom uglu velike sobe. Svi komandanti i komandiri razgovaraju s jednim stasitim Albancem, civilom. Iz konverzacije shvatam da je on bivši pripadnik Državne bezbednosti. Posle opštih mesta i raspitivanja kako si i šta si, komandant pukovnik Strika prelazi na stvar.

Saznajem da su nam prilikom napada na kolonu oteli kamion TAM od pet tona pun municije i oružja. Može li bivši kolega da pomogne da se to nađe? TAM je bio poslednji u koloni, mirnodopska varijanta bez ikakve zaštite. Vozača i pratioca su izbacili i oni su peške došli do Prištine.

Stasiti Albanac kaže hladno: "Neću da vam pomognem." Šok i neverica, pa ubeđivanje. On objašnjava: "Gde ste bili kada ste posle pada Rankovića otišli i ostavili personalnu kartoteku novim rukovodiocima policije? Svi naši dosijeji su bili na izvolte novima. Zna li vi šta smo ja i moja porodica preživeli? Da li se iko od vas ikada javio da pita treba li mi nešto? Neću da pomognem!"

Na scenu stupa glavni adut Brigade SSUP-a, jedan od komandira koji je kum dotičnom Albancu. Te kume kako je porodica, te pomoz, imaš ti one svoje veze (aluzija na švalerske uspehe dotičnog), te nemoj da deca i policajci nastradaju, te izvini, kumašine. On ćuti, učutaše svi... "Dobro, pomoći ću ovaj put u ime starog kumstva. Ali posle ovoga zaboravite da postojim."

Po podne je javio gde je kamion, pronašli su sve kalašnjikove, municiju i dva mitraljeza pride. Pomogla mu je, ispostavilo se, njegova stara ljubavna veza. Koli-

ko znam, više se nikada nije sreo sa bilo kim iz milicije.

SVE JE U NAJBOLJEM REDU

Jednog jutra veliko uzbuđenje u štabu. Dolazi savezni sekretar za unutrašnje poslove general Franjo Herljević. "Novinar, sve da izvestiš vojsku." Naređenje – izvršenje. Protokol, postrojena jedinica, raporti, tralala. Sve beležim i idem za njima. Niko me ne sprečava da uđem i u salu za sastanke gde će biti referisanje po gradovima.

Prema tim raportima sve je skoro pa cvetna bašta, mirno, spokojno. General Herljević pita, beleži. Na redu je Vučitrn. Oficir raportira da je sve u najboljem redu, da je mir zavladao gradom. Prvo generalovo pitanje je kako se ponašaju informbirovci? Okupljaju se, sastanče, držimo ih na oku, glasi odgovor. Meni je malo čudno da su informbirovci (neko liko desetina staraca) prva briga policije, ali to je što je. Drugo pitanje: a šta rade verske vođe? "Odlično sarađujemo. Jedan hodža je čak i preterivao pa je u propovedi u petak rekao da je Alah rekao da se onome ko kamen baci na miliciju odseče ruka." Smeh, svi zadovoljni.

Dok slušam sve to, sve sam ubeđeni-ji da je ovo možda poslednji trenutak da se sa albanskom zajednicom na Kosovu razgovara o zajedničkoj budućnosti. Stariji još uvek imaju dominantan uticaj na mlade, ali to neće trajati večno.

OD VARDARA PA DO TRIGLAVA

Posle otprilike nedelju dana odlučujem da se javim mom starom prijatelju iz Pariza, cenjenom slikaru na prostoru cele Jugoslavije Redžepu Feriju. Obradovao mi se jako, hoće da se vidimo, ali on ne sme ni na trotoar ispred "Bore i Rami-za". Dogovaramo se da rano po podne ja "pređem ulicu". Pošao sam bez Pere. Idemo u nešto što su Prištevci zvali "Gradić Pejton", ako me sećanje dobro služi, mali tržni centar sazdan od niza butika i kafana.

Ulazimo u jednu. Slika koju nikada

neću zaboraviti. Pesci, pesnici, slikari, umetnici, Srbi i Albanci, sede, piju i pevaju. Repertoar "Od Vardara pa do Triglava", svi znaju i reči i jezik svake pesme. U atmosferi se oseća neka velika tuga. Nude me užurbano svim i svačim jer u 18 sati počinje policijski čas.

Ulazi patrola milicije i kreće pravo na mene. Ali propusnica čini čuda. Nude ih pićem, ja odobravam (čuj, ja odobravam). Oni popiše i saopštiše nam rado-snu vest: ukinut je policijski čas. Rado-sti kraja nema.

TOPLA KUPKA KOD REDŽEPA

Ipak, oko osam uveče se rastajemo a Redžep me pita treba li mi nešto. "Mogu li da se okupam kod tebe?" Naravno. Odlazimo u njegov stan. Tu su njegovi majka, sestra i zet. Znam ih od ranije. Grljenje i ljubljenje, kafa, slatko i priča. Stara Albanka govori arhaični srpski, tj. mešavinu srpskog i crnogorskog. Neizbežno dolazimo do teme zbog koje sam u Prištini. Majka kaže: "Niste smeli tuć našu decu. Mi decu ne damo." Pokušavam da se branim: "Ali deca su nas napadala kamenjem i na gore načine." – "Znam, mi smo na njih vikale i mi bismo ih kaznili i smirili, ali kada ste vi udarili na našu decu..." Ostadoše ove reči da vise u vazduhu.

U međuvremenu je kupatilo spremno i ja skidam uniformu, odlažem oružje, municiju, bombe i tonem u toplu vodu. Posle nekoliko minuta se trgo: Budalo, niko ne zna gde si, ostavio si sve oružje i opremu u sobi gde su Albanci, može da te pojede mrak. Na to mi onaj istinski ja kaže: uživaj u kupanju. Uživao sam kod mog prijatelja Redžepa Ferija, njegove majke, sestre i zeta. Redžepa sam posle toga video samo još jednom. Povremeno čujem da je dobro, čujem i da on pita za mene.

"Prvog aprila dobio sam krila, krajem maja samo uspomena osta", još uvek mi je to jedna od omiljenih pesama Srebrnih krila.

Uspomene su ostale, a Kosovo...

RADOMIR DIKLIĆ

Ispravka

Multimilioner pre pedesete, "Vreme" br. 1574

U tekstu "Multimilioner pre pedesete", došlo je do greške. U tekstu je objavljeno da je zvanična neto dobit Igora Žeželja u 2019. iznosila 127,6 miliona evra, umesto dinara. Izvinjavamo se g. Žeželju i čitaocima.

REDAKCIJA

Imaginarni Albanac

“Po pravilu, srpski udžbenici predstavljaju Srbe isključivo kao žrtve, srpske težnje i akcije kao legitimne, prećutkuju stradanja druge strane, a albanski udžbenici imaju isti narativ sa obrnutim predznakom. Vekovi zajedničkog života i mnoštvo pozitivnih primera se izostavljaju. Rezultat je da danas mlađe generacije Srba i Albanaca ne znaju ništa jedne o drugima, vide se međusobno kao neprijatelji i apsolutno im je nezamislivo da smo, zapravo, oduvek živeli zajedno, uz to vekovima i u istoj državi, bila to Vizantija, kraljevina Nemanjića, Osmansko carstvo ili Jugoslavija”

Svako na svoj način, Marko Miljanov i Dimitrije Tucović, dve značajne srpske javne ličnosti, suprotstavili su se svojevremeno antialbanskoj histeriji koja je zahvatila srpsko društvo i medije krajem 19. i početkom 20. veka. Upravo na toj osnovi Aleksandar Pavlović iz Instituta za filozofiju i društvenu teoriju u svojoj knjizi “Imaginarni Albanac: simbolika Kosova i figura Albanca u srpskoj kulturi” pokušava, kako sam kaže, da danas reafirmiše glasove prijateljstva i poštovanja prema Albancima.

On pred sve nas, omamljene propagandom o vekovnoj mržnji, postavlja pomalo zaboravljeno pitanje: kada su, zapravo, Srbi i Albanci postali neprijatelji?

Pavlović naglašava da su pre sedamdesetih godina 19. veka percepcije Albanaca u srpskoj kulturi mahom pripadale tipu pisanja koji se može prikladno opisati kao herojski diskurs – Albanci su predstavljani kao hrabri, dobri ratnici vrlo bliski Crnogorcima s kojima su često u savezništvu protiv Turaka.

“VREME”: Na osnovu čega zaključujete da se ne može govoriti o neakvom koherentnom antialbanskom ili antisrpskom diskursu pre druge polovine 19. veka?

ALEKSANDAR PAVLOVIĆ: Pre svega, na osnovu toga što srpski autori do tada ne govore negativno o Albancima. Ako pogledate “Život i priključenija” Dositeja Obradovića, videćete da on tu hvali Albance, sa zadovoljstvom se seća godine provedene na jugu Albanije i čak piše kako su mu govorili da su oni sa Srbima “jedan rod i pleme u staro vreme bili!”. Vuk Karadžić hvali Albance zbog toga što se oni, nasuprot Srbima, drže zajedno bez obzira na to koje su vere. Narodne pesme pominju Albance kao “ljute”, “hrabre”

Fotografije: Marija Janković

Arbanase (setimo se, Musa Kesedžija u narodnoj pesmi ima "tri srca junačka" i Marko ga pobeđuje na prevaru a zatim oplakuje kao boljeg junaka od sebe), Kon- da bimbaša i razni drugi Albanci učestvu- ju u Prvom srpskom ustanku na srpskoj strani, neki ostaju da žive u post-ustanič- koj Srbiji. Nacionalizam ima tendenciju da projektuje poglede koji su relativno skoro formulisani u drevnu prošlost. Međutim, u našoj dubljoj prošlosti jedno- stavno nema nijednog antialbanskog, čak ni negativno intoniranog teksta, a ima ih zavidan broj koji Albance vide u pozitiv- nom svetlu.

U ovom periodu teritorije koje Albanci naseljavaju nisu u sredi- štu onovremenog srpskog nacional- nog programa, a sami Albanci nisu neprijatelji?

Dva ključna teksta koji se često uzima- ju kao osnove srpskog nacionalnog pro- grama su "Srbi svi i svuda" Vuka Karad- žića iz 1849. i "Načertanije" Ilije Garašani- na iz 1844. godine, koji su čak i na suđe- njima u Hagu povremeno pominjani kao "dokaz" vekovnih srpskih teritorijalnih pretenzija. Da ostavimo sad po strani to da ovaj Vukov spis ima marginalno mesto u njegovom opusu, da "Načerta- nije" nije bilo zvaničan državni dokument niti proklamovani kontinuirani cilj srp- ske politike. No, sve i da ih uzmemo kao takve, opet vidimo da Albanci i teritori- je koje oni naseljavaju tu nisu u fokusu – srpski autori bave se onim što im je u tom trenutku poznato, a to su Bosna i Herce- govina, Crna Gora, Dalmacija, Slavonija, Ugarska. O teritorijama i etničkoj situa- ciji i odnosima na jugu, to jest, o današ- njem Kosovu i Makedoniji oni malo znaju i malo pišu. Vuk tako prosto kaže "Upra- vo još [se] ne zna dokle Srba ima u Arna- utskoj i u Mačedoniji", dok su kod Gara- šanina Albanci pomenuti samo jedan- put, u kontekstu njegovih preporuka za jačanje veza sa Crnogorcima i Albancima sa severa Albanije koji su, prema njemu, ključ za prolaz do Jadranskog mora. Tek nakon toga Kosovo i Albanci zadobijaju sve značajniju, ako ne i centralnu ulogu u ondašnjoj srpskoj politici.

Kada se i zašto, kako vi tvrdite, Kosovo uspostavlja kao centralni kulturni i nacionalni simbol u srp- skom nacionalromantičarskom dis-

■ Došli smo do paradoksa da prirodnjaci poput "medicinara" Kostića i "saobraćajca" Teodorovića imaju više intelektualne hrabrosti da govore o "vrućim" temama i nacionalnim mitovima nego filolozi, filozofi, istoričari kojima bi to, takoreći, trebalo da bude u opisu radnog mesta

kursu, a kada postaje teritorijalno pitanje?

Velika Istočna kriza 1875–1878. poreme- tila je ravnotežu na Balkanu, pored već de facto nezavisne Srbije i Grčke nacional- ne težnje iznose i Bugari, Albanci, Srbi iz Bosne i Hercegovine, a velike sile su žele- le da vaspostave balans uticaja na Ber- linskom kongresu 1878. godine. Srbija je tu najzad međunarodno priznata, ali je ovo svejedno bio traumatičan događaj jer se očekivalo da se Bosna i Hercego- vina pripoji Srbiji, Novopazarski Sandžak je takođe ostao Austrougarskoj, pa se Srbija i Crna Gora nisu međusobno grani- čile i tako dalje. Država se sada našla sa tri strane okružena Austrougarskom monarhijom, "opkoljena" i "uhapšena" (Cvijić) i srpski intelektualci su lamento- vali kako ona mora da prodiše, da proši- ri pluća kako bi opstala. Naravno, jedini preostali pravac proširenja i eventualnog izlaska na neko more bio je na jugu, na teritorijama oslabljenog Osmanskog car- stva, i od tada kreće intenzivna kampanja koja kulminira objavom rata 1912. godi- ne. U tom periodu se srpska javnost sve više interesuje za Kosovo, ne više samo kao simbolično, pesničko Kosovo oveko- večeno u narodnim pesmama i drugim umetničkim delima, nego kao stvaran prostor, sve više se ističe zašto je legiti- mno da ta teritorija uđe u sastav Srbije. Ali, sa tim interesovanjem dolazi i znanje, putopisi, etnografska dela, koji pokazu- ju da su tamo većinom Albanci, a da Srba ima sve manje.

Menja se i opšta predstava o Albancima?

U datim okolnostima, ranija dominan- tna slika o Albancima kao hrabrim gor- štacima koji kao i Crnogorci žive u rodov- skim i plemenskim zajednicama, cene junaštvo i čast i često sarađuju s nama

u borbi protiv Turaka, postaje neodrživ- va. Namesto nje se u naučnom diskur- su, štampi i obrazovanju Albanci sve jače identifikuju sa Albancima muslimanima sa Kosova, predstavljenim kao turskim saveznicima i mučiteljima malobrojnih preostalih kosovskih Srba koji su, reči- ma autora jednog popularnog udžbeni- ka iz tog perioda, "gora zla Srbima čini- li i od samih Turaka". A kada se diskurs neprijateljstva jednom uspostavi i siste- matski proširi u društvu, onda ga je teš- ko suzbiti.

U doba prve Jugoslavije takvi pokuša- ji su bili slabi i nesistematični; u drugoj je promenjen zvaničan narativ o Alban- cima, postojali su ozbiljni pokušaji da se međusobni odnosi redefinišu, ali je taj jaz ostao predubok. Srbima je mitsko Kosovo tako snažno ostalo u percepciji, da nisu bili u stanju da realno sagledaju zemaljs- ko Kosovo i nađu i prihvate realpolitič- ka rešenja za kosovske probleme.

Paralelno sa srpskim viđenjem menjao se tokom istorije i odnos Albanaca prema Srbima?

Naravno, ovakve antialbanske poli- tičke i intelektualne tendencije imale su svoj izraz i na drugoj strani, kroz nasta- nak antisrpskog narativa. Bilo bi idealno da ovde postoji proporcija, da, kao što su se neki autori iz naše sredine bavili tim negativnim percepcijama – Olivera Milo- savljević, Đorđe Stefanović i drugi, da se i sa albanske strane javi više radova koji dekonstruišu i kritički prate taj albanski diskurs neprijateljstva. U svojoj knjizi ja sam o tome govorio nešto u kontekstu albanske tradicije o Kosovskom boju – starije albanske pesme – a i Albanci su pevali uz gusle, koje oni zovu lahuta, o ovom događaju, pominju i Lazara kao srpskog kralja i Srbe kao najveće protiv- nike sultanove, a najveći junak je Miloš

■ **Nacionalizam ima tendenciju da projektuje poglede koji su relativno skoro formulisani u drevnu prošlost. Međutim, u našoj dubljoj prošlosti jednostavno nema nijednog antialbanskog, čak ni negativno intoniranog teksta, a ima ih zavidan broj koji Albance vide u pozitivnom svetlu**

za kog se kaže da je s Kosova, bez etničke pripadnosti.

Nasuprot tome, poslednjih decenija se zapravo formira jedan "albanski Kosovski mit", po ugledu na srpski. Ne pominju se Lazar i Srbi, ističe se albansko učešće u Kosovskom boju 1389. godine, Miloš se identifikuje kao Albanac iz Drenice i slično. Udžbenici su još gori primer – po pravilu, srpski udžbenici predstavljaju Srbe isključivo kao žrtve, srpske težnje i akcije kao legitimne, prećutkuju stradanja druge strane, a albanski udžbenici imaju isti narativ sa obrnutim predznakom. Vekovi zajedničkog života i mnoštvo pozitivnih primera se izostavljaju. Rezultat je da danas mlađe generacije Srba i Albanaca ne znaju ništa jedne o drugima, vide se međusobno kao neprijatelji i apsolutno im je nezamislivo da smo, zapravo, oduvek živeli zajedno, uz to vekovima i u istoj državi, bila to Vizantija, država Nemanjića, Osmansko carstvo ili Jugoslavija.

Vi, čini mi se, hoćete da nam ponudite drugačiji govor, prevrednovanjem tradicije i svesnim, jasnim i odlučnim traganjem za bliskošću i prijateljstvom, čime bi se, "napokon, skinuo taj teret s pleća budućih generacija". Da li je, ponovo, "danas postalo vrlo rizično propovedati potrebu zajedničkog rada sa Arbanasima", kako je svojevremeno pisao Dimitrije Tucović?

Ne mislim da je to danas zaista opasno na način kao što je to bilo za vreme Tucovića. Dok je on pisao na frontu u pauzama borbi i kao mladić poginuo u Kolubarskoj bici svesno deleći sudbinu naroda, ja sam svoju knjigu pisao u udobnoj institutskoj kancelariji i njeno

štampanje je platilo srpsko Ministarstvo nauke. Osim šačice revoltiranih desničara koji povremeno prekinu neko predavanje, nema nekih drugih posledica, ja nisam imao problema držeći predavanja od Subotice do Vranja, kao i u Prištini, Prizrenu, Tirani...

Nekakva "opasnost" pre dolazi otuda što mi ne negujemo kritički duh ni u školama ni u nauci, što srpski humanisti i dalje u kakvom pozno-romantičarskom duhu neguju i afirmišu tradiciju radije negoli da je preispituju. Stoga, ako govorite kritički, slabe su vam šanse za slavu, priznanja, titule "oca" nacije, članstvo u SANU, povoljne izdavačke ugovore i slično, a posmrtno ulice i biste po rodnim krajevima. Tako smo došli do paradoksa da prirodnjaci poput "medicinara" Kostića i "saobraćajca" Teodorovića imaju više intelektualne hrabrosti da govore o "vrućim" temama i nacionalnim mitovima nego filolozi, filozofi, istoričari kojima bi to, takoreći, trebalo da bude u opisu radnog mesta. Kao budžetski korisnik osećam obavezu da promovišem sadržaje koji će da nas mire i zbližavaju sa susedima i svetom, a ne da produbljuju našu samoizolaciju i autizam. Uopšte, držim da intelektualcima treba da bude posao da preispituju, dovode u pitanje, problematizuju, a pre svega da kritikuju postojeće i da teže pozitivnoj promeni, a ne da služe dominantnom diskursu i zvaničnoj politici.

I na kraju, kako danas govoriti o Albancu? Možemo li da iskoračimo iz simbola i jezika koji je najbliži periodu početka 20. veka?

Istorijske okolnosti i odnosi na Balkanu se menjaju, politički savezi i državne

tvorevine nastaju i nestaju. Nema "prirodnih" i "večnih" neprijatelja i neprijateljstava, a insistirati na negativnim primerima donosi samo nove podele, održava tu vatru konflikta da tinja i omogućava joj da se lako, u budućnosti, ponovo razbuktava.

Naša najbolja šansa jeste da udružimo snage i sarađujemo najbolje što možemo, da prekinemo taj začarani krug međusobne netrpeljivosti i uzajamnog optuživanja. Zapadna Evropa je u tome uspešla pa današnji mladi naraštaji Nemaca i Francuza ne rastu više sa mržnjom i dubokim istorijskim ožiljcima, iako su razmere sukoba, razaranja i stradanja među njima bile neuporedivo duže i veće nego bilo šta što se dešavalo na Balkanu. Srbi i Albanci su kroz istoriju, ipak, najčešće bili bliski, zajedno deleći dobro i zlo. Imamo mnogo primera saradnje, prijateljstva, pozitivnih viđenja koja proizlaze iz vekova zajedničkih tradicija i zajedničkog života na Balkanu. S tom svešću i takvim govorom imamo najveće šanse da naša društva učinimo boljima i da u njima naši ljudi žele da ostanu da žive i grade svoju budućnost.

¶ VUKAŠIN OBRADOVIĆ

Drago mi je zbog mog starog

“Želim da poručim svoj deci da razmišljaju, posebno deci koja osećaju da su različita i drugačija od ostalih, koja se uvek ne uklapaju u sredinu ili na neki način bivaju odbačena. U redu je ne biti kao drugi. Nastavite da verujete u sebe. Meni se to isplatilo, uprkos svemu” – Zlatan Ibrahimović

Ljudski rod je sklon kretenlucima. To je činjenica koju je nemoguće poreći. A poslednjih decenija, jedan od većih je sintagma koja se uvrežila poput normativa među populacijom negdašnjih bratskih naroda i narodnosti i glasi – bivša Jugoslavija. Ova kovanica, koju su osmislili trijumfalno opijeni političari, učesnici u krvavom razaranju jedne solidno osmišljene i nadasve uspešne države, u okviru koje su se strelovitom brzinom emancipovali vekovno ropski tretirani narodi s rubova velikih imperija, putem medija je prodrila čak i u intelektualne i naučne krugove koji su je, na sramotu pameti koju predstavljaju, prihvatili, poput apsurdnih izraza i neologizama tipa *svašta nešto* ili *autošovinizam*. Pri tome, niko od korisnika tog zaumljanja ni u snu ne bi izgovorio bivša Otomanska imperija, bivša Austrougarska, bivša Kartagina i sve u tom smislu.

U pitanju je pomodarstvo i ništa više, nema tu nikakve veće priče, važno je pokazati otklon prema Jugoslaviji kako se slučajno ne bi ispostavilo da ste izvan trendova. I za svaki slučaj obezbediti na duže učešće u vlasti/administraciji/državnom uhleblju svake vrste, od školstva i zdravstva pa do omiljenih nam panduracija i pratećih im službi, a tu su i ponosite armije s konobarlajtnantima i kuplergeneralima. Jer, brate, em je život samo jedan, em prolazi, a gde ćeš veće privatizacije od rukovođenja državom u ime naroda, poznatijeg kao građani.

Jebeš Jugoslaviju.

OVAKO JE BILO

E, vidiš, dragi čitaoc, tu dolazimo do problema za sve one koji se osećaju pobednicima u prošlim ratovima za stva-

ranje bivše Jugoslavije. Evo, na primer – dođoše Turci, velika sila, u Piro. Reko bi čovek, bogu iza nogu. I sad imperija ko imperija, voli da popiše čime raspolaže, sad su tu oni glavni za ubiranje poreza i zapišu u čitap 1498. godine da u gradu posluju tri trgovačke radnje vlasnika Dubrovčana. Znaju se i imena – prva dvojica, Radoje Stjepanović i Miliša Radčević, razvili su veliki posao u samom gradu u okviru sopstvene firme, imajući mnogo dužnika u gradu i okruženju, naročito u Dubočici. Treći, Miho Žila, radio je samostalno kao posrednik između Dubrovčana u Dubrovniku i Vidinu, vele knjige starostavne.

To je, otprilike, kad je Leonardo da Vinči slikao jedno od svojih najpoznatijih dela, monumentalnu zidnu sliku Tajna večera u trpezariji milanskog manastira Santa Marija dele Gracije. Nekih 70 godina kasnije, 1568, u vreme kad je Tician bio na vrhuncu, u Mlecima se objavljuje *Ribanje i ribarsko prigovaranje* Petra Hektorovića, narativni spev u tri dela u kojem Hektorović opisuje svoj trodnevni put od Hvara do Brača i Šolte, put na kojem su ga pratili i društvo mu pravili hvarski ribari Paskoje Debelja i Nikola Zet. Ribari mu, prekraćujući vreme, između ostalog otpevaju i dve bugarštice, kako rekoše ‘srpskim načinom’. U jednoj se navodi svađa Marka Kraljevića sa bratom Andrijom, a druga pominje Radoslava Siverinca, kojeg ubija Vlatko vojvoda Udinski.

Evo i nešto mlađeg primera, za koji sam čuo od oca i koji nećete naći nigde, pa ni na hrvatskoj niti srpskoj Vikipediji, al’ začudo ima na engleskoj. Naime, u vreme previranja 1848. godine, kad su Marks i Engels u Londonu izdali Manifest Komu-

nističke partije, reši se da se obnovi Hrvatska banovina. Bana ustoličuju u Saboru, ban se zaklinje pred crkvenim prelatom, božjim izaslanikom na zemlji koji u ruci drži Sveto pismo. *Entschuldigung bitte*, ali stvari stajale nešto složenije. Naime, zagrebački biskup, Slovak i germanodupeljub, zapali dok ga noge nose od tog revolucionarnog vrenja, te Josip Jelačić položi zakletvu u Saboru i ustoliči se pod titulom bana pred patrijarhom Srpske pravoslavne crkve Josifom Rajačićem, ni manje, ni više. *By the way*, Jelačić je iz Petrovaradina u Sremu, a Rajačić iz Lučana kod Brinja u Lici. Od Sremskih

Foto: Tanjug AP Photo

Karlovaca, gde je Rajačić stolovao, pa do Varadinske tvrđave je deset minuta jahanja ili sat hoda, pa ko voli. I ne samo to – Njegos s Cetinja tim povodom šalje Jelačiću pismo u kojem kaže: "Tebe je tajna sudbina na čelu Južnih Slavjanah postavila, Tebe sreća s divnima naprednostima vjenčaje..."

RAĐANJE LEGENDE

U godini koju su obeležile martovske demonstracije na Kosovu, ukazanje Gospe u Međugorju i nastup Gang of Four u zagrebačkom Domu Sportova, rodio se sin Šefika i Jurke (rođ. Gravić) u domu

■ Oprosti, veliki čoveče, što te je nedavno bagra zasipala sramotnim uvredama iz lože četvrtog stuba (moš' misliti), na koje se kao prevejani laf nisi ni osvrnuo, nijednom rečju, nijednim komentaram, kao da se nije ni desilo, iako su i svetski mediji brujali o tome. To je prava lekcija o istinskoj veličini, javni čas o grandioznim gestovima lišenim spektakla

Ibrahimovića u Rosengardu, useljeničkom getu Malmea. Otac iz Semberije i mati iz Ravnih Kotara, tipični izdanci narodne kulture usmenog predanja koja plodi ovdašnje tlo vekovima unazad, nazvaše ga Zlatan. Uz tri sestre i dva brata, momčić vedrog karaktera leta provodi kod majčinih roditelja u selu Prkos kraj Zadra, dok se nije zaratilo. Posledice tog pandemonijuma su višestruke, mahom tragične i dijaspora ga je proživela jednako bolno. Međutim, kao nikada ranije, bila je primorana da se integriše u društvo u kojem su do tada živeli kao gostujući radnici, jer ih "tamo dole" nije čekalo bog zna šta. Teško da bi se ponovila priča Robija Prosinečkog, rođenog u Vilingen-Šveningenu, koji je leta provodio kod majčinih roditelja u Ježevici kod Čačka, da zbog očeve ljubavi prema Jugi iz Stuttgarta dođe u Zagreb, zaigra za Dinamo pa pređe u Zvezdu i osvoji Kup Šampiona, zaigra za reprezentaciju, pređe u Real, Barsu, Ovijedo, Sevilju, Portsmouth. Taj film se urušio spektakularno, na duže.

Tako se junak naše priče početkom devedesetih obreo u lokalnom klubu Malme BI, okružen Šveđanima. Potom je počeo da igra naizmenično za novoformirani FK Balkan.

"U BI Malme švedski očevi gledaju utakmicu i viču: 'Hajmo momci. Dobro je!' U FK Balkan očevi viču: 'Jebem ti mater u pičku!' Mislio sam: 'Odlično, baš kao kod kuće. Ovde mi je dobro!' Sâm sam se brinuo o sebi u detinjstvu, oko mene nije bilo nikoga, apsolutno nikoga. Ali i tata je radio neverovatne stvari, takođe. Međutim, nije bio kao ostali očevi. Nije gledao moje utakmice niti me ohrabrivao u vezi sa školom. On je imao svoju 'cugu', svoj rat i svoju jugo-muziku."

A onda je matori konačno došao da ga gleda.

"Nisam mogao da verujem! Ovaj tip bio je pravi otac. Došao je da prati utakmicu, a ja sam bio potpuno zabezeknut. O tome sam sanjao i počeo sam da igram s nekom nestvarno bolesnom snagom: Sranje, matori je ovde! To nije pametno. 'Gledaj 'vamo!', želeo sam da zaurلام. 'Čekiraj! Tvoj sin je najokrutniji svetski igrač!' Mislim da je to jedan od mojih najvećih trenutaka. Vratio mi se. Ne baš da ga i ranije nisam imao. Ali ovako... Bilo je to nešto sasvim novo. Nakon igre bih mu pritrčao da 'nako malo proćaskamo, kao da je sasvim prirodna stvar da mi je otac tu.'"

VERUJ U SEBE

Ti naši matorci... Moj je bio takav, moj stric je bio takav, moj ujak je bio takav, takvi su bili očevi njihovih vršnjaka, čuveni reditelji, filolozi, slikari, vajari, arhitekta. Ne znam jednu osobu kojoj ovaj opis nije blizak. Sâm, epski sâm, svako od nas, a opet, neka čudna toplina izbijala je iz tih očinskih figura, kao da su nosili iskonski teret da usled našeg mogućeg neuspeha ne budu okrivljeni. Antička drama jednog podneblja. Zapravo su nam učinili uslugu. Rano naučiš da se u životu možeš osloniti jedino na sebe.

U posveti njegove autobiografije "Ja, Zlatan" stoji: "Želim da poručim svoj deci da razmišljaju, posebno deci koja osećaju da su različita i drugačija od ostalih, koja se uvek ne uklapaju u sredinu ili na neki način bivaju odbačena. U redu je ne biti kao drugi. Nastavite da verujete u sebe. Meni se to isplatilo, uprkos svemu."

Kako to u praksi izgleda? Imate fudbalera iz Švedske, nacije koja je u svetskom fudbalu relevantna po tome što se 1958. na svetskom prvenstvu odigranom na njenom tlu pojavio klinac od 17 godina iz Brazila i okrenuo igru naopačke.

U SLAVU FUDBALA I ŽIVOTA: Zlatan

Foto: Tanjug AP Photo, screenshot

■ Da li postoji u istoriji fudbala igrač koji je od samog starta sve vreme na vrhuncu, igrajući za devet različitih klubova od kojih su osam sam svetski vrh, pa još u četiri decenije, postigavši pri tom preko 500 golova u karijeri, od kojih je onaj dat Englezima na Vembliju verovatno najatraktivniji u istoriji fudbala i sublimat igre kao takve. I to je čovek koji nije osvojio Zlatnu loptu Frans fudbala

Zvao se Pele. Najveća planetarna imena koja su došla odande do njegove pojave bili su Henrik Larson i Tomas Brolin, kojih se jedva i njihove majke sećaju. I onda se pojavi drski i okretni dripac iz, sa svih strana, prezrenog Jugo-pečalbarskog miljea, koji u prvih 20 godina 21. veka protutnji kroz Ajaks, Juventus, Inter, Barcelonu, Milan, Pari Sen-Žermen, Mančester Junajted i pokupi 19 (!!!) različitih titula, što prvenstava, što kupova, što evrokupova. Stiglo je i do LA Galaksija surfujući po terenima Amerike, na opšte oduševljenje tamošnjeg prekarijata. I s 39 se vrati u Milan s kojim konkuriše za Skudeto, prekidajući time niz od devet uzastopnih titula Juvea. Šta reći više? Sve je to nerealno.

Ne znam da li postoji u istoriji fudbala igrač koji je od samog starta sve vreme na vrhuncu, igrajući za devet različitih klubova od kojih su osam sam svetski vrh, pa još u četiri decenije, postigavši pri tom preko 500 golova u karijeri, od kojih je onaj dat Englezima na Vembliju verovatno najatraktivniji u istoriji fudbala i sublimat igre kao takve. I to je čovek koji nije osvojio Zlatnu loptu Frans fudbala.

PITANJE STAVA

Tu dolazimo do prave priče, o veličanstvenom podvigu suštinski obespravljenog, istinski hrabrog čoveka koji ne savija svoju ličnost ni na terenu ni izvan nje, s herojskom odlučnošću. Kad je Gareth

Bejl prešao iz Totenhema u Real za tada neverovatnih 100 miliona evra, Ibrahimović je rekao: "Nijedan fudbaler ne vredi toliko. Pa tamo su zviždali Zidanu koji je po meni najbolji fudbaler svih vremena. Sve me ovo podseća na moj prelazak u Barsu. Sanjao sam da dođem u Barcelonu. Mada, posle svega, mišljenja sam da je najbolje da neki snovi to i ostanu. Ipak, mediji su ti koji su od svega napravili veliku priču i uticali na visinu transfera. Takođe, nije zanemarljivo ni to koliko je Real bio očajan da dovede neko zvučno ime." I? Šta? Pa ništa. Samo te zakinu malo za ovu počast ili onaj trofej koji se osvaja glasanjem, a onda deceniju kasnije, prošle nedelje tačnije, uhapsu doskora vodećeg čoveka Barcelone Bertomeua pod optužbom da je unajmio više kompanija za društvene mreže, kako bi stvorio lažne naloge preko kojih su diskreditovane osobe koje je smatrao svojim prijateljima. Zvuči poznato?

Nikad nije prezao da kaže ono što misli, jasno, otvoreno, artikulirano, argumentovano. To bi zbunilo sagovornike do te mere da bi ostali bez teksta, poput Ariga Sakija u prenosu uživo na talijanskoj televiziji, kojem je odbrusio da bi trebalo manje da priča s obzirom da ga je pljuvao još dok je igrao u Kataloniji. S Pepom Gvardiolom nikad nije uspeo da popriča ljudski o svojoj igri i položaju u timu, ovaj je izmicao kao đavo od krsta. Problem je nastao odmah u startu, kad

je Zlatan postavljen u centar, a Mesi na krilo, što je prouzrokovalo na tone golova 40 miliona evra vrednog pojačanja, što je potonjeg kolegu dovelo na rub očajanja, te se odmah požalio treneru da ga vrati na staru poziciju, što je ovaj i učinio. Uvidevši da je okružen jajarama, posle samo jedne sezone spakovao je kofere i zapalio natrag u Lombardiju. To je pitanje stava, a ne novca.

Taj stav video se nedavno u tweet-klipu proslave petstotog i 501. gola u karijeri. Zlatan igra u hotelskoj sobi dok u pozadini trešti *Jutro je* Nade Topčagić, sunarodnice iz bosanske Posavine. Uz isti instrumentalni uvod je izašao na binu San Rema kao gost večeri. Nije to mala poruka, nimalo naivna. *Jutro je* pametnije od večeri, veli se na području s kojeg potiče. Žudnja za ispunjenjem želje o prisustvu nekog ko neprekidno izostaje je najveća trauma jugoslovenskog životnog prostora, i to svako prepoznaje u ovom ili onom obliku. I stoga, oprostite, veliki čoveče, što te je nedavno bagra zasipala sramotnim uvredama iz lože četvrtog stuba (moš misliti), na koje se kao prevejani laf nisi ni osvrnuo, nijednom rečju, nijednim komentarom, kao da se nije ni desilo, iako su i svetski mediji brujali o tome. To je prava lekcija o istinskoj veličini, javni čas o grandioznim gestovima lišenim spektakla.

Čast je uz tebe ostariti.

UROŠ ĐURIĆ

Šokovi

Foto: tanjug.rs

Verujem da policajci koji su prisluškivali Predsednika nisu prošli poligraf, ali su ga oni prisluškivali po nečijem naređenju, pismenom ili usmenom, sumnjam da je nekom tek tako dunulo da prisluškuje Vučića. Umesto da se kaže ko, po već ustaljenom principu šokiramo gledaoce – ovog puta leševima

Verovali ili ne, danas je 9. mart, a na tridesetu godišnjicu prvih demonstracija mnogo važnija tema na televizijama je rasprava o privatnom videu Severine Vučković. Šešelj je priznao da su video gledali u Hagu, a Severina kaže da je krunski dokaz da snimak nije sama pustila zbog samopromocije činjenica da se pažljivim gledanjem može utvrditi kako nije našminkana, a ona to sebi nikada ne bi dozvolila!

Kaže naš narod, onaj zlobniji deo, kakvo je...nje takvo sećanje, a šta se onda tek desilo sa otporom Miloševiću, gašenjem B92, jel se seća neko vode u koaksijalnom kablju? Senzacionalizam je pobedio sve konkurente i postao strategija za razbijanje otpora, mnogo jača od vodenih topova, suzavca i pendreka.

Prošle nedelje je tako Predsednik najavio kako će nas frapirati snimcima zločina Veljka Belivuka. Najava za šok išla je na Prvoj, a onda u subotu, posle serije "Kaljave gume", na svim kanalima konferencija za štampu nakon sednice posvećene bezbednosnim rizicima. Vučić, Brnabić, Vulin i najava strašnih slika, nakon rvanja sa sopstvenom savešću, prvo puške i municija, posle leš bez glave. Upozorenje da nije za decu ispod 18 godina. Ima toga još, ali su nas pošteđeli užasa. Hvala, nije trebalo ni ovoliko, sve vam verujemo, samo dajte policiji i sudovima. Nisu pomogle ni molbe porodica žrtava, ni upozorenja REM-a, Predsednik je isterao svoje – prikazao je obezglavljen leš na televiziji. Mnogo je važnije, a taj odgovor nismo dobili, kakva je veza tih ubica maskiranih u navijače sa istaknutim članovima vladajuće stranke. Verujem da policajci koji su prisluškivali Predsednika nisu prošli poligraf, ali su ga oni prisluškivali po nečijem naređenju, pismenom ili usmenom, sumnjam da je nekom tek tako dunulo da prisluškuje Vučića. Umesto da se kaže ko, šokiramo gledaoce leševima.

Tu neprekidnu rascepljenost možete videti recimo na Happy televiziji, gde ujutru traže gde je glava mafijaške hobotnice, dok svedoci pominju dilove sa Peconijem. Pada zgražavanje što su starlete bile deo ekipe Belivuka, a iste te žene redovne su gošće na Happyju i svoju medijsku promociju dobile su u rijaliti programima na ovoj televiziji. Zaista je nenormalno, ali i licemerno da Happy plaća starletama učešće u rijaliti programima upravo da budu ono što jesu, a zatim ih proziva da su kurve na istoj televiziji, dok ista voditeljka ujutru glumi novinarku a uveče voditeljku "Parova". Gde je onda da izvinite glava, a gde guzica te mafijaške hobotnice?

Ništa nije bolja situacija ni na Pink televiziji. Ukoliko pratite njihove emisije koje se bave "poznatima", primetićete da

su starlete (bivše i aktuelne iz "Zadruga") redovna tema. Posebno su neumesni kvaziglamurozni prilozi, kada se, recimo, usred pandemije iz bazena u Dubaiju uključuje neka starleta. Ona se tamo "odmara", valjda se narađila, sise na ivici bazena, a onda nam kaže kako je na plaži čeka brojno društvo – naših ljudi i prijatelja. Već sutradan u tabloidima vidim da su ti zemljaci Šarićev burazer i ostatak ekipe. Dotični Duško Šarić je doduše oslobođen optužbi, ali je akter najneverovatnijeg suđenja u Bijelom Polju, gde sudija govori umesto optuženog. Gde je onda ta hobotnica, jel na plaži ili u bazenu?

Osmi mart je, za razliku od devetog, obeležilo suočavanje sa seksualnim uznemiravanjem na društvenim mrežama, kako prigodno! Naime, saznao sam da je gotovo 37 hiljada ljudi u grupi na mreži Telegram, gde se kače i dele privatne fotografije i snimci bivših partnerki. To se u svetu zove osvetnička pornografija. Manija slanja sex-picova ima svoju mračnu stranu, jer se u digitalnom svetu sve pamti, a paćenici od bivših momaka i muževa svete se partnerkama tako što dele njihove intimne fotografije. Jedna devojkica je otkrila ovu bagru, pa je počela da dobija ozbiljne pretnje. Koliko sam shvatio, ovakvih grupa ima još, recimo u Nišu, a onda čaršija coka i devojkice smatra za kurve. Nema osude tih džibera koji zloupotrebljavaju poverenje, a vlast jedino zanima da li je administrator zaposlen u Vojsci Srbije ili je samo dobrovoljno služio vojni rok.

Opet licemerno, u Srbiji mnogo dnevnih listova, da ne kažem tabloida, koji imaju голу devojkicu na trećoj strani svakoga dana, baš kao što rado objavljuju morbidne detalje mafijaških ubistava, u tekstovima o deljenju fotografija partnerki na naslovnim stranama objavljuju njihove fotografije, samo sa zamućenim licima. Isti princip kao sa fotografijama leševa. Nema potrebe da se prikazuju intimne fotografije, to je posao za policiju. Kao u filmu *Ko to tamo peva*, kada voajeri dobacuju mladom paru koji vodi ljubav: "Sram vas bilo!"

U ovom smislu danas Srbija ide totalno nasuprot globalnom trendu čak preterane političke korektnosti. Ne moramo brinuti da će kod nas zabraniti Diznijeve crtane filmove jer imaju rasne stereotipe, ili će nestati crtani lik Pepe Tvor jer karikira Francuze i seksistički se ponaša. Da se razumemo, to je drugačija vrsta ludila koja zahteva posebnu analizu. Kod nas će se ići do kraja, bez granica, u seriji neprekidnih medijskih šokova koji kod gledalaca mogu da izazovu samo paralizu. Da citiram jednu starletu koja je izgovorila programsku rečenicu: svi smo naši, samo jaši! Važno je samo da je sa šminikom sve u redu.

In memoriam:
Boris Komnenić (1957–2021)

**Njegova filmografija i
teatarski opus ostaju
naša zajednička kultura
sećanja, pa je tako i
ovaj lament tek nešto
više nego pokušaj da
Borisa Komnenića ne
svedemo na *Bolji život*,
jer svih prethodnih
trideset godina nipošto
nije bilo tako**

Jedno od upečatljivijih ostvarenja, filmografski ne tako značajne prethodne decenije, bio je film *Birdman* Alehandra Injaritua, koji je te 2014. poneo Oskara za film godine. Crna komedija o holivudskom glumcu, u tumačenju Majkla Kitona, o zalasku jedne karijere i posljednjem pokušaju da se ova na Brodveju ponovo oživi. Pa kada bi po uzorom antiheroju našeg vremena i dve države hteli da napravimo danas popularni tzv. *biopic* – biografski film – bio bi to život glumca Borisa Komnenića, koji je preminuo proteklog vikenda.

Nema prigodnog vremena za umiranje, ali zaista poput kakvog rata, postoje dani gori od obične svakodnevce, kada postajemo rezistentni na vesti da su zauvek otišli Mustafa Nadarević, Mira Furlan, Goran Daničić, Đorđe Balašević, Vojkan Borisavljević, Cico Kranjčar i mnogi drugi. Kada u istom danu vest da je umro jedan glumac, prestigne nova da je preminuo i jedan muzičar. Tada prestaje da bude važno kako i zašto. Društvene mreže se isplaću tih dvadeset i četiri sata, televizija priušti in memoriam film ili kakav drugi tehnički pa i sadržajno, nedovoljno dostojanstven epitaf. Njihova filmografija i diskografija ostaje naša zajednička kultura sećanja, pa je tako i ovaj lament tek nešto više – po-

kušaj da Borisa Komnenića ne svedemo na *Bolji život*, jer svih prethodnih trideset godina nipošto nije bilo tako.

Boris je rođen 1957. godine u Puli, baš onda kada je i ustanovljen format Jugoslovenskog filmskog festivala u Pulscoj areni, Soja Jovanović trijumfovala sa filmom *Pop Ćira i pop Spira*. Pa kao što nam je uz Džejmsa Džojasa, Dragan Velikić, najpoznatiji književnik takoreći Puljanin, tako je i Boris uz italijansku glumicu Alidu Vali, rođenu Puljanku, najznamenitiji glumac te istarske regionalne i jugoslovenske filmske prestonice. Detinjstvo je po sopstvenim rečima kao zgubidan provodio bežeći od škole u bioskop, kao Balaševićev komšija na Salajci u Novom Sadu. Fakultet Dramske umetnosti upisao je 1975. u klasi Predraga Bajčetića zajedno sa Vladicom Milosavljević i Mlađom Andrejevićem. Od danas još nešto poznatijih u istoj generaciji bili su Danica Ristovski i Radovan Miljanić.

Foto: V. Danilov

Na filmu, odnosno televiziji, debitovao je 1978. serijom *Sedam sekretara SKOJ-a* Dragoslava Lazića i Radivoja Cvetičanina, upravo onoj koja se već tri decenije nalazi jednako bunkerisana i nereprizirana na RTS-u i HRT-u. Iako je baš ona poput *Montevidea* tada inagurisala čitavu glumačku generaciju koja će potom osamdesetih dominirati jugoslovenskom kinematografijom. Interesantno je da su njegova tri prva filma bili tzv. arthouse: *Dani od snova* Vlatka Gilića, *Splav Meduze* Karp Godine i *Ruski umetnički eksperiment* Branimira Dimitrijevića i Borisa Miljkovića. Njegov trajni, decentni antisistemski profil, nastaje zapravo kao lik Filipa iz generacijske tripartitnosti *Direktnog prenosa* Darka Bajića 1982, skupa sa Ladom Skender i Banetom Vidakovićem. Kao takav prethodiće Saši Belopoljanskom u *Tajvanskoj Kanasti* Gorana Markovića, 1985. godine. Taj film ne samo danas, nego decenijama može da se posmatra kao antro-

sistemskog profila

Foto: N. Fifić

pološka dekonstrukcija post-Titove Jugoslavije. Sastavni deo trilogije naše socijalističke samoupravne povesti od ostvarenja *Majstori*, *Majstori*, preko *Varirole vere* do te priče o većitoj endemskoj alavosti društva. Kao i korumpiranosti ne samo njegove elite već i malog čoveka, sastavnog zupčanika koji služi do tačke pucanja. Sva ta egzistencijalna glad za kvadratima još kao scenografija filma *Lov u mutnom* Vlaste Radovanovića iz 1981, pa do današnjih dana *real estate* buma koja svejedno da li na arhitektu ili glumca, svaljuje svu savest slučajne države i pokvarenog društva, s porukom da svako ima svoju cenu. Žargonski narativ velemajestorski spakovan u čuvenu scenu kartanja (Florami, Tri suvara, Popokatepetl, čučavac na Damu, sedanje na popa...) i antologijski glumački kvintet: Josif Tatić, Bora Todorović, Boris Komnenić, Voja Brajović, Radko Polić, plus Neda Arnerić, ali i čuvene mrdalice umetnika Milije Nešića, čine ovaj film jednim

od najboljih ne samo te godine već čitave decenije. A podsetimo se tek njegove godišnje konkurencije: *Otac na službenom putu*, *Jagode u grlu*, *Nije lako sa muškarcima*, *Horvatov izbor*...

Boris Komenić ima tek nepunih trideset i neposredno potom dobiće i svoju najznačajniju pozorišnu ulogu – kralja Aleksandra Obrenovića u prvoj pravoj i velikoj teatarskoj postavci Miloša Crnjanskog. Kostimirani i scenografski spektakl u režiji Mire Trailović u Narodnom pozorištu – *Konak sa Verom* Čukić kao Kraljicom Dragom te 1986. predstavljaće solidan disbalans tadašnjem pozorišnom trendu nacionalnog buđenja poput *Golubnjače* ili *Kolubarske bitke*. Na ovom mestu žalost nedostaje hronološka preciznost jednog nenadomestivog Feliksa Pašića da bismo ispisali Borisovu teatrologiju. Oni koji su imali privilegiju da ga gledaju ili štaviše igraju sa njim, svedoče o njegovoj glumačkoj posvećenosti i preciznosti.

Svetozar Cvetković: "Poznajem ga 44 godine. Nikad nije napravio ni jednu grešku ni na sceni ni van nje. Bio je vrhunski i na ispitima na fakultetu i kasnije na sceni Narodnog Ateljea ili na setu filma ili serije koju je radio. Beskrajno i uvek duhovit. Veliki čovek i glumac. Boris K." U onom vremenu, možda jedino uporediv sa Ivicom Vidovićem, današnjoj generaciji približan kao Kolin Firt.

Naposletku znamo šta je bilo posle: Saša Guza Popadić u *Boljem životu* koji će mnogim glumcima, zarobljenim u klišeje onovremenog maratonskog sitkoma Siniše Pavića, baš kao i ratne i devastirajuće devedesete, uskratiti uloge na životnom vrhuncu. Kako npr. Draganu Nikoliću nakon nikad dosnimljenih *Seoba* uopšte, tako i Borisu Komeniću čak ni u jednom vrednom serijskom projektu *Pad Dinastije Obrenović* gde će njegov nesuđeni Aleksandar Obrenović doživotno proslaviti Tihomira Stanića.

Belopoljanski, solo iz budućnosti

Nisam gledao *Tajvansku kanastu* možda i celih trideset i pet godina, otkad je ono igrala premijerno u bioskopima, u godini koja će razdeliti moje osamdesete na dve vrlo nejednake polovine, ali i označiti neka bitna naprsnuća u društvenom i državnom tkivu, to jest u ramu našeg dotadašnjeg življenja. A onda je tragikomedijant slučaj udesio da sam je ulovio, naime Kanastu, pre nekih nedelju dana na jednoj televiziji: musava kopija, užasan ton, ali ogledao sam ceo film ne pomerivši se.

U mom sećanju, bio je to film ciničan, rezonerski, jedak. Pomalo, ako hoćete i mangupski, ali to je već mangupiranje pod vešalima: rezignirano i beznadno. Daleko od popularne – koju godinu kasnije već: populističke – verzije “beogradskog šarma” koja je baš negde od tih godina intenzivirala prodaju muda za bubrege. Nakon ponovnog gledanja, iz jedne već preiskusne “postistorijske” vizure, tome se može dodati samo jedna dimenzija, ma koliko pompezna: proročanska. A opet, nije tu bilo nikakvog prorokovanja, nego samo brutalno preciznog seciranja trenutka, i besprekornog označavanja jednog uznapredovalog degenerativnog procesa. Ništa naročito? Okej, nabrojte mi filmove koji daju više.

Saša Belopoljanski, zapravo jedini pravi protagonista *Tajvanske kanaste*, nije ni mihailovićevski periferijski zgubidan, kamoli “žestoki momak sa vrelog asfalta” i vesnik jedne koliko sutrašnje morbidne estetike (kaogod Dragan Nikolić dok je bio Mlad i zdrav kao ruža), nego je – mada formalno “ispravan građanin” – biće lišeno i svojstava i šarma, sasvim nemoguće za gledalačku identifikaciju, besкраjno udaljeno od tople, južnjačke estetike “simpatičnih gubitnika”. Gubitnik, naravno, jeste, štaviše i žrtva, ali “simpatičan” nipošto. A antipatičan? Pa, jedva. Pre je nepodnošljiv, na način na koji su to znali biti primerci dezorijentisanog poznosocijalističkog ni-tamo-ni-ovamo buntovnika ne samo bez razloga (jer, razloga bi se našlo, još kako), nego bez fokusa i bez bunta. Još od šešetosome je

nastojao da se ufokusira, ali nikako da izoštri sliku... Ako zamislite da je preživeo, da se nije bacio sa one zgrade – za šta ionako, realno, nije mogao imati herca – možete ga zamisliti kako koju godinu kasnije galami u prednjim redovima “anti-birokratske revolucije”, ili još malo kasnije statira u osnivačkom odboru neke “pašičevske” ili “svetosavske” stranke. Do danas bi se sigurno prezivao Hadži-Belopoljanski...

Niko nije mogao da odigra Belopoljanskog osim Borisa Komnenića. To jest, mogao je, ali teško da bismo mi danas pamtili i tu ulogu i taj film. Niko drugi nije mogao da savršeno uhvati i za nas i pred nama oživi, reprodukuje, takoreći filozofski produbljen i iscrpno elaborira taj portret izdanka socijalističkog građanstva, uverenog u to da mu – samo ako bude sledio osnovna pravila – po naravi stvari pripada neko malecko mesto u raju, pa makar i tako izbušenom i prokišnjavajućem kakav je uveliko bio ovaj naš. Arhitekta hronično bez zaposlenja, žičaroš novca od sopstvene žene, smušeni besposličar sa visokim mišljenjem o sebi u koje odavno ne veruje, uzaludni diler sopstvenih “originalnih umetničkih dela”, muškarac sattrivenog libida koji se istovremeno besciljno vuče s neakvom uzalud napaljenom tinejdžerkom (odnos prikazan na način nezamisliv u današnje neopuritansko doba!), naposljetku više naivna nego nevina žrtva mahinacija prepredenih građevinsko-arhitektonsko-urbanističkih macana kojima treba neka nadobudna budala da odgovara umesto njih ako nešto krene po zlu... A oni su, šta drugo nego vesnici novog doba: uskoro će ceo svet biti njihov. Tražite korene “Beograda na vodi”? Nećete ih naći u Kaluđerici, nego u *Tajvanskoj kanasti*.

A Komnenić je – uz sav zasluženi respekt za odlične male role Brajovića, Polića, Manojlovića, Bore Todorovića, Nede Arnerić, Semke Bertok i ostalih – takoreći sam glumački izneo ovaj film, kao malo ko malo koji. To je minuciozan jednoipočasovni solo pravo iz budućnosti, ove iz koje ga gledamo, u sitan sat, na mutnoj kopiji.

A godina je bila devetsto osamdeset i peta, godina u kojoj su u Beogradu snimljena dva filma iz kojih je izrasla cela naša sadašnjost: *Tajvanska kanasta*, Markovićeva, i *Jagode u grlu*, Karanovićeva, naravno. Pisano je o njima tada pomalo mrzovoljno, koliko se sećam. Ljudi ne vole kad im poturiš nezamušano ogledalo. Ili kad im superiorno tačno odigraš sadašnje i buduće njih, kao Boris Komnenić.

TEOFIL PANČIĆ

Foto: Petar Katanić

» Tek u finalu aktuelne serijske hiperprodukcije i one kvalitativne i one tek samo kvantitativne, iz sigurne pozorišne kuće jedan stariji, možda drugačiji Boris nam se vratio u pažnju i igrajuću

like uloge baš kao ni zemlje za starce, na način kako danas pamtimo Cicu Perovića po *Jakobu Jerihu*. Odnosno ima tek samo kolegijalne solidarnosti i ljudske veličine Dragana Bjelogrića.

podelu. Od *Roda*, preko *Sinđelića*, od *Ubica mog oca* do izvesnih *Koleginica*, kao da nema dovoljno dobro velike uloge baš kao ni zemlje za starce, na način kako danas pamtimo Cicu Perovića po *Jakobu Jerihu*. Odnosno ima tek samo kolegijalne solidarnosti i ljudske veličine Dragana Bjelogrića.

Pa da se vratimo na početak priče o čoveku ptici, ali retko kad Feniksu, tek Borisova porodična priča, razvoda i ratne razdvojenosti od svoje zagrebačke prve supruge i kćeri, scenario je dovoljan sam po sebi. Ali tu već sad nedostaje i Ranko Munitić i nekakav domaći Netflix da to dokumentarno prepričaju. Realna priča, zasnovana na istinitim događajima...

ZLATKO CRNOGORAC

Nepodnošljivo prisustvo neispunjenih želja

**Tenesi Vilijems: *Tramvaj zvani želja*,
režija Jug Đorđević, Narodno pozorište Sombor**

Narandžasta kocka je na sceni, unutar nje su naši junaci, pred nama se na početku komada otvaraju naizmenično slike dokolice ili mehaničkog seksa koje se ponavljaju, to je ono što nas uvodi u predstavu. Sigurni ste da je tamo nepodnošljivo toplo, toliko da vas ta vrućina čini nervoznim.

“Ko su danas Blanš, Stenli, Stela i Mič, bilo je jedno od glavnih pitanja pri odabiru koncepta. Ako smo sa osvajanjem svih sloboda otišli najdalje od početka našeg postojanja, da li su likovi koje je Tenesi Vilijams napisao održivi u tom današnjem ‘slobodnom’ svetu? Je li danas naivno verovati da neko može da poludi ako sazna da mu je partner gej, ili je potrebno preusmeriti motiv ‘ludila’ na neki problem koji se danas čini većim i važnijim od toga da li neko voli suprotan pol? Da li fama o legendarnom Stenliju Kovalskom u Brandovoj interpretaciji pomaže ili odmaže samom narativu o jednom muškarcu sa grčevitom potrebom da ima kontrolu nad svim aspektima svog života? Je li Stela slobodna u svojoj učmalosti življenja sa jednim takvim muškarcem? Da li Blanš konačno može da bude svoja? Da li je Mič antipod muškosti koju predstavlja Stenli? I šta je sa njihovim individualnim slobodama u tom ‘oslobodnom’ svetu? Na tragu svih ovih pitanja počiva naša verzija čuvenog tramvaja koji se zove ‘želja’”, govori Jug Đorđević u Reči reditelja.

To može biti Nju Orleans u bilo koje vreme, uprkos tome što naši junaci koriste u nekim scenama mobilne telefone preko kojih čujemo delove njihovog teksta. To nas upućuje na to u kojem smo

Foto: Nada Repman

mi vremenu, mi koji sedimo u publici i da nas predstava iz gleda kao i mi nju i postavlja nam pitanja.

Napetost koja nam je jasna od samog početka predstave jeste i njen ključ, ono što nedvosmisleno pritiska i remeti svakog od junaka, jednako kao i nas u publici, u meri u kojoj smo smeli da napetost osetimo ili da osvestimo da je njeno prisustvo gotovo nepodnošljivo. Od samog starta u predstavi *Tamvaj zvani želja* prostor definiše kontekst – scenografkinja je Andreja Rondović – koja kao okvir, mali stan u kojem žive Stela i Stenli, postavlja u jednoj napadnoj, neprijatnoj narandžastoj boji, sa jambolijom na podu iste boje, sa plafonom koji je narandžast i nisko spušten. To je klaustrofobičan prostor u kojem je gotovo nemoguće živeti. A naši junaci upravo tu žive svoje sudbine.

Dramaturškinja Tijana Grumić interveniše tako da osnovnu nit priče sačuva,

junaci su svedeni na Blanš, Stelu, Miča i Stenlija. Ona posebno naglašava priču o Blanš kao ocvaloj lepotici koja stari tako da starenje postaje nepodnošljivi teret, pored svih drugih nepodnošljivih tereta koje Blanš nosi. Sva intervenisanja unutar teksta uneta su pažljivo i tačno, tako da ih da ih osećate kao organski deo komada, dramaturškinja osim toga uspeva u nameri koju spominje u reči dramaturga da svo četvoro junaka predstavi sa svom jačinom drame koju nose.

Uprkos ozbiljnom štrihu, sve važne dinamične tačke košmara su tu i publika im bez presedana svedoči.

Reditelj Jug Đorđević dekonstruiše komad, ne objašnjava, pušta slikama i atmosferi koja se kreira da govore. Odnosi su slikani gotovo plastično, a ono na šta reditelj ukazuje jeste klupko nenasnosnih odnosa u koje Blanš dolazi, neminovno se u iste upliće i netrpeljivost dovodi do vrhunca. Eksplicitne scene u

kojoj Stenli siluje Blanš nema, napastvovanje se rešava tako što Stenli oblači kostim orangutana. Kada proziva Blanš zato što ga je lagala, Mič donosi na scenu reflektor koji uperi u nju. Prosto se velikim delom slika ukazuje na odnose, postupke junaka i njihove posledice.

Glumački tim u kojem su Ivana V. Jovanović, Milijana Makević, Aleksandar Ristoski i Nemanja Bakić igra promišljeno; tako je Kovalski Aleksandra Ristoskog besan i neprijatan na način koji iritira, Stela Milijane Makević je nesvesna većine stvari, ali rešena da bude uz Stenlija, mada ga ne lišava provokacije koja dolazi upravo iz pozicije žrtve, Mič Nemanje Bakića topao, saosećajan i jednako toliko slab, bez snage za promenu perspektive, konteksta.

Blanš Ivane V. Jovanović je od početka do kraja tempirana bomba koja u pravom trenutku eksplodira tako da vas u publici gađaju geleri i možete neki i poneti u telu kad krenete kući sa predstave. Ona igra precizno, duboko ponirući, tako da Blanš morate voleti i za njom iskreno patiti.

Govoreći o želji, Jug Đorđević komad postavlja vrlo jasno, čak plastično, slikajući ne samo stanja nego i odnose, tako da snaga ove postavke nije u pripovedanju negu u kreiranju atmosfere i napetosti među likovima koja je snažno prisutna, u toj meri da je gotovo još jedan lik. Vidite jednu nesreću koja se odmotava u beskrajnom krugu, koja će se možda prenositi generacijama ili će u jednom trenutku u nekoj novoj generaciji biti prekinuta i otvoriti prostor za novi kontekst i drugačiji doživljaj sveta.

Kostim Velimirke Damjanović je delikatan i kreiran tako da je ona tačka na predstavi u kojoj se uživa. Muzika Julije Đorđević pojačava napetost junaka.

Tramvaj zvani želja u režiji Juga Đorđevića u produkciji Narodnog pozorišta u Somboru vas smelo opominje da živite sopstvene živote što sve snije moguće. I podseća na empatiju kao neophodnu da bi odnosi funkcionisali.

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Mračna ceremonija

Nick Cave & Warren Ellis – *Carnage* (Goliath, 2021)

Foto: Quique López

Gde si ti bio kad sam Zemlju stvarao?...

Kad su jutarnje zvezde složno pevale, i sva Božja stvorenja radosno klikotala?

(KNJIGA O JOVU, 38.4,7)

Ko je uopšte sumnjao u to da će se Nik Kejv, u bizarnom civilizacijskom obrtu koji nas poslednjih godinu dana ophrvava, snaći kao riba u vodi? I nije li on sam toliko već puta sačinio objavu smaka sveta na svojim čuvenim albumima, e da bi oni u sadašnjici mogli biti čitani i kao svojevrstne starozavetne tablice od strane svakog dotaknutog rok obožavaoca? No, ako je i tako, Kejvu nije mnogo lakše zbog svog konačnog ustoličenja za proroka. Skrhani tragičnom smrću sina u julu 2015,

kao i svim posledicama tog kobnog događaja po sebe i svoje najbliže, napravio je još jedno delo velike snage gde se prkos ljudskog postojanja neprekidno vraća na ono "zašto?". Neočekivano objavljeni *Carnage* njegov je pokušaj da odgovori na to pitanje u savremenom svetu, onako kako je još samo Terens Malik, u svom filmu *Drvo života* (*The Tree of Life*, 2011), smogao snage da istraži smisao dalje egzistencije i mogućnost utehe nakon nenadoknadivog životnog lišavanja. Motiv gubitka deteta pojavljuje se u oba ostvarenja, a gorenavedeni moto iz *Knjige o Jovu* kog je koristio Malik, može se ovde slobodno preneti na Kejva.

Nik Kejv hodočasti, dakle, ovih dana svojim životom i njegovim menama u punoj stvaralačkoj snazi. Na tom putešestviju društvo mu pravi najodaniji pri-

CARNAGE

Nick Cave & Warren Ellis

jatelj, kako to obično biva u herojskim pripovestima. U ovom slučaju to je verni Voren Elis, multiinstrumentalista od zadata i fini koautor aktuelne zvučne slike sa potpisom velikog majstora. Osim njih dvojice, čujemo i povremeno prisustvo nekolicine odabranih muzičara te malog hora, dok Kejv i Elis rade sve ostalo. Na šarolikom potezu od glas(ov)a, klavira, sintisajzera i udaraljki, pa sve do violine i viole, alt-flaute, tenor gitare, harmonijuma, glokenšpila, autoharfe, ritam-mašine i loopova – digitalni instrumentarijum suptilno susreće onaj organski. Utisak je vanvremenski i arhaično-supermoderan u isti mah. Boravak u karantinu usled kovida 19, našeg je junaka bez sumnje suočio sa kompletnim pandemijom ličnog stradalničkog iskustva, pa je njegov i Elisov *Carnage* tako neka vrsta *Notr Dama* Kejvovog trenutnog duševnog stanja: svetište u kom se groteskne prikaze nadnose nad čovekova sećanja, vrebajući budno odnekud sa oboda, poput strašnih gargolja na pariskoj katedrali.

Nadalje, Nik Kejv kao da se inspirisao slikama švajcarskog simboliste Arnolda Beklina (1827–1901) na svoja poslednja dva studijska albuma. Dok omot onog prethodnog *Ghosteen* (verzija Tom du Boisovog *Daha života*), i usred Kejvovog najstrašnijeg bola slavi zanos postanja i ljubavi, sasvim nalik na Beklinovo *Ostrvo života* – dotle *Carnage* hvata atmosferu *Ostrva mrtvih*, istog stvaraoča. Pesme sustižu jedna drugu, oživljavajući gušeći mrak što ga oko sebe širi ona Beklinova jeziva bela prikaza u čamcu, nemo pristajući uz kameni komadić kopna. Čovek u kovčegu, kog čamac nosi na njegovo poslednje odredište, u Kejvovom tumačenju otima se definitivnom smirenju i preduzima niz dejstava koja imaju samo jednu svrhu – da ponište ne-

umitno. Pre kraja svih krajeva, ovaj pojedinac pobunjenički želi da u svom finalnom gestu glasno iskaže ono neizrecivo, što je činilo radost i patnju njegovog malog života. Iz tog pregnuća dolazi nam *Carnage*.

KOMADI MENE RASUTI SU SVUDA NAOKOLO

Zakoračimo li u ovaj perfektно dualistički album, nailazimo na uvodnu *Hand of God* gde se krhki mir momentalno narušava preokretom, sličnim prolasku mlaznog aviona sudbine, otvarajući tako biblijski ponor između smrtnika i nebesa, ka kojima ovaj uzalud pruža svoju ruku. Rezultat je fascinantniji umetnički košmar – čovek i ambis dovikuju se na pogonu klicanja antičkog hora: "hand of God, hand of God ..." ("ruka božja, ruka božja..."). Reč je o drami višeg stupnja života, otimanju od propasti, ali i od ponuđenog spasenja. Kad protagonista ovde veli: "Pokraj vode što teče preko postelje / Blizu vode što širi se hotelskim krevetom / Doplivaću do sredine, nikad se više neću pojaviti / Neka reka baci svoje čini na mene" – da li se on predaje zavodljivosti smrti ili pokušava da živi ponovo?

Sledi *Old Time* sa svojim okrutnim versom: "Ah, svačiji snovi su umrli." Turbno gudalo potcrtava Kejvovu naračiju, što opisuje sablasno putovanje za svojom dragom, ovekovečivši ga u zvuku marljivim trudom avetinjskog gravera: "Pored puta je stvar sa rogovima / Koja se vraća natrag u drveće / I dete se rađa... Gde god da si, draga / Ne zaoštajem za tobom previše." Zato nas naredna *Carnage* posipa kosmičkim zvučnim prahom, dostojnim jednog Bouvija. Andeoski hor u raju izviđa svoju pesmu u slavu Kejvovog nesrećno odnesenog mladog sina Artura: "Sunce, bosonogo dete sa vatrom u kosi / A onda sunce iznenada eksplodira."

White Elephant u savršenom je tajmingu sa današnjicom. U njoj Nik Kejv definiše protest iz temelja, stavljajući zlostavljača u položaj na smrt izmučenog: "Demonstrant kleči na vratu statue / Statua kaže 'Ne mogu da dišem' / A demonstrant joj odgovara 'Sad znaš kakav je to osećaj' / I šutne je u more." Sve završava poput neke pesme Bitlsa, sa beskonačno odvijajućim refrenom, u

kome se preporučuje uzdanje u Carstvo nebesko, višestruko inače pominjano na albumu *Carnage*. I malo mitoloških asocijacija: Saturn kastrira svog oca i iz tog čina rađa se Venera u morskoj peni, kao ovaploćenje lepote i čulnosti. Demonstrant odguruje statuu robovlasnika u vodu – iz toga se možda rađa novi božanski život...

Albuquerque je pak neutešna ljubavna pesma, jedna od onih Kejvovih koje umeju da tiho zgrome. Kad Kejv peva: "Nećemo dospeti u Albuquerki/Bilo kad ove godine/I nećemo nikud stići, dušo / Osim ako me ti ne odvedeš tamo", srce vam se u grudima doslovno preokreće, da bi *Lavender Fields*, odmah potom – nalik refleksiji kakvog davnashnjeg minstrela što luta od utvrde do utvrde – prosula ble-sak duše po neoskvrnutoj prirodi. Neka neopisivo divotna i u isti mah strašna tajna sakrivena je u naivnosti i krasnorečju stihova: "Ljudi me pitaju kako sam se promenio / Kažem im da je to jedinstven put." Vidimo Kejva dok hoda poljima lavande, sa meditativnim ushićenjem koje je još samo Mark Ajcel umeo katkad da dirne na svojim solo radovima.

U *Shattered Ground* sin Artur kao da je Sunce, a majka Suzi Mesec ("Mesec je devojka sa suncem u očima") – oni se više ne mogu pronaći i postojati istovremeno, samo je u majčinom pogledu sadržan sjaj nekadašnje svetlosti voljenog stvorenja. Ovo je Kejvova tužna oda supruzi i sebi samom: "A u njoj je ludilo i u meni je ludilo / Zajedno ona čine neku vrstu zdravog razuma... Komadi mene rasuti su svuda naokolo." Zaista, kako i ne bi...

Konačno, završna *Balcony Man* nešto je poput onog Bouvijevog di-džeja iz istoimene pesme – isti pristanak na sudbinu *entertainera*: "What am I to believe? / I'm the balcony man", ali teksta mnogo manje brutalnog, već naprotiv ophranog poverenjem. Vrata su na tom imaginarnom balkonu odškrinuta, život će možda početi da se odvija ponovo, oslonjen na nežnost voljene žene.

Nakon mračne ceremonije po imenu *Carnage*, Kejv bi stvarno svakog rok novajliju mogao da upita ono: "A gde si ti bio kad sam zemlju stvarao?" Jer, šta god da mu se dogodi, ovaj čovek će pevati. ¶

ZORICA KOJIĆ

Ontologija, onirizam i

Na kojoj tački se susreću vrhunski izdanak najambicioznije sorte evropskog viđenja arthaus filmskog izraza i samo naoko tipski primer vrhunske holivudske animacije

Neznano kako i neznano dokle, pa još i u zbilja čudnoj kombinaciji ograničenja, ovdašnji bioskopi i dalje rade, naravno, uz iznuden i diskutabilan repertoar iz domena puko izvodljivog. Kad već kako-tako rade, uz kakvu-takvu promenu repertoara na sedmičnom nivou, nije zgoreg dati šansu onome što imaju da ponude, kao, na primer, pomalo neočekivanoj prilici za kontemplacije na egzistencijalističke, ali i ontološke teme i dileme, pa još na uzorku dva, naoko, veoma udaljena ostvarenja – nove ekranizacije književnog remek-dela Alfreda Deblina, *Berlin Aleksanderplac*, i nove Piksarove avanture – ostvarenja *Duša*. Na koncu vaganja njihovih pojedinačnih dometa, kao i njihovih motivsko-tematskih kičmi, stižemo do mogućeg suda o suštinskoj, posve prirodnoj komplementarnosti ova dva filma koji barem nominalno

re snova i vrhunskoj zbirci tog tipa, delu *Campo Santo* (sa nemačkog prevela Sanja Karanović, združenim snagama objavili kuća Agora i Kulturni centar Novog Sada): “U petom poglavlju Pnina on nadugačko i kroz različite glasove govori o ceni koju čovek mora da plati kada se odluči na egzil – osim materijalnih dobara, to je naposljetku i izvesnost vlastite stvarnosti. Već je na mlade emigrante ratnih romana, Ganina, Fjodora i Edelvajsa spoznaja gubitka ostavila mnogo dublji trag nego novo okruženje u tuđoj zemlji. Iznenada se našavši na pogrešnoj strani ta prozračna bića vode jedan kva-zi-ekstra-teritorijalni, u izvesnom smislu nelegitimni život posle života, obitavajući u iznajmljenim sobama i pansionima, baš kao i njihov autor nekada, izmešten iz berlinske stvarnosti dvadesetih godina...”

re. Suština ovog Kurbanijevog nepobitno osavremenjenog i neomodernističkog čitanja Deblinovog znakovitog dela je, pritom, suštinski gledano prilično jednostavna – on izdvaja, ponavlja i u smislenu celinu niže udarne epizode pokušaja i stradanja (uz tek povremeno nešto malo ionako vazda varljivog svetla na kraju tog tunela skitnje i lutanja put boljeg, lagodnijeg i smislenijeg) glavnog junaka, diskretno tome pridodajući aktuelni kontekst migrantske krize u nanovo kosmopolitskom Berlinu kao projektovanoj meki svih šansi za novi život. U tom pogledu, ovaj filmski *Berlin Aleksanderplac* upućenog čitaoca zaustavlja na dobro mu znanoj teritoriji, ali, što je iznimno važno, uz radost prepoznavanja i ushićenja koje sledi nakon što se pojmi kako je to što se već dugo, a sasvim pravično i zdravorazumski prepoznaje

stižu iz posve udaljenih sfera filmske industrije i svetske kinematografije današnjice, a sve to sa uvek pipavim pitanjima duše i njenih htenja i potreba kao tačkom spoja i povoda za barem ad-hok međusobne analogije.

Ova dva filma u narečene analogije dovodi i prominentan (i brižljivo tu “razigran” i efektno u širu sliku ukorenjen) motiv egzila, kao nametnute nužnosti bivanja negde drugde, a u isti mah egzila kao verolomne identitetske kušnje koja navodi na silovite autorefleksije i korenite turbulencije na polju upravo duše; kao što je vrli V. G. Zebald ukazao govoreći o Nabokovu i njegovim lutanjima i samotraženjima u eseju naslovljenom *Tekstu-*

I upravo tako – scenarista i reditelja Burhan Kurban (1980) u svom tek četvrtom dugometražnom ostvarenju, zadržavajući odvažnoj i nadahnutoj ekranizaciji Deblinovog remek-dela, svog glavnog junaka, Fransisa, ostavlja na razmeđi nametnute borbe i isforsiranih snova, sa izvoristem u, kanda, duboko nam nasleđenoj i imanentnoj veri u bolji život, i sa korenom u toj ekstrateritorijalnosti i iznudenim batgranjem na tromeđi snevanog, svakodnevnog mučnog i idejno privlačnog, ako ne i sasvim neodoljivog. Naravno, uz tešku koprenu svesti o gubitku kao orijentiru – kao prapočetku i gotovo pa izvesnom krajnjem ishodu te name- nute egzistencijalističke igre i avantu-

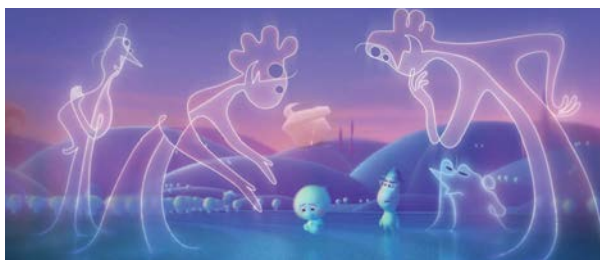
kao integralni deo književne i umetničke baštine čak i na planetarnom i međugeneracijskom planu transponovano u filmski medij i čisto, striktno shvaćenim filmskim jezikom vizuelnih rešenja i implicitnih značenja i valera, pa sve sa jakim i krajnje upečatljivim belegom ovremenosti. A koja, naravno, kako to već biva kod velikih i značajnih dela filmske umetnosti (a taj sud se već sada mirne duše može i ima izreći u slučaju Kurbanijevog *Berlin Aleksanderplaca*!), ne počiva na pukom izmeštasnju u savremeni okvir isključivo na pojavnom (vizuelnom – scenografsko-kostimografskom) polju uz dodatna i prateća senčenja u smislu prikaza ovog trenutka u životu Berlina,

prstohvat čemera

a sa dragocenim pečatom univerzalnosti, koja je krasila i taj Deblinov maestralan tekst, što je onda patnje ubogog civila iz sivila i nadolazećeg mraka poznavajmarskog Berlina učinila tako lako shvatljivim i čitaocima (a sada i gledateljstvu) sa posve udaljenih geografskih i socioloških adresa.

Kurbanji briljira već u tom aspektu stvaranja ubedljivo i gledalačkog vremena i šire investicije vrednog glavnog junaka, što svakako jeste jedan od ispravnih načina čitanja inih potencijala Deblinovog romana, a što istovremeno jeste validan залог na putu ka narečenoj univerzalnosti u dimenziji ideja, emocija i značenja, uz to, izbegavajući sve stupice mogućih poređenja sa velikim Fasbinderovim delom na tom polju. Kurbanijev film je samosvojno delo, krupnog zamaha i velikih postignuća, a jednako pleni i na važnom planu vizuelnog izraza, u kom je Fransisova borba za opstanak (ovde, kao i kod Deblina zapravo izmeštena iz inicijalne rigidne protestanske vere u izvesnost beričetnih plodova novih i novih pokušaja u univerzalistički postavljen i učinkovit prikaz lako razumljivog poriva za samoodržanjem, pojmljivog i berlinskim kriminacima višeg ranga i pridošlicama iz afričkog ili azijskog sveta) prikazana kroz spoj naglašeno estetizovanog verizma, maštovitih onirističkih pasaža i impresionističkog izraza karakterističnog za videospotovsku kulturu s konca prošlog veka. Stoga, u svom krajnjem ishodištu najnoviji *Berlin Aleksanderplac* iznalazi vlastitu srećnu adresu, baš kao što zlosrećni a nezaustavljivi i pogibeljni Fransis iznalazi vlastitu ružu lutanja pod čijom težinom svako malo posrće i srlja upravo put tih ponovnih pokušaja, doduše, na tragu manje-više istog, pa možda i sudbinski nepromenljivog.

A *Duša*, najnoviji instant-klasik glasovitog studija Piksar, donosi novi pomak

te kreativne radionice u pogledu proširivanja granica u okviru kojih se konačni proizvod i "proizvod" nekako nužno podno te svoje pitkosti i navodne usredsređenosti na mlade i mlađe naraštaje ipak prevashodno obraća znatno starijoj i, poželjno, što zrelijoj publici kadroja da pojmi i isprati ovu priču o lutanju duše nakon kraja za telo u svoj toj njenoj složenosti i idejnoj polivalentnosti. U tom smislu, i za Piksarovu *Dušu* (izvorno – *Soul*) može se reći da baštini podosta očigledne odvažnosti ponajpre u tom veštom rastakanju tropa i stilema koje su na raspolaganju onima koji stvaraju animirani film barem nominalno upućen na mladu bioskopsku i drugu publiku. Dakle, nije preterivanje reći da je ova izvrsna *Duša*, gle čuda, odlično dizajnirana, bespekorno vizuelno osmišljena, postavljena i u delo sprovedena, te nepogrešivo ispolirana i upakovana, vrhunska subverzija koja pod izgovorom komunikativnosti i šarma zapravo isporučuje osetno zaumniji sadržaj na tom misaonom planu, što onda omogućava

da ovaj film lako prevaziđe i transcendira te polazne steg i namete. A da, na sve to, ni izgubi ništa od očekivane ubedljivosti kako u vidu savršenog "pakovanja" tako složenog sadržaja u blistavi proizvod širokog konzumerističkog potencijala, tako i načina na koji se i ovaj film skladno nadovezuje na ono što studio Piksar, evo, već decenijama unazad i nudi i isporučuje.

I zaista, *Duša* se po toj osnovi zapravo samo nadovezuje na ono na šta su nas navikavali piksarovski briljantni raniji radovi (to se ponajpre odnosi na dela *Up*, *Inside Out* i *Coco*), koji tu, već pominjanu zreliju publiku mame svojim diskretnim intelektualizmom, te spremnošću autora da podno tih šarenih i maštovitih crteža gledaoca iznenadi evidentnom

kontemplativnošću celine u idejnom smislu. Tako je sada kroz zaumnu i emotivno ubedljivu priču o pokušajima jedne zalutale duše da se vrati na Zemlju i nastavi da bude tek zaživeli zamajac promena u egzistenciji skrajnutog učitelja muzike u kome nije srce neshvaćenog i u sebe samog i vlastite rutine i nesigurnosti i nesnađenosti zarobljenog džezvirtuoza tako uzvišeno oslikano lutanje sluđene a borbene duše koja, uostalom, poput i nas samih – nekako uvek i iznova i iznova na istom tom bojištu htenja i okova jedino mogućeg i izvodljivog, traži spokoj na toj neizbežnoj stazi beskrajnog egzila, nekada jasno vidljivog i konkretizovanog, a nekada i implicitnog, ali i dalje osetnog i onespokojavajućeg. I negde na toj tački se susreću vrhunski izdanak ponajambicioznije sorte evropskog videnja arthaus filmskog izraza i samo naoko tipski primer vrhunske holivudske animacije, pri čemu oba ova rada ekstrapoliraju vidno iznad i podalje od osnovnih im područja borbe.

ZORAN JANKOVIĆ

Poniženja i pristanci, samovolje i otpori

Dobar glas o Rumeni Bužarovskoj stigao je u ove krajeve mnogo pre nego što je treća njena zbirka priča *Moj muž* (Booka, 2017) prevedena na srpski. Ispostavilo se da donosioci dobre vesti (*evangelistas*) ne samo da nisu preterali, nego nisu bili dovoljno glasni. Jedva godinu dana posle makedonskog izdanja dobili smo na srpskom i četvrtu zbirku priča skopske spisateljice *Nikuda ne idem* (Booka, 2019), te smo videli kako se Bužarovska kreće, kako usložnjava pripovetke i smelije ponire u nianse, ostajući predana pričama koje pričaju žene izložene svakovrskom nasilju. Zbirku pripovedaka *Osmica* pojavila se u Makedoniji 2007. godine, te je, s obzirom na sled objavljivanja knjiga na srpskom jeziku, poređenje s potonjim zbirkama neizbežno i prirodno, a očekivanja se, barem kod iskusnijih čitalaca, unekoliko stišavaju: ako su prethodne dve zbirke jednostavno briljantne, od ranih se radova, prirodno, ne može očekivati isti kvalitet. Već prvi redovi priče *Tinina problem* izneveravaju naša očekivanja: "Ovo je najsrećnija zgrada u celoj državnoj bolnici, rekao joj je jednom otac, pokazujući glavom na ginekologiju dok su prolazili kroz kompleks sivih zgrada. Tina je pokušala to da vidi na licima ljudi koji su ulazili u zgradu ili izlazili iz nje, ali uzalud. Povremeno bi prošao neki čovek koji jede đevrek s jogurtom, zbog čega je izgledao bezbrižnije od ostalih, ili neki užurbani lekar u belom mantilu. Ali osim njih, srećnih lica uopšte nije bilo. Čim je pomislila na đevrek i jogurt, creva su joj zakrčala." Bogatstvo slika i motiva naprosto se sruči na nas, a dečja doslovnost cepa opnu kojom odrasli obmotavaju stvarnost da bi je lakše prihvatili: šta, kog đavola, zna-

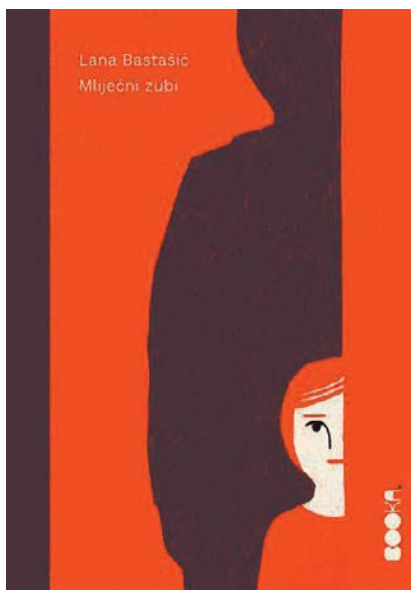
či "najsrećnija zgrada" ako su oko nje svi tako smoreni i mrgodni osim tipa s đevrekom i jogurtom koji tek je nešto bezbrižniji od ostalih, ali, strogo uzev, ne i srećniji? Potom skok iz detinjstva u sadašnjost (uz pomoć đevreka i jogurta) i ulazak u "najsrećniju zgradu" kao ulazak u pakao. Tina prvi put odlazi na ginekološki pregled nedugo pošto je prvi, drugi i treći put spavala s muškarcem (a da nije preterano oduševljena tim iskustvom), te o ginekološkim pregledima – u državnoj bolnici, da ne bude zabune – zna koliko i o seksu, dakle manje-više ništa. Ono što će doživeti opisano je takvim intenzitetom i s tako probranim detaljima, prožeto slikama iz prošlosti i začinjeno razgovorom iz bolničke čekaonice – ko se u bolničkim čekaonicama nije susreo s osobama koje o svemu, uglavnom, znaju sve, a naročito o onome što nas muči, te se uopšte ne libe da nam, bez pitanja, svoje sveznanje saspu u lice, taj se nije susreo s Balkanom – sve je to urađeno s takvom silinom i, istovremeno, merom, da nećemo ni pomisliti da ovu priču piše neiskusna pripovedačica (isuviše smo zauzeti i opčinjeni čitanjem), ali ćemo se, zato, bez obzira na to što živimo ovde i sada, zapitati kako je nešto tako uopšte moguće, kako je moguće u tako kratkom vremenu proći kroz sve zamislive odaje poniženja samo zbog toga što vam je polni organ okrenut na unutra (a ne na spolja)? No, to nije sve. Ako ima ičeg mučnijeg od samog ginekološkog pregleda u uslovima koji se uslovima jedva smeju nazvati, onda je to spremno učestvovanje samih žena u sopstvenom poniženju. Da stvar bude beznačajnija, junakinje Rumene Bužarovske ne samo da pristaju na nasilje, nego daju (prećutni) pristanak da budu poni-

Rumena Bužarovska: *Osmica*, Booka 2020, prevod s makedonskog Katarina Tocinoski

žene, pri čemu je čak manje bitno da li ih kinje muškarci ili žene.

Kao i u dvema prethodnim zbirkama (a zapravo potonjim), ispituje Bužarovska pre svega mehanizme nasilja kojima su izložene žene, ali i mehanizme koji im ne dopuštaju da pruže otpor, da se pobune ili makar probaju da se oslobode užasa u kojem žive. U priči *Ne plači, tata* devojčica se suočava sa nemoći svojih roditelja koji ne shvataju da ih razara upravo to što svim silama nastoje da ispune ono što sredina i tradicija od njih očekuju. I u *Talasima* pripovedačica je devojčica koja gleda kako se odnos njenih roditelja raspada, s tim što počinje da shvata kako im je, zapravo, treset. Opisala je Rumena Bužarovska, s neporedivim majstorstvom, rađanje svesti o suvišnosti. A to je, najblaže rečeno, strašno. "Uoči velikog takmičenja" rableovska je burleska koja, tek za nijansu podižući ton i ulog, probada (kao ražnjiće) niz stereotipa o gostoprimstvu i ljubaznosti, cilja opsesije proistekle iz najstrašnijih malograđanskih košmara, rastvara nasilje koje iz čiste nemoći ljude okreće protiv njih samih, a, potom, logično, i protiv onih koji su im najbliži (te ih je najlakše dohvatiti). U *Smrti učiteljice Stanke* ponovo pripoveda devojčica razapeta između jeftinog šarma svoje učiteljice i netrpeljivosti, gotovo mržnje prema istoj toj učiteljici koju gaje njeni roditelji (i zbunjuju je). *Čufte od blata* priča je o dvema devojčicama, prijateljicama koje na nasilje zaboravljaju samo u igri. *Meso za ručak* kao da je izašla iz Kortasarove

Lana Bastašić: Mliječni zubi,
Booka 2020.

alhemičarske radionice, osim što je tako (balkanski?) prepoznatljiva. Samo jedan detalj: ima li nekoga ko nije doživio da ga se, u ime gostoljubivosti shvaćene na način balkanski, do iznemoglosti nutka hranom za koju ovaj, uzgred, ni najmanje ne mari, ili mu je čak i gadna? Ako nije, ako nikada nije makar zalogaj stavio u usta na silu kako se domaćica ne bi osetila uvređenom, onda, kao što rekosmo, ne poznaje Balkan. *Pribor za goste* sumanut je (i briljantan) opis suparništva dve sestre koje ni ozbiljne godine nisu privele zrelosti, pri čemu, da dodamo, ne proističe njihovo suparništvo iz sukoba dve snažne individualnosti, već iz slepljenosti za poželjne obrasce ponašanja. Naslovna priča, pak, *Osmica*, u kojoj sredovečnu ženu sve vreme žestoko boli zub (osmica, jel'), ali na putu do zubara sve se zaverilo protiv nje, a naročito ona sama, pa nikako da stigne, uzbudljiva je koliko i najbolja krimi priča, osim što su ovde žrtva i zločinac ista osoba (i to znamo od početka), žena koja zbog nemoći ubija samu sebe.

Osmica je fantastična zbirka priča koja govori o svemu onome što nikada nismo želeli da znamo – jer u tome učestvujemo bilo kao dželiti, bilo kao žrtve, polusvesno ili nesvesno – pa zbog toga nismo ni postavljali pitanja, a onda nam je Rumen Bužarovska, brutalno, gurnula glavu u sopstvenu pogan.

U zbirci priča *Mliječni zubi* Lane Bastašić pripovedači su devojčice i dečaci pre-

pušteni – da ne okolišamo – samovolji svojih roditelja ili (ne zna se šta je gore) sebi. Ako su prepušteni besu i nemoći roditelja onda trpe nasilje. Ako su prepušteni sebi onda sami sebe izjedaju jer isuviše su mali da bi umeli da se nose sa svetom. Najzad, čak i ako znamo da deca, učeći se takozvanom životu, pre ili kasnije moraju da budu ozleđena – pa ona koja pre nauče da zaližu rane brže će se oporaviti, premda se, opet, ne smeju potcenjivati ni oni osetljivi koji, poput Danila Kiša, svoje rane neguju – čak ni tada ne možemo znati šta će se dogoditi kada se mali ljudi suoče s tajnama odraslih, ili kada postanu svesni toga da ni njihovi roditelji nisu u stanju da se nose sa stvarnošću (sjajna priča *Recital*, na primer, govori upravo o tome). Te i takve trenutke hvata Lana Bastašić u svojim pričama i zapisuje ih glasovima dece. Zbog toga srećnih detinjstava nema. Autorka radi ono što je u književnosti najbolje: daje reč samoj deci i nastoji da ih ne prekida. Visoka spisateljska samosvest presudno je doprinela tome da knjige u kojima je deci data glavna reč, poput *Uloge moje porodice u svetskoj revoluciji* Bore Ćosića, *Dečje trilogije* Agote Kšistofove, *Divljih gusaka* Julijane Adamoviće, ili nekih priča Hulije Kortasara (*Kraj igre*, na primer), stoje rame uz rame s remek-delima.

Ništa novo nećemo reći ako ustvrdimo da roditeljske batine nisu, niti su ikada bile, izraz vaspitne metode – kako se surovost odvajkada nastojala pravdati – niti su puki izraz roditeljske moći (nasilje nije moć jer odnos moći zahteva dve ravno-pravne osobe), već čist izraz nemoći, frustracije i najrazličitijih nezadovoljstava. Batine, međutim, koliko god bile strašne – a koliko su strašne pročitacemo u priči *Čovjek na mjesecu* – nisu ono najgore. Mnogo je gore kada se dete, kao u izvanrednoj priči *Krv* – zapravo devojčica koja je upravo dobila svoju prvu menstruaciju – suoči s najdubljom nemoći svoje majke. Majčin alkoholizam u ovoj priči tek je simptom, dok se uzroci pronalaze, s jedne strane, u krhkoj majčinoj psihološkoj strukturi, i, s druge, važnije strane, majka, naprosto, ne uspeva da se izbori sa onim što se od nje očekuje, sa uslovljenostima koje su je oblikovale kao ženu, računajući i ulogu (dobre) majke. Dok se trudi, krajnje bezuspešno, da bude majka, ona ne shvata da ono što joj nedostaje nisu ni

pare ni muškarci, već jezgro koje bi je od puke žene dovelo do toga da bude osoba. Ali društvene su struje za nju odveć jake, ona im se, razorena alkoholom, potpuno prepustila, pa kada njena kći dobije prvu menstruaciju ta se okolnost izvrće u dramu s posledicama koje su, najblaže rečeno, nepredvidljive. Iza svega toga, ili u samom središtu, nalazi se izgubljeno dete koje nije dospelo čak ni dotle da dobije šansu. Sve to staje u ovu virtuoazu priču od nekoliko stranica, napisanu bez ikakvih objašnjenja i viškova, priču eksplicitnih nagoveštaja i implicitnih neposrednosti. Priča *Dan na bazenu*, pak, izraz je očinskog verbalnog nasilja, okrutnog i ništa manje uslovljenog prihvaćenim obrascima muškog saobraćanja u kojem se sadišćica očeva grubost pravda dobrim željama i obrazovnim modelima: s malim se muškarcem može biti grub, smeju se izgovarati psovke i neskriveno gledati zadnjice devojaka, jer, dabo-me, sve to očekuje se i od njega kad odraste ("Gledaj, sine, gledaj... Malo je to staro za tebe. Ali za tatu je taman, hehe!"). I opet ekonomija izraza, bogatstvo (suvih) detalja, pripovedačka samosvest koja se ogleda kako u onome što je napisano, tako i u onome što je izostavljeno.

Posebna ravan ove zbirke je, međutim, to što Bastašić ne abolira decu od odgovornosti, čak i ako je jasno da je reč o uslovljenostima i modelima koji se uče od odraslih. Ostavićemo ovde po strani prvu priču *Šuma* koja počinje gotovo zaumnim rečima devojčice "Trebalo mi je dosta vremena da zadavim tatu" i koja je, možda, najproblematičnija u citavoj zbirci. Pažnju svraćamo na priče *Kiselina* i *Krugovi*. Možemo, naravno, reći da se deca brane od odraslih, možemo dodati da je ta odbrana nužna jer na živim je stvorovima da se brane kada su ugroženi, kao što možemo primetiti da su tehnike odbrane (laž, na primer, ili nešto gore) usvojene od odraslih, ali kada pročitamo ove dve priče teško da ćemo osetiti simpatiju za decu čak i ako znamo sve ovo. Priče Lane Bastašić ne daju eksplicitan odgovor zašto je tome tako, između ostalog i zato što na književnosti nije da pruža eksplicitne odgovore, ali zahvaćeni njenim pripovedanjem postaćemo osetljiviji na pitanja koja ona, pronicljiva posmatračica, postavlja s neporecivom spisateljskom veštinom. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

PREVELIKA ŠAPKA

General je želeo da Francuska bude jaka, nezavisna i da ravnopravno razgovara i sa Moskvom i sa Vašingtonom, pa su njegovi naslednici smatrali da su prinuđeni da stalno dokazuju da su verni saveznici u okviru NATO-a. Tako je odnos Bele kuće i Jelisejske palate ispao bolji nego što je francuski nacionalni ponos mogao javno da prizna. U tom kontekstu ni izjavu predsednika Makrona o "moždanoj smrti NATO-a" ne treba shvatiti naročito dramatično

Foto: Luis Pavao

Pre 55 godina, 7. marta 1966, šef francuske diplomatije Moris Kuv de Mirvil preneo je preko američkog ambasadora u Parizu Čarlsa Bolena ličnu poruku predsednika Republike Šarla de Gola za predsednika SAD Lindona Džonsona o tome da Francuska svoje vojne snage više neće da stavlja na raspolaganje komandi NATO-a i da bez posebnog protokola neće prihvatiti prisustvo savezničkih vojnih snaga na svojoj teritoriji niti korišćenje njenog vazdušnog prostora bez poštovanja novih pravila u vezi sa preletom aviona iznad Francuske.

Dve nedelje kasnije Francuska je saopštila da će zatvoriti američke baze na svojoj teritoriji. Do 1. aprila 1967. godine hiljade američkih vojnih i državnih službenika napustilo je Francusku.

Foto: AP Photo / Bob Edme

U to vreme Degolove odluke su zvučale dramatično, mada su Francuzi zapravo bili veoma oprezni i ostali u onim vojnim programima NATO-a u kojima su videli neku korist. U komandi alijanse Fran-

cuska je zadržala "praznu stolicu" i puno osoblja, ostala je u sistemu integrisane protivvazdušne odbrane NADGE.

Francuzi su dugo pre ovih odluka bili nezadovoljni što ih u alijansi ne tretira-

ŠARLA DE GOLA

ODANIJI NATO-u NEGO ŠTO SE NA PRVI POGLED ČINI: Š. de Gol, N. Sarkozy i E. Makron

Foto: AP Photo / Francois Mori

ju ravnopravno. De Gol nije bio na vlasti u aprilu 1949. godine kada je formiran zapadni vojni savez, tada nije imao priliku da utiče na tok događaja. Nakon što se vratio na vlast krajem 1958, najavio je da bi trebalo preispitati mesto Francuske u alijansi u kojoj Vašington ima apsolutnu moć, jer o nuklearnim pitanjima Pariz nije imao pravo glasa, niti je Francuska vojna komanda mogla da razvija vlastite planove. Američki predsednik Džon Kenedi i britanski premijer Harold Makmilan potpisali su u Nasau 1962. godine sporazum o nuklearnoj saradnji, na osnovu koga su Amerikanci pružali pomoć Britancima u osvajanju nuklearnih programa, dok su Francuzi dobili samo obogaćeni uranijum-235.

De Gol je zato 1958. odbio da rasporedi nuklearno oružje u Francuskoj, što je

rezultiralo time da je general Loris Norstad uklonio iz Francuske američke letelice sposobne za nuklearne hitne intervencije. Godine 1959. Degol je u govoru za Ecole Militaire u Parizu saopštio da će Francuska postati nuklearna sila. Kenedijev ministar odbrane Robert Maknara, bivši predsednik Ford Motor Company, u govoru u En Arboru u Mičigenu 1962. nazvao je francuski nuklearni "opasnim, skupim, sklonim zastarevanju"...

RASKRSNICA NA SUECKOM KANALU

Nije atomsko oružje bilo jedini razlog za nezadovoljstvo Francuza koji su bili razočarani i zbog izostanka američke podrške kada su pokušavali da se zadrže u francuskoj Indokini 1954. godine, tokom poraza Francuza kod Dijen Bijen Fua i zbog neadekvatne američke podrške po-

kušajima da zadrže Alžir. Francusko razočaranje u Amerikance bilo je veliko i u oktobru 1956. nakon Sueckog debakla, kada su Britanci i Francuzi napali Egipat, u sklopu tajnog sporazuma sa Izraelcima preoteli Suecki kanal od Nasera, a da ih Vašington pritom nije podržao. Predsednik Ajzenhauer je tada za Francuze i Britance rekao: "Ovi momci će nam izgubiti čitav arapski svet."

U Velikoj Britaniji su tada navodno doneli odluku da posle Sueca više nikada ne bi smeli ništa da rade bez Amerikanaca. U Parizu su, međutim, nakon Sueca zaključili da nikada više neće raditi ništa sa Amerikancima.

DE GOL I ŠEZDESETOSMAŠI

Po istoričaru i esejisti s Pariskog instituta za političke studije Nikolasu Bonalu,

koga citira TASS, De Golovo protivljenje kursu Vašingtona omogućava razumevanje zašto je general u maju 1968. morao da se suoči sa prvom "narandžastom revolucijom". Predsednik, čiju je vladavinu obeležilo proterivanje NATO-a iz zemlje, podneo je ostavku u aprilu 1969. godine – manje od godinu dana nakon izbijanja krize koja je u Parizu započela studentskim govorima sa radikalno levom intonacijom.

Zamenik pomoćnika generalnog sekretara NATO-a za nove sigurnosne izazove dr Džejmi Šej je marta 2009. u predavanju o prekretnicama u istoriji alijanse, pa i o de Golovom izvlačenju Francuske iz integrisane vojne strukture NATO-a, konstatovao da je tačno da je "francuski prebeg" silno iritirao čitavu generaciju američkih politologa, a da se iz knjige Henrija Kisindžera *Problematično partnerstvo* iz 60-ih prošlog veka, koja za Degola nije nimalo laskava, može shvatiti zašto. "Ali", smatra Šej, "NATO je pokazao, što je bilo dobro za našu propagandu u to vreme u odnosu na SSSR, da se nismo odnosili prema našim neistomišljenicima, tj. Degolu, na isti način kao što se SSSR odnosio prema svojim neistomišljenicima, Aleksandru Dubčeku iz Čehoslovačke ili Imreu Nađu iz Mađarske, koji je pogubljen."

VREME TESTIRANJA

Džejmi Šej je u tom predavanju podsetio na slogan koji je video na zidovima Sorbone u Parizu u maju 1968. godine: *"L'imagination au pouvoir"* (Snaga mašte). Sve se činilo mogućim u dobu hipika, na rodnom mestu kontrakulture Hejt Ejšberiju u San Francisku, na rok festivalu Vudstok. Ali je zatim podsetio da se svet 60-ih nekoliko puta približio nuklearnom odmeravanju snaga između Istoka i Zapada.

U oktobru 1961. godine na kontrolnom punktu Čarli, prelazu iz zapadnog u istočni Berlin koji je podignut 13. avgusta 1961. godine, američkim diplomatama nije odobreno da uđu u istočni Berlin ukoliko ne pokažu lične karte. SAD su smatrale da je ovo kršenje Potsdamskog sporazuma o statusu Berlina koji su potpisale četiri sile. Sovjetska armija je tada podigla 40 tenkova i sukob je trajao nekoliko dana. Otprilike jedna petina do jedne še-

POD VODSTVOM AMERIKE: Glavni štab NATO-a u Briselu

Foto: AP Photo / Olivier Matthys

stine celokupne istočnonemačke populacije je krajem pedesetih godina napustila Nemačku Demokratsku Republiku kroz zapadni Berlin. To je bio razlog što je podignut Berlinski zid.

Otprilike godinu dana kasnije rasplamsala se Kubanska kriza kada su SAD preletima izviđačkih aviona U-2 otkrile da SSSR instalira nuklearno oružje srednjeg dometa na Kubi koje je direktno usmereno na SAD. Kriza je okončana kompromisom Kenedija i Hruščova.

Sovjeti su tada oborili U-2 u kome je Gari Pauers leteo iznad Sovjetskog Saveza. Propao je prvi samit Hruščova i Kenedija u Beču 1961. Amerikanci su u martu 1965. uveli kopnene trupe u Južni Vijetnam u kome su do 1968. stacionirali preko pola miliona vojnika, što je značilo da se smanjuju američke snage stacionirane u zapadnoj Evropi i pobuđivalo je strah da bi Amerikanci zapadnu Evropu mogli prepustiti Sovjetima dajući prednost Aziji, kao što je bio slučaj sa Korejom ranih 50-ih. Povod za povećanje tenzija je bio šestodnevni rat između Arapa i Izraelaca, kada su se, opet, SSSR i SAD, podržavajući svoje saveznike u regionu, još jednom zavadili.

ISTOČNA POLITIKA

Početkom 60-ih američki kreatori politike došli su do zaključka da je nuklearno oružje neupotrebljivo ako se ne ulazi u rat do totalnog uništenja. U Koreji su tim oružjem pretili, ali ga nisu upotreбили. Pretili su i 1957. godine tokom krize između komunističke Kine i Formoze (sada Tajvana) zbog ostrva Kuemo i Matsuo. Ponovo su pretili u Vijetnamu, ali ga ponovo nisu koristili.

Mađarska kriza 1956. je, po Šeju, pokazala i da Zapad nije spreman da zbog Evrope izazove treći svetski rat. Henri Kisindžer je to kasnije izrazio mnogo direktnije kada je rekao da nijedan američki predsednik nikada neće rizikovati bezbednost domaćice u Kanzasu ne bi li zaštitio domaćicu u Hamburgu. Preovladao je zaključak da, ako podela Evrope već ne može biti prevaziđena, treba voditi politiku veće bliskosti, što su prihvatile i snažne antikomunističke ličnosti poput Degola i Vilija Branta. Kada je postao kancelar 1969. godine, Brant je formulisao nemačku novu Istočnu politiku, Ostpolitik, koju je njegov savetnik za spoljnu politiku Egon Bar 1966. godine precizirao frazom *"Wandel durch Annäherung"*, promena kroz približavanje. Neki kažu da je ta politika postavljala i prve markere nemačkog ujedinjenja.

Pitanje je šta je ostalo od Brantove istočne politike. Prema Fjodoru Lukjanovu, predsedniku Predsedništva Ruskog saveta za spoljnu i odbrambenu politiku, profesoru Visoke škole ekonomije, naučnom direktoru Međunarodnog diskusionog kluba Valdaj i uredniku publikacije *"Rusija u globalnoj politici"*, odlaskom Britanije Nemačka je morala da preuzme odgovornost za Evropu i u tom kontekstu je postalo jasno da Rusija jednostavno više nije toliko važna. Rusija je skliznula sa liste nemačkih prioriteta.

EVROPA DO URALA

Iako oštar u svom antikomunizmu, general Šarl de Gol je verovao u sličnu politiku kao nemački socijaldemokrata Vili Brant. On je 1966, tri meseca nakon što je Francuska delimično napustila koman-

dne strukture NATO-a, boravio u dvonedelnoj poseti Sovjetskom Savezu. U razgovoru sa sovjetskim ambasadorom Sergejem Vinogradovom objasnio je da Francuska želi da bude jaka, nezavisna i da razgovara pod jednakim uslovima i sa Moskvom i sa Vašingtonom. Izneo je tada novi koncept Evrope od Atlantika do Urala, koja se ujedinjuje ne preko nadnacionalnih institucija, već kroz saradnju država.

Naslednicima je šapka generala Degola bila prevelika, a šanse za realizaciju te vizije, ako ih je i bilo po okončanju hlad-

gustu 1961. kao i tokom perioda kubanske raketne krize. Šej kaže da su Francuzi osećali da su pod većim pritiskom nego integrisani saveznici da pokažu da su "pravi" saveznici. "Možda smo tokom godina izvukli više od Francuza u pogledu njihove posvećenosti operacijama u Jugoslaviji i drugde, u Avganistanu u poslednje vreme, jer su bili pod većim pritiskom da pokažu da se nisu potpuno odvojili od svojih saveznika", kaže Šej, koga je vaš hroničar ovde tokom NATO bombardovanja SR Jugoslavije nazivao "Šejm" (*shame*, bruka) zbog propagan-

cuski predsednik Emanuel Makron je pre pet godina pokušavao da se predstavi kao naslednik generala Šarla de Gola i postsueckog pogleda na svet. U svojoj knjizi *Revolucija* (2016) on ponavlja neke od De Golovih rečenica, pa postavlja pitanje: "Kakvu vezu želimo sa Rusima? Da li želimo da nastavimo da živimo u atmosferi sukoba u duhu hladnog rata?" U atmosferi pogoršanih odnosa Vašingtona, Brisela i Moskve teško je uočiti ima li tu nečeg osim gole retorike.

U međuvremenu izvesnu buru je podigla i Makronova ocena o "moždanoj smrti NATO-a". Makron se više puta vratio takvoj oceni, koju je prvi put izneo u novembru 2019. godine.

Pariz se zalaže za duboke reforme Severnoatlantskog saveza, ali mu, kako u analizi agencije TASS piše Dmitrij Gorohov pozivajući se na francuske izvore, predlozi generalnog sekretara Jensa Stoltenberga ne odgovaraju, naročito oni koji podrazumevaju aktivnije učešće partnera u operacijama saveza čak i ako su im neprihvatljive iz političkih razloga.

Prema "Fajnenšel tajmsu", ako američki predsednik Džozef Bajden traži pouzdanog partnera u Evropi, bilo bi mu ipak bolje da se uputi ka Jelisejskoj palati nego ka berlinskom Kancleramtu. Angela Merkel govori jezikom atlantizma, ona neće imati premca kada su u pitanju smeće deklaracije o podržavanju demokratije, multilateralnih pravila i poštovanju ljudskih prava, ali se ne može očekivati da Berlin bira između ljudskih prava i izvoza, recimo Folksvarena, BMV-a ili Mercedesa. Merkelova je forsirala da Evropska unija zaključiti novi investicioni pakt sa Pekingom pre nego što je Bajden stupio na dužnost. Ona stoji i iza Severnog toka 2, projekta za izgradnju novog gasovoda ispod Baltičkog mora koji je podržao Kremlj.

Izgleda da potraga za onim što je nazvao "evropskim suverenitetom i strateškom autonomijom" Makrona neće diskvalifikovati kao potencijalnog najboljeg prijatelja novog američkog predsednika. Odnos Bele kuće i Jelisejske palate odavno je bolji nego što je francuski nacionalni ponos mogao javno da prizna, piše "Fajnenšel tajms", uz naglasak da realna politika ne mora nužno da prati retoriku.

¶

MILAN MILOŠEVIĆ

■ Izgleda da potraga za onim što je nazvao "evropskim suverenitetom i strateškom autonomijom" Makrona neće diskvalifikovati kao potencijalnog najboljeg prijatelja novog američkog predsednika. Odnos Bele kuće i Jelisejske palate odavno je bolji nego što je francuski nacionalni ponos mogao javno da prizna, piše "Fajnenšel tajms", uz naglasak da realna politika ne mora nužno da prati retoriku

nog rata, izgleda da su prokockane. Direktor Pariskog instituta za međunarodne i strateške odnose (IRIS) Paskal Bonifas je podsetio na izreku sovjetskog akademika, utemeljivača ruske amerikanistike Georgija Arbatova, koji je bio blizak šefu KGB-a Juriju Andropovu, a 1987. godine u razgovoru sa zapadnim sagovornicima je rekao: "SSSR će vam učiniti medvedu uslugu lišavajući vas neprijatelja." Arbatov je "potcenio izvanrednu sposobnost alijanse da sebi stvara neprijatelje kako bi produžio sopstveno postojanje", konstatuje Bonifas.

DOKAZ VERNOSTI

Međutim, i pored tenzija i delimičnog izlaska iz komandnih struktura NATO-a, Francuska je, kako konstatuje Šej, težila da bude verni saveznik i tokom Hruščovljevog ultimatumu u Berlinu 1958. godine i tokom izgradnje Berlinskog zida u av-

dni manipulacija kojima je pribegavao kao portparol NATO-a.

"Morali smo tolerisati neslaganje u nadi da će se izgubljeni sin na kraju vratiti u okrilje, kao što su to u konačnici učinili Grci, kao što su to kasnije učinili Turci 70-ih", konstatuje Šej. Na kraju je francuski predsednik Nikola Sarkozy 2009. zaista objavio da će vratiti Francusku u integrisane strukture NATO-a. Njegovu odluku da Francusku vrati pod vojno zapovedništvo NATO-a kritikuju i francuska levica i francuska desnica, i republikanci i stranka Francuskog nacionalnog izbora Marin le Pen, koja igra vodeću ulogu na desnici, kao i lider levičarske stranke Nepokorna Francuska Žan-Lik Melanšon.

ČEKAJUĆI BAJDENA

Pripremajući se da se kandiduje za predsednika Republike, sadašnji fran-

Odsvirali i za pojas zadenući

Foto: pexels

Pandemija virusa kovid 19 posebno je teško pogodila čitav muzički sektor. Nema koncerata, festivala, događaja koji podrazumevaju prisustvo publike. Ljudi iz branše širom sveta masovno ostaju bez posla, neki prodaju svoje instrumente da bi preživeli

Globalna koncertna industrija je zbog pandemije korona virusa u 2020. godini izgubila više od 30 milijardi dolara. Ovu sumornu računicu je u svom najnovijem izveštaju objavio magazin "Polstar", navodeći da ovaj broj uključuje izgubljene prihode od neodržanih događaja, sponzorstava, neprodanih karata, kao i sekundarnih finansijskih gubitaka u sferi prevoza, zatvorenih ugostiteljskih objekata, hotelskog smeštaja i "dru- gih ekonomskih aktivnosti povezanih sa koncertnim događajima".

I drugi uticajni igrači u ovoj industriji izašli su sa poražavajućim podacima: koncertni gigant "Lajv Nejšn" požalio se da su im prihodi opali za 98 odsto, a analitičari kompanije "Goldman Saks" izračunali su da je sektor žive muzike zabeležio pad od 75 odsto u prethodnoj godini. Bez preterivanja se može reći da su epidemija virusa kovid 19 i globalno "zaključavanje" ugrozili egzistenciju ogromnog broja muzičara, izvođača, dizajnera zvuka, tonmajstora, promotera, tehničara, menadžer- a i drugih profesionalaca koji su ostali bez posla i primanja u prethodnih godinu dana. Svi oni, kako stvari stoje, moraće iznova da osmisle svoj život, a umetnost, nažalost, možda i neće biti sastavni deo nove životne slagalice. Zanimljivu opservaciju o životu muzičara u ovom turbulentnom periodu dao je pevač indigrupe Brajt Ajs Konor Oberst, koji je za londonski "Tajms" rekao da je "imao nula motivacije da pravi bilo kakvu muziku". "To je takav paradoks, jer imate sve vreme

ovog sveta, ali ne želite ništa da radite." Podaci Svetskog ekonomskog foruma navode da je globalna muzička industrija "teška" preko 50 milijardi dolara i da ima dva ključna izvora prihoda. Prvi je vezan upravo živu muziku, koja čini preko 50 odsto ukupnih prihoda u branši. Drugi izvor prihoda potiče od snimljene muzike i on kombinuje finansijsku dobit od "strimovanja, digitalnih preuzimanja, fizičke prodaje i prihoda od oglašavanja i licenciranja muzike za filmove, igrice i TV".

Solidarni Irci

Stupce brojnih medija u poslednje vreme neretko popunjavaju i vesti o solidarnim poduhvatima brojnih svetskih zvezda. Među njima se posebno isticao čuveni rok bend U2, koji je prošle godine donirao 10 miliona dolara za borbu protiv korone u Irskoj, a taj novac je iskorišćen za kupovinu zaštitne opreme i podršku zdravstvenim radnicima. Nedugo zatim, bend iz Dablina obezbedio je dodatnih milion i po dolara za pomoć ugroženoj muzičkoj industriji u Irskoj, a novac je namenjen teško pogođenom sektoru žive muzike. U2 su već godinama uključeni u brojne društvene i političke projekte u svojoj zemlji, a pre nekoliko godina bend je donirao više od 7 miliona dolara školama u Irskoj, kako bi se obezbedilo kvalitetnije muzičko obrazovanje dece.

Iznevereni smo!

Nije, međutim, desetkovan samo manifestacioni, odnosno koncertni segment industrije. Lokdaun je umanjio već ionako skromnu prodaju fizičkih muzičkih proizvoda – ploča, kompakt-diskova itd. – jer je prema navodima Američkog udruženja diskografskih kuća (RIAA) zabeležen pad njihove prodaje od 23 odsto. Posledično, izdavačke kuće širom sveta izgubile su između 2 i 3,45 milijardi dolara 2020. godine, upozoravaju iz Međunarodne konfederacije društava autora i kompozitora (CISAC) sa sedištem u Parizu. Jedina oblast koja je tokom pandemije beležila ozbiljan i kontinuiran rast su streaming platforme koje danas ostvaruju skoro polovinu od ukupnih prihoda od snimljene muzike.

NEMOĆ POJASA ZA SPASAVANJE

Jedna od najteže pogođenih zemalja je, očekivano, Velika Britanija. Tamošnji muzički biznis decenijama je bio stabilan izvor prihoda, ali i jedan od najprepoznatljivijih izvoznih aduta čitavog Ujedinjenog

Kao da im epidemija korona virusa nije napravila već dovoljno problema, britanski umetnici našli su se u pravno-birokratskoj zavrzlamu nakon Bregzita. Više od stotinu britanskih muzičara, među kojima su i zvezde poput Eltona Džona, Stinga i grupe Rejdiohed, optužili su vladu da ih je "sramno izneverila" napravivši loš dogovor sa Briselom za period nakon izlaska Velike Britanije iz EU. U vreme dok je ova zemlja bila članica Unije, muzičari sa Ostrva mogli su slobodno da nastupaju širom Evrope, ali nakon Bregzita oni će biti prinuđeni da obezbede vizu ili radnu dozvolu za svaku zemlju u kojoj žele da održe koncerte. "Zeznuli su skroz", rekao je Elton Džon na račun britanskih pregovarača. Umetnici su podršku dobili i od građana, jer je do sada više od 285.000 ljudi potpisalo peticiju kojom se od britanske vlade traži ukidanje viza za muzičare i druge umetnike.

navodi i da je epidemija kovida 19 direktan "krivac" što je sektor žive muzike u Velikoj Britaniji ostao bez čak 170.000 radnih mesta.

Iako je britanska vlada pružila finansijsku podršku kreativnim industrijama – uključujući paket za "spasavanje umetnosti" vredan 1,57 milijardi funti – "Bi-Bi-Si" piše da se čak trećina muzičara naprosto "nije kvalifikovala" za bilo kakvu pomoć vlade. Reprezentativni Sindikat muzičara, koji zastupa više od 30.000 tamošnjih

umetnika, javno se požalio da se "čak trećina" od svih profesionalnih muzičara na Ostrvu ozbiljno premišlja da "odustane od svoje karijere".

Šta tek onda reći za Srbiju. Zbog nadrealne situacije sa korona virusom, brojne priče iz neposrednog iskustva naših umetnika već mesecima svedoče o katastrofi koja je ih je zadesila. Prema nekim

scena ne funkcioniše", i da jedino preostaje "da čekamo da sve prođe i da ostavimo živu". Gitarista KKN-a potvrdio je da je "u početku bilo izvesne finansijske pomoći od esnafskih udruženja i države za jedan manji deo muzičara u statusu umetnika", ali da su ti dani "odavno prošli". "Pretpostavljam da se sada sve svodi na podršku najbližih, porodice i prijatelja", navodi Pejović.

Govoreći o tome šta čeka domaću rok scenu u post-kovid budućnosti, Pejović veruje da "nekakva muzička perspektiva" u Srbiji ipak postoji, "ako uzmemo u obzir da je pandemija pokazala da s jedne strane kulturni život prvi strada u vanrednim prilikama, a da s druge strane nema šta da ga zameni, pošto odlazak u radnju i apoteku ili sedenje u kući to svakako nije. Potreba za muzikom će svakako preživeti, ali korona je ozvaničila poslovni model koji od početka ovog veka finansije vezane za izdavaštvo prebacuje na veb-servise, a to u praksi znači metastazu nepravdnog odnosa industrije prema stvaraocima sadržaja, odnosno samim autorima", opisuje prilike na muzičkom tržištu gitarista Kande, Kodže i Nebojše.

Ipak, uprkos svim otežavajućim okolnostima, sadašnja muzička hibernacija prouzrokovana vanrednim epidemiološkim okolnostima, ne može baš u potpunosti ugasiti potrebu za kreativnim umetničkim izrazom. To potvrđuje i naš sagovornik. "Nedavno smo snimili demo sa osam pesama, to je osnova budućeg albuma, a moguće je da ćemo u nekom trenutku objaviti nešto od tih stvari", kaže Nenad Pejović, koji je siguran da će i koncertna scena "u verovatno svedenijem obimu nastaviti da živi na veštačkom disanju, a takvo stanje je bilo i pre pandemije".

UROŠ MITROVIĆ

TREKUTNO STANJE JE TRAGIČNO: Nenad Pejović, gitarista KKN

Foto: Uroš Mitrović

Kraljevstva. Samo u 2019. godini, on je britanskoj ekonomiji doprineo sa blizu šest milijardi funti (preko 8 milijardi dolara).

Međutim, pandemija je iz korena promenila stanje stvari. Izveštaj UK Music, krovne organizacije koja zastupa interese britanske komercijalne muzičke industrije, pokazuje da je stopiranje koncerata i festivala dovelo do pada prihoda od žive muzike za 85 odsto u prethodnoj godini. Takođe, prošlogodišnje "zaključavanje" privrede i građana na Ostrvu, ostavilo je autore i muzičare u toj zemlji "bez dve trećine prihoda". Britanski "Gardijan"

podacima, samo u poslednjih godinu dana više od šest hiljada muzičara u Srbiji ostalo je bez angažmana, a brojni profesionalci, koji su ranije živeli od muzike, sada napuštaju svoje poslove, prodaju opremu i instrumente i traže poslove van branše, jer su se našli na rubu egzistencije.

VEŠTAČKO DISANJE

Muzičar i gitarista beogradske grupe Kanda, Kodža i Nebojša Nenad Pejović u izjavi za "Vreme" kaže da je "trenutno stanje tragično". On navodi da se "realan život transformisao u veb-simulaciju, a tu

NA TOR ISPOVEST JEDNO

Odbrana Beograda iz jeseni 1915, još za vreme rata, shvaćena je kao jedan poseban deo srpskog ratnog iskustva. Bio je to događaj sasvim novog tipa za Balkansko ratište. Fanatičan otpor branilaca, protivnička kolosalna artiljerija, urbani ambijent i masa civila zatečena na liniji fronta, predstavljaju samo ugrubo konture ovog istorijskog događaja. "Politika" je u januaru 1920. godine objavila svedočenje jednog sudskog kapetana XIII pešadijskog puka, potpisano samo inicijalima: Drag. M. St. Teško je naći slično svedočenje o Prvom svetskom ratu. Malo je autora koji su tako otvoreno pisali o strahu, o nervnoj napetosti i rastrojstvu na frontu. Njegovo svedočenje pokreće niz pitanja o posledicama rata na pojedinca. Kapetan je najverovatnije opisao situaciju na Torlaku 10. i 11. oktobra 1915. godine i borbe srpskog XIII pešadijskog puka protiv daleko brojnijeg neprijatelja. Dakle, Beograd je bio izgubljen, ali se žestok otpor nastavio na beogradskog periferiji i tako je bilo još nekoliko dana dok se dve armije nisu dovoljno udaljile jedna od druge.

Dr Danilo Šarenac, Nemanja Kalezić

(Oprema teksta je redakcijska)

...**M**islio sam da o ovoj stvari nikome ne kažem ni reči, jer to što sam ja proživio čisto je moja stvar i samo se mene tiče. Ja nisam ratnik, niti se od mene tražilo da pokazujem svoje junaštvo i hrabrost, pa se sa njim nisam nikad ni razmetao. Bio sam sudac u puku i ulazio iz rata u rat kao sudac, izbegavajući ne samo da vidim sve grozote njegove nego i da ih čujem. Slabih sam nerava i sve su me nesreće našeg puka uvek toliko uzbuđivale da sam više puta odležao ni sam ne znajući od kuda mi bolest dođe."

Tako mi jedne večeri u izgnanstvu počeo pričati sudac moga puka kad mu ja pomenuh strahote koje smo proživeli braneći 1915. godine Beograd.

"Kao što ti rekoh, nastavio bi da sam se rešio da ćutim, ali bio menjam svoju odluku. Tumači sve to kako hoćeš, smeji mi se, sada mi je sve jedno. Ja ću biti iskren, i ako što prećutim Bog me ubio."

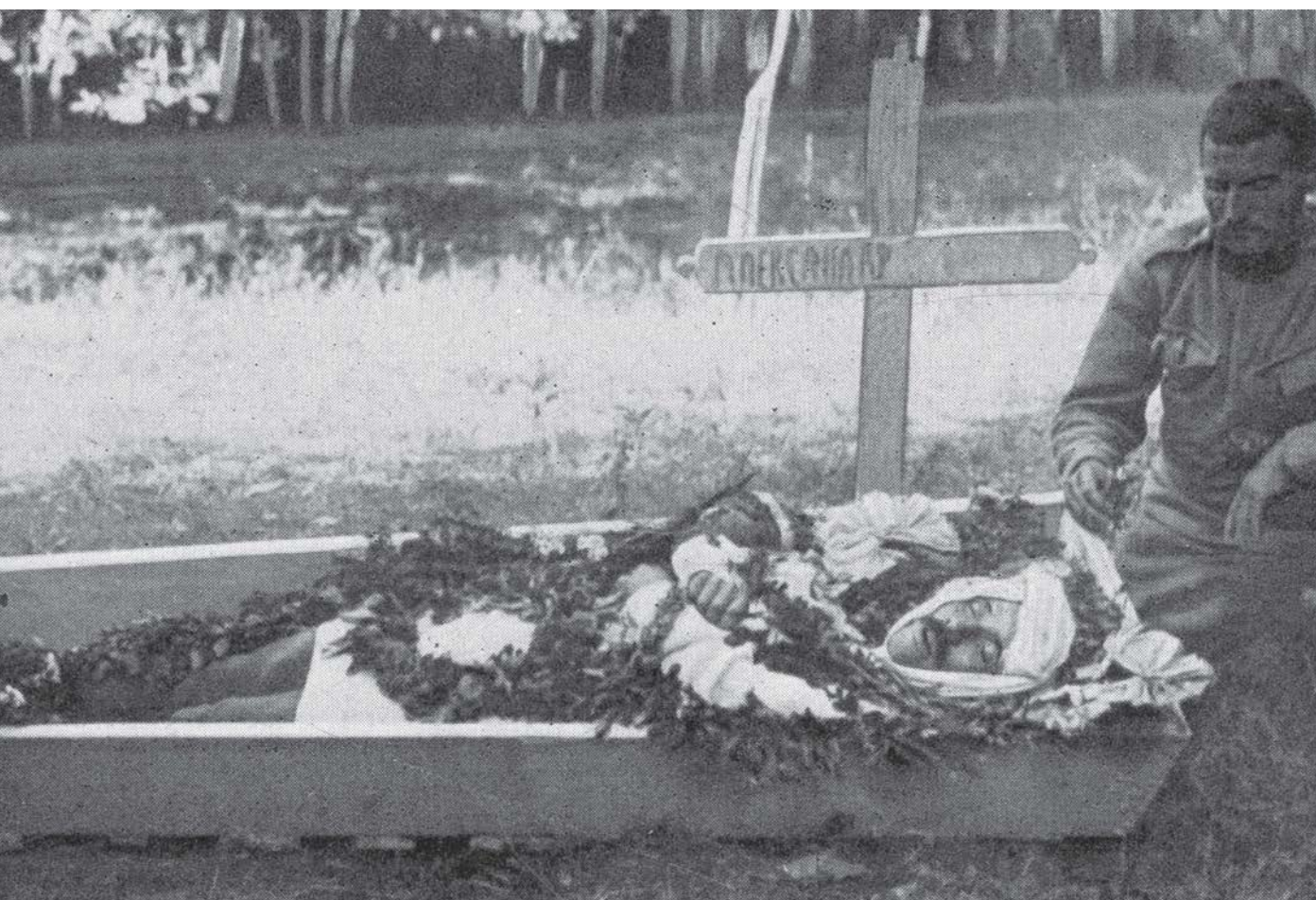
Sećam se da sam ja sa pukovskom komorom ostao kod mehane "Trešnje" na Kovioni, kad vi sa pukom iskrčani u Ripnju žurno odoste na Torlak u pomoć skoro uništenoj Beogradskoj Odbrani. Odmah sutradan po odlasku vašem naredi mi komandant pismeno da i ja dođem na Torlak. Šta ću mu tamo, nisam znao,

i još manje sam znao šta je kod vas. Odmah po ručku, dignem se, strpam u džepove moje zakone i nekoliko tabaka har-tije pa hajd polako ka Torlaku, drumom što vodi ispod Avale. Pažljivo koračam po blatu podštapajući se svojim štapom i nikako da se pomirim sa samim sobom.

"Eto, govorim sam sebi, došao je dan da đavola tražiš. Puk ti je sto puta valjda bio u borbi, ali se ti nisi interesovao njegovim podvizima. O tome su uvek vodili brige komandanti, ađutanti i mitralježdžije. Tvoje je bilo da sudiš i da sediš s mirom u trupnoj komori."

Koračam i neprestano se ubeđujem da sam ja i danas onaj isti čovek, koji i pre, bez ikakvih novih patriotskih uzbuđenja, i da

LAKU, G VOJNOG SUDCA

Posilni saranjuje svoga komandira

Fotografije: velikirat.nb.rs, Narodna biblioteka Srbije.

ovo danas što radim mora da je čista radoznalost, da preko brega zavirim i vidim svoj Beograd. U varoši imam malu kućicu, malu ali za mene milu što sam u njoj rođen, u njoj odrasao i proveo toliko i toliko godina. Ona se sa Torlaka dobro vidi. Ko zna? Može biti nije porušena od bombardovanja, niti da je požar zahvatio. To sam želeo znati, i to je dovoljno bilo da ne grdim sebe, čak šta više da se počnem gorditi na ovu drsku posetu. Inače da nije toga bilo, našao bih sto razloga i sto nagovora da po pozivu komandantovom ne odem.

BIJU PA SATIRU

Kad obidoh Avalu, preda mnom se pojavi strahovit crn oblak na mestu gde sam

trebao da ugledam Torlak. Gruvanje više nije udaljeno već mi od njega igraju bubne opne i drhti zemlja pod nogama. A kroz crni oblak sijaju munje kao u najburnijoj noći. Počinjem osećati strahotu položaja onih koji su tamo. Koračam lagano i premišljam se treba li da istrajem do kraja u svojoj nameri. Već se kolebam. "Idi natrag, čoveče, govorim sebi, tvoje mesto tamo nije."

Odjednom preda me ispada gomila oficira koji žure drumom. Napred je jedan đeneral.

– Kuda ćete vi, gospodine kapetane? – pita me sa neke visine, bez sumnje da mi ne bi dao da o njima razmišljam.

– Idem na položaj, gospodine đenerale!

– Kakav položaj? Šta ste vi? – pita me još oštrije.

– Gospodine đenerale, ja sam sudac i pozvan sam od komandanta moga puka...

– Dobro, dobro! Možete ići – reče on, ali to "možete ići" više se na njih odnosilo jer oni odoše pre mene i žurnije na Kovionu, a ja ostadoh na istom mestu gledajući za njima.

Gledam i mislim: "Kad im ni Avala nije zgodna, mora da ima nešto krupno." Znao sam međutim iz ranijih ratovanja da je komandantima odbrana pojedinih gradova uvek mesto u kom daljem selu, da se nisam bunio. "Ako braniš Šabac, sediš u

Vranjskoj; ako braniš Beograd, sediš u kafani "Trešnja" na Kovioni." Kad sam izveo ovaj duhovit zaključak onda se setih sebe i čestitah sam sebi na mudrosti: "Sad ste se izjasnili pred ovim ljudima kuda ste pošli, pa izvolte sudče, produžite. Nazad ne možeš više jer ćeš na njih naići."

Gru! gru! gru! gruuu!... Odjekuje, brda i doline a zemlja se čisto njija pod nogama. Preplašene tičice na svaki pucanj odskaku u vis i spuštaju se na drugu granu. Rep im nervozno igra a glava se okreće na sve strane vrebajući odakle li se to puca.

Strašna crna linija pružela se od Torlaka preko Rakovice, Žarkova do bestraga ka Obrenovcu i Šapcu. Gledam kolutanje dima od eksplozija i mislim (misli same od sebe dolaze): "Tamo sada umiru ljudi. Užas! Nema života. Ako danas ne pogineš, poginućeš sutra; ako sutra ostaneš, onda prekosutra, naksutra, druge nedelje, drugog meseca. Bože zdravlje, to ti se mora desiti za dve, tri, četiri godine."

Pored mene prolazi veliki broj ranjenih vojnika. Toliko ih je da mi se čini da ceo puk maršira rasturen. Krvave glave, krvave ruke, noge, krvavi šinjel i čakšire. Čak i opanci puni krvi, idu tihi, nemi, bleđi i ispijeni. Povodeći se posrću, padaju u razgaženo blato, pa se sa mukom dižu i nastavljaju svoj mučen put.

Svako nosi svoju pušku, bilo preko leđa, bilo da se s njom poštapa. Tiho ječanje prati im svaki korak.

– Kako je tamo? – zapitah jednog od njih.

– Teško, gospodine kapetane – odgovori on.

– Biju li mnogo?

– Biju pa satiru.

– Ima li mrtvih oficira? Znaš li?

– Ne znam da li je još koji živ. Zatrpaše nas sve.

– Znaš li gde je komandant?

– Znam, znam! Eno gore kod one meane što se vidi.

– Može li lako da se nađe?

– Može, brate! Držite samo drum pa ćete pravo pred njega.

– Dobro, hvala! Ti, vojniče, produži polako put, hrabrim ga, pa ćeš za malo naići na poljsku bolnicu.

– Je li blizu? – zastenjaše svi koji su čuli moje reči.

– Pa i nije tako daleko, polako samo, stići će te.

Žurim a neprijatno mi je što rekoh da će verovati da je bolnica blizu. Šta sam upravo hteo sa tim hrabrenjem nisam znao. Ja sam kanda sebe kuražio i hteo da pokažem svoje spokojstvo. Produžujem put i već čujem frčanje parčadi granata. Stao sam kraj puta i odlučio dalje da ne idem. Nek ide dođavola i kuća i sve!

Pratim pogledom svet koji gamiže tamo amo kraj mene. Vojnici, kola, kare, žene, deca zakrčili drum. Jedni beže, drugi idu borbi. Dok komordžije sa praznim konjima žure za municiju, drugi natovareni teraju korak po korak ka Torlaku. Za zapregnutim konjima lenjo se okreću glomazni točkovi punih kara. Sa zaprege puši se para i znoj curi čak do kopita. Gledam na one što ne žure i mislim: "Ovi su moji, i njima se ne ide tamo. Pametni ljudi – kome se gine?"

Kraj mene seda jedan ranjeni potporučnik. Izlomljena mu leva ruka više laktata. Od istekle krvi došao u licu bleđa kao vosak. Žao mi je ovog deteta, ali mi je u isto vreme neprijatna njegova blizina.

– Kuda ćete vi, gospodine kapetane? – pita me on.

– Pa izašao sam da gledam ovo čudo, odgovaram mu ravnodušno i rešavam se

hoću li mu reći pravu istinu. Zašto da mu ne kažem? Golica me malo ponos i malo i strah da me ne gleda sa omalovažavanjem. Kazah mu. Ispričah kako je rđav put, a ja malo ostarilo pa seo da se odmorim. Posle idem dalje u ime Boga.

Pitah ga i za komandanta gde je i može li se bez velike opasnosti doći do njega. Ovo "velike" naročito naglasih.

– Bolje bi bilo – reče on – da pričekate mrak jer se tada sve smiri. Sada vam ne bih savetovao da idete.

On ustaje i polazi a ja blenem u njega. Zbuni me sa svojim savetom.

– Zbogom, gospodine kapetane.

– Zbogom, gospodine potporučniče, srećan vam put!

Ode praćen mojom zavišću. Blago njemu! Sad će u bolnicu. Nekoliko meseci nege i mira, i to fizičkog i duševnog mira. Meni je sve to tako potrebno. Gubim se u ovim mislima i već stvaram kombinacije šta bih ja radio da budem ranjen.

Kroz gurnjavu drumom ide pukovski ordonans konjanik. Sigurno nosi nekakvo saopštenje odred. Rešim se da ga zovem jer bez sumnje znaće mnogo štošta da mi kaže.

– Hej, Kuzmanoviću! Dimitrije! Dimitrije! Ordonans!

– Izvolite, g, kapetane – jedva se odazva kroz lupu kola.

– Kuda ćeš?

– U odred. Nosim izvešće!

– Nosiš izvešće, a?

– Jes, od komandanta!

– A gde je komandant? pitam i njega jer prosto počinjem verovati da će mi neko najzad reći da komandanta ne mogu naći nikako, ili da će i on doći ovamo gde sam ja pa da ne moram ići na Torlak.

– Na Torlaku, gore – odgovara ordonans.

– Hoće li stići ovamo? – pitam ipak ne gubeći nadu.

– Boga mi, ne znam.

– Znam da ne znaš, ali onako kako ceniš po situaciji?

– Po situaciji ne bih rekao da će sići. Tamo im je odneta večera.

– Dakle odneta večera?

– Jes, odneta!

– E dobro, onda. Zbogom!

– Zbogom g, kapetane!

– Čekaj, čekaj bogati – povikah za njim setivši se spasa. – Je li tamo naš doktor?

– Nije. Evo doktora ovde, odmah iza ovog brežuljka, do prvih kuća Belog Potoka.

– Baš ti hvala!

Sad je i za mene jasna situacija: idem doktoru pa kad se smrkne produžicu za Torlak. "Noću se sve smiri" tako reče ona potporučnik. Pa ću i ja biti mirniji.

Brzo sam ugledao previjalište kraj koga trpahu ranjenike u dvokolica. Približavajući se, prisetih se nečega što mi zadade nove brige. Ja sam sa našim doktorom Milutinovićem kao u nekom nesporazumu, zavadi. Čak smo prestali i da opštimo. Istina, da je povod bila obična sitnica na kartama za vreme pukovske blagodeti, ali kako će on sada razumeti ovu moju posetu? Ima li smisla svraćati? Da mi se ne smeje docnije? Gluposti! Otkud može i pomisliti da sam iz straha svratio kad zna da ne moram ostavljati komoru? Pored toga vidim ga već u kakvom je poslu. Krvave mu ruke i ceo beli ogrtač crveni se od krvi. Raširio prste da se ne lepe, odmakao ruke od tela i čeka da vojnik donese da se umije pa da druge previja. Oko njega gomila zgrčenih tela mrtvih i živih a tako isto i silna razbacana krvava fata i zavoji.

Primačem se a koža mi se ježi.

– Pomaže Bog, doktoracijo!

– Bog ti pomogao, sudče naš! Od kuda ti ovde?

– Pošao sam do komandanta!

– Bravo, sudcu! Tako, brate! Alal neka ti je vera, junače! – Poče doktor staru šalu, ali mu ja ne dadoh da dovrši.

– Znaš li, Boga ti, doktore, gde je komandant? Niko ne zna da me tačno uputi, te svratih kod tebe kao najmerodavnijem – izgovorih drsko i ne trepnuh.

– Kako da ne znam! Gore je na Torlaku, njega je sad lako naći. Tu se bar ne može pogrešiti i otići dalje.

– E baš ti hvala. Je si li u velikom poslu?

– Kao što vidiš.

– Mogu li sesti da se odmorim?

– O molim, molim – izvinjava se doktor zbog nepažnje i okreće se posilnom: – Stanko, daj sanduk ovamo! Sedi ovde!

– Neću ti smetati?

– Ni najmanje.

– Baš sam se umorio pešačeći. Malo samo da odanem pa odoh dalje.

– Dobro, dobro, brate. Sedi koliko ti srce želi. Hoćeš li cigare, kafe?

– I jedno i drugo, doktore! Gladan sam kao vuk, ali se nadam da će kod komandanta biti dobra večera. Baš sam se rešio da mu pokažem šta je apetit i ako treskaju nemačke fučije.

– Šteta što malo pre nisi došao, ne bi se kuražio tako. Eno tamo je pala jedna. Umalo od nje ne povratih sve što sam sinoć pojeo.

– Šta? Zar i ovde?

– Zalutaju i ovuda. Eno one rupe tamo. Sreća te prebacuju.

– Dakle i dovde čak?

– Ja šta, rano!

– Strašno! Užasno! Sve će izginuti! Sve!

– Govorim razleđen doktoru, a sebi naredžujem: "Odavde da se čistiš što pre! Što pre!"

POKRIJTE ME NEČIM, MOLIM VAS:

Odozdo nose jednog mrtvog oficira na šatorskom krilu. Ja gledam kako mu se uvija telo prema hodu vojnika koji ga nose, pa me nešto guši i steže u grudima.

Poznajem odelo, poznajem čizme, poznajem čak vrlo dobro i lice, ali opet ne znam zašto pitam doktora: "Ko je to?"

– Zar ne vidiš da je ađutant Stojković? – odgovara doktor i briše suze videći mrtvog druga koga je neobično voleo.

– Milan? – pitam ja. – O, o, o! Majko moja, Gle, jeste! Ej, Milane, Milane! Jadni mladiću! – Lomi se sam jezik, bez moje volje.

Vojnici što ga donesoše, spustiše šatorsko krilo kraj doktora, izvukoše puške ispod mrtvog ađutanta, izvukoše i šatorsko krilo pa pođoše nazad.

– Čekajte, stanite! – vičem ja za njima.

– Vi ste doneli ađutanta?

– Jes, mi smo!

– A odakle ga nosite?

– Tamo gore, na one bele kuće. Tu je poginuo. Pogodilo ga je zrno iz puške kroz prozor...

– Šta kažete?

– Sedeo kraj prozora i držao slušalicu od telefona na ušima. Odjedared "cak" pršte prozor, i on pade licem na patos. Ni reč nije progovorio – raspricao se jedan od vojnika.

– A gde je komandant bio?

– U istoj sobi. Baš mu kraj nogu pao, sve mu čizme okrvavio... – nastavlja vojnik priču, ali ja ne slušam. Mislim sasvim o drugim stvarima. Mislim šta bi bilo da sam ranije stigao do komandanta i stao kraj prozora... Ne treba nikad žuriti!

Izgubih volju za sve. Sedeo sam, ćutao i mislio celo vreme do mraka ne gledajući ništa oko mene, jer svuda bejaše užas.

Jedva sačekah mrak i onda krenem drumom ka Torlaku. Svuda je mirno. Nigde pucnja, nigde treska. Čisto čujem kako se jesenje lišće otkida od grančica i pada kraj puta.

Put je dugačak čitav sat. Želeo sam da se što pre svrši, jer ovako sam, hteo ne hteo, ne mogah se odvojiti od misli na ništavilo ljudsko. Na svakom koraku kao da gledam krvave ruke doktorove, rasturenu fatu, zavoje i zavaljenu bleđu glavu ađutantovu kome se crna kosa slepila sa krvavim čelom. U duši mi nekakvo mrtvilo, koje nikako ne mogu da objasnim od kuda je. Verovatno odtuda što je užasna pucnjava topova prestala i što su napregnuti živci osetili slobodu.

Idem a izgleda mi da sam pijan. Kraj mene promiču kao duhovi vojnici koji iznose mrtve i ranjene. Tiho ječanje meša se sa šljapkanjem nogu po blatu. Međusobna grdnja odjekuje u noć pustim jarugama.

– Stani, budalo, stani, gde vučeš?

– Stao sam, pa šta hoćeš?

– Tako; udesi sad korak i ne secaj nosila u stranu. Odvali mi rame...

– Čekajte, ljudi, spustite me. Ne mogu više! Jaoj! Polako, braćo. Izmaknite me u stranu. Spustili ste me u vodu.

**Krvavi okopi Odbrane Beograda
na položaju ispod Kosmaja**

– Šta ću ti, prijatelju! Svuda je voda. Nema suvotne nigde. Pretrpi se malo, pa ćemo dalje.

– Hladno mi je. Pokrijte me nečim, molim vas.

– Evo šinjela! – žure oba nosača, hitajući da se oslobode suvišnog tereta, koji im pri nošenju smeta.

– Vode! – jauče drugi.

– Odakle da ti nađemo?

– Oh, izgoreh! Kao Boga vas molim...

– Slušajte vi, magarčine jedne, umete li pažljivije da koračate a ne kao slonovi? – grdi jedan ranjenik koga nose četiri vojnika, stupajući korak po korak.

– Mi pazimo, gospodine kapetane, ali noć je, ne vidi se ništa. Posle i ovo prokleta blato – pravdaju se vojnici.

– Daću ja vama blato. Otvoriću vam oči dok siđem dole, stoke jedne! Glupaci, trpavi – grdi kapetan i dalje, a po rečima mu se vidi da je teško ranjen.

“Eto”, govorim sebi, “kako ovaj laže samog sebe. Sigurno ne može ni maći s mesta, a ovamo priča koješta. Koliko da olakša muke.”

Počeo sam da raspitujem redom za svakoga koga nose. Tako sretih mrtvog potporučnika Đurovića, potporučnika Acu Stojkovića bez glave, potporučnika Gruju Canovića, poručnika Miodraga Milojkovića – poboravio sam već imena svijui. Posle svakog susreta prisećam se hiljadu sitnica koje me opominju ovih ljudi. Setih se čak da je jedan od ovih, Canović, osuđen na deset godina robije. To me ozlojedi još više na moju struku. Mi smo ti koji merimo krivice učinjene u ovom paklu što se zove borba. Mi smo ti koji tražimo od njih prisebnost, opreznost, uviđavnost, razmišljanje, dok oko njih sve vri, a međutim nijedan od nas ne bi primirisao rov. Komandir trupne komore, komandir provi-

jant komore, pukovski pop i sudac, to je zaseban rod oružja, zaseban svet u ratu. Ovi drugi bar se ne mešaju u tuđe stvari, ali mi sudci ispadamo najgornija sorta ljudi i bez naše krivice. Tešim se što sam uvek spasavao svakoga kao da mi je brat bio.

Posle dugog pešačenja sretih najzad opet jednog ranjenog oficira kapetana Jovovića.

– Gde je ranjen? – pitam vojnike.

– U nogu – odgovaraju vojnici.

– Ko pita to? – javi se Jovović, dižući se sa nosila.

– Ja sam, sudac.

– Sudac?! – čudi se Jovović. – Kud ćeš tamo, nesrećniče? Kog vraga tražiš?

– Idem, dragi moj, komandantu.

– Vрати se natrag, budalo.

– Ne mogu, ne mogu, Boga mi. Zbogom, srećan ti put!

– U zdravlju, kad si lud – čuh Jovovića gde više gubeći se u mraku.

Već se bojim da stupam u razgovore i da se raspitujem. Čak sam počeo i da obilazim ljude, čudeći se zašto su baš ove noći priredili ovu povorku...

ŠTA ĆEŠ OVDE

Došao sam najzad blizu one bele kuće. Njena belina mrska mi je jer mi se čini da je i neprijatelj mora nazirati. Jedan prozor skrenut meni svetli se. Uputim se pravo njemu gazeći blato do kolena. Oko kuće gužva, još veća nego kod doktora. Puno je i prepuno teških ranjenika koji čekaju na nosila. Psovka, jauci i larma meša se sa... pušaka ispod sela. Učini mi se da je front na sto koračaja ispod mene. Počeće mravi da mi podilaze uz leđa.

Fić! Fić! Cak! Fić!

Šta je to sada? Mahinalno se prilepih za blato. Disanje zaustavih i slušam na-

pregnutih živaca. Sada se već čuje jasno kako fijuču kuršumi više moje glave. Srce mi se sledilo, ne znam gde ću ni šta ću. Propao sam se do zemlje i počeh drhtati. Oni ranjenici i ostali vojnici ne obraćaju pažnju na fujuk zrna. “Oni bez sumnje ne čuju ovo, mislim u sebi, inače bi radili isto što i ja.”

Došavši malo k sebi gdim se sa puno prava: “Ako, tako ti i treba. Čući sad u blatu, matora budalo. Šta ćeš ovde? Ko te je terao da se penješ na ovo brdo? Ako sada ne pogineš, poginućeš kada se budeš vraćao.”

Fujuk zrno se malo razredi i ja iskoristih taj trenutak. Skočih sa zemlje i trčeci preskočih sve stepene, uleteh u kafanu i brzo zatvorih vrata za sobom. Stražar pred štabom iznenađen mojom žurbom proviri kroz vrata za mnom i kad me vidi pritvori ponovo vrata i stade se kretati po tremu ispred kafane.

Stao sam, koliko da se smirim i grdim sebe: “Eto, vidiš li ti, bogati, da ovaj pred kućom stražari neprestano a nije poginuo?”. Znači da sve ovo nije tako strašno kako se meni priviđa.

Posilni mi pokazao vrata komandantova i ja udešavajući lice i usta na smešene zakucam i otvorim vrata.

– Pomozi Bog, gospodo! – uzvikujem i čisto ne poznajem svoj glas. Obrazi se stegli a mišići se jedva razvlače. Od osmejka ni pomena.

– Bog vam pomogo, auditore! Od kuda vi u nevreme ovde? – pita komandant i pokazuje mi rukom na stolicu kraj stola. – Sedite. Ako niste večerali, izvolite odmah. Živko – okrete se komandant posilnom – daj tanjire.

Na stolu se puši vruće jelo, ispunjavajući primamljivim mirisom celu sobu. Glad zinu iz mene i taman da se zahvalim i privučem tanjire, a jedan jezovit jauk pisnu iz druge sobe.

– Uh! – viknuh prestravljen; kao da mi neko zabi nož u telo. Srećom niko nije obradio pažnju na to, ili se bar pretvarahu da me nisu čuli.

Komandant, raspoložen kao i uvek, govorao nešto ađutantu Petroviću a ovaj beležao u ratni blok.

Jauk otegnut, leden, pun užasa, ispuni ponovo celu sobu.

– Šta je to? – pitam uzbuđen.

– Šta pitate? – okrete se komandant.

Ko jauče ovo tako?

– To je onaj novi kapetan. Kako se ono zvaše, Petroviću? – okrete se komandant ađutantu.

– Voja Popović, g. potpukovniče – odgovara mirno ađutant.

– Jeste! Siromah, kapetan Voja, ranjen je teško i sada leži u ovoj sobi do nas. Mučno da će ostati u životu.

– Pa zašto ga ne nose doktoru?

– Nemamo dovoljno nosila. Ranjenika puno i prepuno. Čuli ste valjda kakav je ovde danas bio okršaj? Dobiše Nemci dobru lekciju.

Jauk ponovo zatreperi.

– Nisam čuo ništa, gospodine potpukovniče, ne znam ništa.

– Užasan dan, grozni prizori. Izvolte čorbe, auditore, služite se. Nemojte da se nudimo i sada. Ima čini mi se i pohovane pilećine, a biće kanda i palačinka – nudi me komandant i nastavlja ravnodušno: u 8 sati počeo se dizati magla. Čim se vazduh očisti, stadoše nas Nemci zasipati užasnom vatrom iz topova. Nismo do sada nikad trpeli takve. Nova taktika. Prvo pronađoše naše baterije pa ih isprevrtaše kao neku igračku. Kad sa njima svršiše okrenuše se na pešadiju u rovovima. Rov po rov samo se zatrpava i gubi kao da nije bio. Sva utvrđenja formalno rastresoše kao vunu. Strašno je bilo gledati. Ceo ovaj vis gori kao da se vulkan otvorio. Kad bi u jedan sat evo i njihove pešadije... Šta je to? Pa vi se i ne služite...

– Molim vas, pričajte vi samo. Mene to tako interesuje...

Za jelo ima vremena, pravdam se na sve moguće načine, jer gde bih smeo reći

da nisam u stanju ni hleb da zagrizem a kamo li koji zalogaj da progutam?

– Navalise sa sviju strana – nastavlja komandant birajući parčad od pilećine – negde dva, negde tri reda streljačkog stroja. Idu kao na svadbu. Misle sve je kod nas mrtvo. Bože, da ste bili da ih vidite kad se otvori pešačka i mitraljeska vatra! Artiljerija im čuti jer ne zna šta se ovamo dešava... Zapamtice nas dobro. Zapamtice majci. Ali i mi skupo platismo... Skupo...

Iz druge sobe sada jaukanje, izmešano sa ropcem, nikako i ne prestaje.

Komandant se okrete ađutantu:

– Koliko je gubitaka prijavljeno do sada?

Ađutant preturi neke hartije, zagleda i odgovori:

– Devet mrtvih oficira, 22 ranjena, i oko 2500 koje mrtvih koje ranjenih vojnika. Njihov broj još nije tačno proveren.

Komandant se okrete meni:

– Gospodine kapetane, vi baš nećete da okusite ništa. Živko, daj čašu za g. kapetana. Donesi i tri palačinke. Hoćete li sa pekmezom ili šećerom? – pita me komandant, nalivajući mi čašu sa vinom, ali ga ja više ne čujem i ne razumem.

I ovo užasno gruvanje i drmanje zemljom i ono jaukanje na zavojištu i putem i one grdnje, psovke i preklinjanja ranjenika, fijukanje kuršuma, i ovaj miris jela, praćen treskom tanjira, kašika i viljušaka i jaukom čoveka koji u drugoj sobi izdiše – sve se to zbilo i uplelo u morak i misli moje pa sam prosto postao lud. Izgubih se. Ne znam ni gde sam, ni šta je samnom. Sedeo sam tako zablenu, osećajući da sam se potpuno izgubio.

Kanda i ovi u štabu primetiše moje stanje, jer komandant ustade i naredi da se skinu jedna vrata i da se na njima prenesu kapetan Popović na previjalište.

To se časom izvrši. Uz bolno ječanje iznesoše u hodnik ranjenika položenog na vrata. Videh mu kapu zavaljenu na seno, koje mu mesto jastuka metnuše pod glavu, videh mu raskopčanu blizu iz čijeg unutrašnjeg džepa viraše ratni blok. Videh mu košulju na grudima i trbuhu iscepanu preko pola i svu umrljanu krvlju. Čakšire i čizme pune blata kako je do malo pre sedeo u rovu. Sve sam to video ne znajući ni sam zašto da baš na to obratim pažnju. Srce mi se steglo i sledilo

i suze klize same iz očiju i kaplju na ruke. Ne smem da ih brišem da se ne bih izdao.

Kad odnesoše ranjenika, komandant se časom vrati u sobu, uze kapu i have-luk i ode na telefon – zvao ga odred radi izveštaja o situaciji.

Ađutant Petrović, koliko da me zanima, počeo mi pokazivati razbijenu parčad od prozora i umrljan patos od krvi poručnika Stojkovića koji je u ovoj sobi danas poginuo.

Moja se glava kreće tamo gde on pokazuje, moje oči mehanički i bezizrazno gledaju na sve te predmete, ali ja niti čujem štogod niti razumem. Klimam glavom u znak potvrde, a u pameti mi je ovaj tužan pisak, zavaljena kapa, krvava pocepana košulja i blatnjave čakšire i čizme.

Komandant me povraća iz ovog stanja držeći me za ruku, i pitajući me:

– Vama nije dobro. Šta vam je?

– Teško mi je, g. potpukovniče, i molio bih vas da me oslobodite da mogu odavde ići.

– Možete, možete slobodno. Ako je potrebno da vam se dovede jedan konj?

– Ne, ne, hvala. Moći ću ja i peške lagano... – Gazio sam ljutito po žitkom blatu niz drum, ne znajući ni sam na koga sam ljut.

“Nikad više, nikad više!”

Ponavljao sam neprestano, smatrajući se za najsrećnijeg čoveka što sam izašao iz čeljusti smrti i što se jednom sve svršilo. Nisam ni trenutka brinio šta će o meni misliti, svi oni koji su me ovakvog gledali. Osećaj života, osećaj slobode [cario] je po mojoj krvi i po mom razumu i ja sam sve drugo zaboravljao.

Pri dnu brega naiđoh na neke vojnike koji se kraj puta nešto muvahu oko jedne zapaljene svećice. Pridem bliže i vidim da su to nosila kapetana Popovića. Počeo je [tuna] umirati pa su ga spustili dole i čekaju da izdahne. U prekrštenim rukama na grudima sijala je mala svećica koju mu vojnici behu zapalili. Posilni čuči kraj nosiljke i plače. Ja ponovo pretrnuh. Krv mi stade. Stojim i gledam.

Gledam čas u ukočene crte kapetanove čas u otegnuto tužno lice njegovog vojnika koji jeca glasno. Mala svećica treperi i svetlost igra preko prljavih ruku i lica samrtnikovog i razliva se po sivo obojenim kafanskim vratima na kojima krupnim slovima stoji napisano: “Srećna vam nova 1915. god.”

ne gubite **vreme**

čitajte na internetu
nedeljnik

VREME

mesec dana
za 720 dinara!

Otvaranje ili produženje naloga ćemo obaviti
u najkraćem mogućem roku!

Kako da znam da je original

Kodeks Lester, jedna od beležnica u koje je Leonardo da Vinci upisivao svoje naučne i umetničke ideje, najskuplji je rukopis koji je neko kupio. Taj neko je Bil Gejts, koji je za to 1994. godine platio 30,8 miliona dolara odnosno nešto više od 50 miliona današnjih, kada se obračuna inflacija. Ali, koliko bi vredeo originalni "rukopis" programskog koda DOS-a koji su napisali Gejts i Pol Alen, softvera koji je promenio čovečanstvo?

Davnih sedamdesetih, kada je MS DOS nastao, nije postojao način da se originalni digitalni fajl razlikuje od bilo koje svoje kopije. Ako biste poželeli relikviju iz tog vremena, kupili biste kompjuter na kojem je neko pisao. Čak je i radna stolica bila sigurnije ulaganje od samog dela.

Onda je 2008. objavljen princip blokčejna na kojem počiva bitcoin, a od pre nekoliko godina to je unapređeno u NFT, skraćenicu od "non fungible token" što bi se moglo prevesti kao nezamenljivi znak ili simbol. To znači da NFT koji je povezan sa nekim digitalnim fajlom garantuje da je taj fajl jedinstven i originalan i da je svaki sledeći kopija tog originala. Baš kao što postoji original ovog teksta, koji nastaje na mom računaru i koji ću na kraju sačuvati, a kopiju poslati redakciji. Taj original mogu da registrujem praveći NFT i da ga nekome poklonim ili prodam, garantujući tim sertifikatom da je kupio izvornu stvar.

NFT fajl je neka vrsta dnevnika, u njega se dopisuje sve što se sa fajlom događa i to na velikom broju kompjutera koji moraju da se usaglase sa svakom promenom. Time je obezbeđeno da ne može neki haker da napravi izmenu na jednom kompjuteru i podvali vam kopiju umesto originala. I tako mnogo puta. Tako funkcioniše blokčejn. Njegova funkcija je da garantuje autentičnost digitalnog sadržaja bilo da je u pitanju kriptovaluta ili digitalna umetnost.

Da biste došli do NFT-a morate najpre kupiti eterijum (ETH), kripto-valutu. Za to vam je potreban eterijum novčanik, ali sve to se može rešiti sa malom sumom dolara. Sve što vam preostaje je da kreirate nešto digitalno i ponudite ga na nekoj od NFT pijaca na internetu. Ukoliko pijaca vašu kreaciju prepozna kao vrednost omogućuje vam da je izložite (aploudujete) vezujući uz nju NFT u zamenu za nešto eterijuma. To mu dođe nešto kao digitalni javni beležnik. Kada sve to obavite vaše delo je označeno kao jedinstveno i nezamenljivo i spremno za promet.

Iako postoji već izvesno vreme NFT je poslednjih dana izazvao naročitu pažnju. Najpre su neki momci kupili Benksijevu grafiku samo da bi je spalili pred kamerom i to proglasili za jedinstveno digitalno umetničko delo praćeno NFT-jem. Otvorilo se pitanje može li uništavanje umetnosti da bude umetnost, ali budući da je Benksi sličnu stvar uradio sa sopstvenom slikom tokom jedne aukcijske prodaje u toj raspravi trenutnu prednost imaju oni koji bi spaljivanje izložili u muzeju.

Za drugi događaj pobrinuo se Džek Dorsi, osnivač Tintera, koji je NFT-jem zaštitio svoj prvi (i prvi uopšte) tvit iz 2006. i onda ga prodao. Tvit i dalje stoji gde je stajao i ranije, svako može da ga pročita kad god hoće, samo se sada zna ko je njegov vlasnik. Neko ko je za to izdvojio dva i po miliona dolara, takmičeći se sa konkurentima na digitalnoj aukciji.

Tržište originala digitalnih umetnina dostiglo je promet od 400 miliona dolara, a procena je da je to tek poljevanje. Cinici kažu da je prodaja digitalnih originala za kripto-novac zapravo davanje ničega za ništa. Promoteri ove ideje poručuju nam da iskoristimo priliku dok su cene niske, da se posle ne vajkamo kao u slučaju bitkoina.

¶

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	720 RSD	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplate možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu prodaja@vreme.com, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumi od isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i
www.novinarica.net prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

Telefon

Baka iz Beograda video-pozivom uči Anđu u studentskom domu u Amsterdamu da kuva, ali to nije sve, baka zaviruje Anđi u tanjir da proveri kako je pripremljeno, a i nju usput zagleda uz opasku kako je nešto ubledela. Ja u pozadini kolutam očima, iako sam samo pola sata ranije odigrala slagalicu sa Maretom iz Frankfurta i pregledala izbliza koliko mu je zuba ispalo. I video i slušao, što bi rekla moja kuma onomad.

Gde li je i kako proletelo više od 40 godina od vremena kada sam prvi put stala u red – poštica preko puta hotela Metropol u Bulevaru revolucije u Beogradu, gde su radnici sa šaltera tačno znali ko je pao, a ko položio ispit, redom od Pravnog do Elektrotehničkog, od prve godine do diplomskog. Kako je samo prohuvalo 50 godina otkako je u našem stanu u Čačku prvi put zazvonio telefon? Kako li smo uopšte živeli bez ovog i ovakvog sokočala, koje sada ne ispuštamo iz ruke?

Da se razumemo, ja sam se vrlo dugo telefona ozbiljno plašila, a još duže ih nikako nisam volela. Ne mogu reći

da ih i sada volim, ali smo se saživali, nije bilo druge.

Plašila sam ih se, prvo, jer nisam ni umela da ih koristim, onda kada je telefon, ona crna glomazna bakelitna sprava, postojao samo u boljim kućama. Kad posle neodređenog vremena najzad uspete da umolite poštu da i u vaše predgrađe uvede liniju, plašila sam se zvuka zvona jer je dugo telefon bio sprava koja je, kada se dojadi, uglavnom značila neku rđavu vest, posebno kad zazvoni u nedoba. Zamenila je poštara sa telegramom.

Trebalo je naučiti da te neko zove tek onako, na trač partiju. A i to je muka bila. Telefon je imao da stoji u predsoblju, na visokom postolju, gajtan je bio kratak i ko god da zove, razgovor su svi u kući slušali. Mogao si šaputati, mogao si se okretati ka zidu i na jednoj nozi, uvek bi odnekud stizao majčin glas da ne zauzimaš predugo liniju. Još ako si *dvojniki*! Seća li se neko uopšte još šta je to *dvojniki*?

Prvo što sam napravila, naučivši da malo radim sa žicama, bio je petmetarski telefonski kablčić da ga svako može dovući do kreveta i šaputati glave zagnjuren u jastuk, da niko ne čuje šta šapućeš. Kao u filmovima. Dok se nisu pojavili bežični telefoni, koje smo, opet, prvo u filmovima videli. I telefonske sekretarice. Kako li sam njih uspela da zaboravim, te magične sprave na kojima smo ostavljali pozdravne poruke sve trudeći se da budemo originalni i duhoviti, a onda ulazeći u stan trčali da vidimo ko li je zvao i kakve poruke ostavio. Umesto poruka, uglavnom sam zaticala šumno disanje i zvuk spuštene slušalice.

Sva ova napredovanja ni za zeru nisu smanjila moje neprijateljstvo spram telefona, strahopoštovanje i taj, skoro iskonski strah. Kako da ih i smanji, posle svih čudesnih iskustava sa čekanjima iz mog studentskog doba u predugačkim redovima pošte u Zmaj Jovinoj, gde se jedino moglo noću telefonirati, ali i to tako da te čuju svi u svih 20 kabina. I koga zoveš i šta pričaš, i kako pucketa linija pa okrećeš prvo nulu, jer je neko rekao da to pomaže, a onda se dovikuješ sa operaterima da ti promene kabinu. Još dužih čekanja kada su prve govornice stigle u studentske domove, pa ti nestane žetona a da nisi stigao ni pola da izustiš, dok te svi požuruju. Naj-

dužih čekanja, kada neko provali da je govornica neispravna i da se može pričati besplatno do mile volje s kraja na kraj sveta, pa niko ne odustaje dok mu iza leđa neko silom ne prekine vezu.

Kako sve to razumeti i straha se osloboditi? Suočavanjem, rekli bi psiholozi. Tako sam ja za suočavanje odabrala smer teleko-

munikacija, da mi jednom bude sve kristalno jasno kako i zašto. Da mi je učeći na fakultetu postalo baš sve jasno, nije. Sve sam savladala, i analogne i digitalne signale i optičke veze, ali je pravo saznavanje došlo sa prvim poslom. Koji je, gle čuda, ali ne slučajem već izborom, bio razvoj telefonske centrale, digitalne, prve domaće.

Trebalo je i to jedno dve godine zidati, i odjednom se sve složilo, baš kao u centrali, svi zvuci koji postaju signali, svi analogni koji postaju digitalni pa obrnuto, sva krckanja, krckanja i pucketanja, i na kraju čist glas na dva kraja laboratorije, kada se uspostavila prva veza. Mađija pred mojim očima i ušima. Ma kakva mađija, samo čisto ljudsko znanje i učenje, primenjena nauka u onom najlepšem smislu, kad shvatiš koliko i šta je potrebno pa da s kraja na kraj sveta preneseš, tada samo glas. Zbogom strahu, dobro došlo još veće strahopoštovanje.

Od tada, do ovog današnjeg video-slušao čavrljanja, sve je išlo neverovatnim skokovima sa telefonima. Trebalo bi roman da pišem, a ne jednu stranicu u "Vremenu". Dve centrale iz te prve serije moje fabrike ovih dana će otići u staro gvožđe, nisu više potrebne ni najzabačenijem selu Srbije, jer na svako brdo stiže 4G mobilni signal. "Ovo je bolje od telefona", rekao je još 2010. godina moj čale, dok je iz kreveta svog stana gledao kroz prozor voza u Južnoafričkoj Republici, odakle mu se javio sin. Ja ne smem ni da zamislim šta će biti u sledećih deset godina. Opet me hvata iščekivanje, ali i strah.

LJUBICA TURUDIĆ

Foto:pexels

 70. Internationale
Filmfestspiele
Berlin
Wettbewerb

JELLA
HAASEALBRECHT
SCHUCH

JOACHIM
KRÓL

BERLIN ALEXANDERPLATZ

WELKE
BUNGE
JELLA
HAAS
ALBRECHT
SCHULZ
JOACHIM
KRÓL

U BIOSKOPIMA **OD 25. FEBRUARA**

[illegible]

www.berlinalexanderplatz-derfilm.de

   eOneGermany

McGraw-Hill

Još od
1902

YUHOR

POSVEĆEN DOBROM UKUSU

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec